

פניני חיזוק

קונטרס

משיחות מוך ראש הישיבה
רבי גרשון אדלשטיין זללה"ה

סוכות • הושענא רבה
שמחת תורה

מהדורת
אוד שרגא

פניני חיזוק

מפוך והר"ג אדלשטיין זללה"ה

סוכות • שמחת תורה

קונטרס

פניני חיזוק

סוכות • שמחת תורה

משיחות רבינו הגדול

מרן ראש הישיבה

רבי גרשון אדלשטיין זללה"ה

כתבי תלמידים

תשרי תשפ"ו

ניתן להשיג הקונטרסים שיצאו לאור עד עתה:

- פניני חיזוק ימים נוראים.
- פניני חיזוק סוכות ושמחת תורה.
- פניני חיזוק חנוכה.
- פניני חיזוק פורים.
- פניני חיזוק הדרכה לבן ישיבה.
- פניני חיזוק לימוד המוסר.
- פניני חיזוק בין הזמנים.

בכניסה לבית רבינו זללה"ה
רח' ראב"ד 17 בני ברק

דרכי החיזוק
המכון להדורות והפצת תורת רשנבה"ג מרן הגר"י אולשטיין זצלה"ה

052-7600485

בס"ד

הנה במהלך השנים אמר רבינו זללה"ה הרבה שיחות על חג הסוכות, ובמשך קרוב לעשרים שנה היה עולה לירושלים עיה"ק למסור את השיחה הקבועה בליל הושענא רבה, והעמיד משנה סדורה דברים בהירים ומאירים על ענייני החג ומצוותיו, וכבר התפרסמו חלקם בקבצים שונים.

ובס"ד זכינו עתה לסדרם במתכונת "פניני חיזוק" שכבר נתקבלה בחיבה בהיכלי התורה בקונטרסים הקודמים שיצאו לאור, והוספנו עוד הרבה עניינים שלא ראו אור עד עתה, ערוכים ומחולקים לפי נושאי החג: מקרא קודש, זמן שמחתנו, ארבעת המינים ומצות סוכה, הושענא רבה ושמחת תורה.

כמו כן צירפנו את משאו המיוחד של רבינו בשמחת תורה האחרון לחייו, בדרשת החג ובנעילתו, דברים שעשו רושם עז והותירו חותם בל יימחה לשעה ולדורות.

והננו בתפילה שיהיה לתועלת הרבים, ונזכה לשמחת החג השלמה בבנין בית הבחירה במהרה בימינו אמן.

נר זכרון בהיכל ד'

מהדורת "אור שרגא"

מוקדשת על ידי הנדיב הנכבד רודף צדקה וחמד

העומד בראש הוצאת ספרי רבינו זללח"ה

ה"ה הר"ר מאיר שרגא געללעי הי"ו

לעילוי נשמת אביו האי גברא רבא זקן ויושב בשיבה

תורת אלוקיו בלבו ויראת השם היא אוצרו

זכריה געללעי רבי הגאון הגדול רבי זצוקללח"ה

אב בית דין ומרא דאתרא דווינגטון היימס נ.י.

ומלפנים ראש ישיבת נצח ישראל סונדראנד אנגליה

אשר כבר מנערותו, בהיותו אוד מוצל מאש המלחמה

הטה שכמו לקבל עליו עול תורה

ודבק בה בעמל וביגיעה

והיא הייתה משוש חייו ביום ובלילה

שתה בצמא את דברי רבותינו האחרונים

והנחיל תורת השם דת מורשה לתלמידים

ישב על כסא דין להוציא לאור משפט כהלכה

והורה דרך לרבים דבר השם זו הלכה

ניחל את עדת מרעיתו במסירות ובנאמנות מופלאה

ועמד על המשמר בעוז ותעצומות בחכמה ובתבונה

יראת שמים ראשית חכמתו וצדיק באמונתו יחיה

ובתפילתו הזוכה כאב את בן ירצה

דרש טוב לעמו להרכות חסדים במאור פנים

ובמידותיו הנאצלות עלה ונתעלה כל הימים

נסתלק לבית עולמו בשיבה טובה

ביום ד' אייר תשע"ח

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

עד יקיצו וירננו שוכני עפר לחיים

נר זכרון בהיכל ד'

מהדורת "אור שרגא" ❧

מוקדשת על ידי הנדיב הנכבד רודף צדקה וחסד

העומד בראש הוצאת ספרי רבינו זללה"ה

ה"ה הר"ר מאיר שרגא געללעי הי"ו

לעילוי נשמת חמיו

איש חי רב פעלים

הרה"ג רבי יעקב הלוי ליפשיץ זללה"ה

בן הרה"ג רבי בנימין זצ"ל

מח"ס "עקבי בנימין" עה"ת

אשר יגע בתורה כל ימיו

ועמל לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא

קשר של חיבה קשר עם זקני הרבנים שבדור

קיבץ פעלים לתורה

הורה צדק להולכים לאורו והאיר להם בחכמתו

גידל וטיפח את "קהל בית יוסף" למעלה מארבעים שנה

לחם בעוז בעד טהרת הכשרות בארה"ב ובעולם כולו

וויכח את הרבים בחיבוריו ובמאמריו בהלכה ובאגדה

נסתלק לבית עולמו בשיבה טובה

עש"ק ג' במרחשוון תש"פ

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

עד יקיצו וירננו שוכני נפר לחיים

לזכרון עולם בהיכל ד'

לעילוי נשמות

האי גברא רבא אוד מוצל מאש
מנעוריו דבק בעמלה של תורה ויגיעתה
וקנה לנפשו יראת אלוקים טהורה
חי חיי אמונה וביטחון בצור עולמים
ונתעלה באצילות המידות
במידת הענווה ובטהרת הלשון כל הימים
הרביץ תורה לרבים בעיר לונדון והעמיד תלמידים הרבה
הרבה פעלים להשיב לב בנים לאביהם שבשמים
הגאון רבי **יוסף בן הר"ר צבי אריה הערץ** זצ"ל

בעמח"ס משאת יוסף על הש"ס והשו"ע

תלמיד ותיק לרבו מרן הגאון הצדיק רבי משה יהודה שניידער זצוק"ל

ותלמיד נאמן לרבותיו מרן הרב מפוניבז'

ומרן המשגיח בעל ה"אור יחזקאל"

ומרנן ראשי ישיבת פוניבז' זצוק"ל

נלב"ע כ"ד אייר תשפ"ב

תנצב"ה

ברית אבות לבנים תזכור

קונטרס זה יו"ל במלאות שנתיים
לסילוקו של בן רבינו חביבו ויד ימינו
עליו האציל רבינו מרוחו
וסמך עליו בכל עניניו

הגאון

רבי **בצלאל** זללה"ה

בן רבינו מרן ראש הישיבה הגאון

רבי **ירחמיאל גרשון** זללה"ה

אדלשטין

ראש ישיבת אהבת אהרן

הרביץ תורה והעמיד תלמידים הרבה

והדריכם בדרך התורה והמצוות

במסירות רבה בחכמה בתבונה ובענווה

מיוחד היה בכיבוד אב ואם

ומופלא במידותיו הטובות

רבים נהנו ממנו עצה ותושייה

ולא החזיק מיבותא לנפשיה

נלב"ע בליל א' דחוד"מ סוכות תשפ"ד

תנצב"ה

תוכן הענינים

סוכות

א. בין יום כיפור לסוכות.....

- א. חשבון עוונות מחג הסוכות ואילך.....
- א. השפעת יום כיפור נמשכת בימים אלו.....
- א. ראשון לחשבון עוונות – אצל כולם?.....
- ב. לחפש עצות להמשיך את המדרגה.....
- ב. צדיקים לא חוטאים גם לפני סוכות.....
- ג. 'עבדי השם' גם אחרי יום כיפור.....
- ג. להמשיך החיזוקים וגם להוסיף התעלות.....
- ג. העצות – לימוד המוסר ותפילה.....
- ד. גם בין יום כיפור לסוכות ללמוד מוסר.....

ד. מקרא קודש.....

- ד. מקרא קודש בפרסום קדושת היום.....
- ה. מקרא קודש בפרסום האמונה.....
- ה. מקראי קודש – לעסוק בעסקי קודש.....
- ו. זמן המסוגל לקבל השפעת קדושה.....
- ו. טעם איסור מלאכה כדי שיעסקו בתורה.....
- ז. גודל שכר עסק התורה בימי החג.....
- ז. חלקהו חציו להשם וחציו לכם.....

ח. זמן שמחתנו.....

- ח. 'זמן שמחתנו' על שום מה?.....
- ח. השפעת המועדות חוזרת בכל שנה.....
- ט. ההשפעה בחג הסוכות לשמחה של מצוה.....
- י. שמחה על ריבוי המצוות שיש בסוכות.....
- יא. שמחה בחיי הנצח ובקדושת הסוכה.....
- יב. ענין שמחת בית השואבה בחג הסוכות.....
- יב. שמחת אסיפת התבואה לצורך עסק התורה.....
- יג. שמחת החג היא סימן שזכינו בדן.....
- יג. שמחת יום טוב – שמחה במצוות היום.....
- יד. שמחת המצוה מביאה לתשובה מאהבה.....
- טו. תשובה מאהבה משנה את הדין למפרע.....
- טז. סוכות וימים נוראים – וגילו ברעדה.....

יז. ושמחת בחגך - המצוה.....

- יז. שמחת המצוה כל השנה וביום טוב.....
- יח. כיצד שייך לצוות על שמחה.....

יט	המצוה נותנת כוח בטבע לשמוח
יט	סעודת יום טוב לשמחת המצוה
כ	שמחה שיש בה עבודת יוצר הכל
כא	ההבדל בין סעודת יום טוב לסעודת שבת
כב	הסעודה מחזקת את שמחת המצוה
כב	השמחה בשכר ובקדושת המצוות
כג	שמחה מיוחדת בקדושת חג הסוכות
כג	יותר קדושה – יותר שמחה
כד	שמחת המצוות מצד אהבת הטוב
כה	השמחה במצוה או בשכר המצוה?
כה	הקושי לקיים שמחת יום טוב כהלכתה
כו	להוסיף שמחה יותר מכל השנה
כו	שמחת יום טוב בבשר קדשים
כו	כל קשר עם קדושה נותן שמחה
כו	מצוה מיוחדת לשמח אחרים ביום טוב

ושמחת בחגך - למעשה

כח	השמחה הפשוטה – כל אחד בראוי לו
כט	שמחה באכילה ושתיה לשם מצוה
ל	עבודת השם בכל צרכי הגוף
ל	שמחת יום טוב למעשה – לעצמו ולאחרים
לא	קיום מצות השמחה גם בצרכי הגוף
לב	כל השנה הכשר מצוה, וביום טוב מצוה
לג	דרגת השמחה של חסידים ואנשי מעשה
לג	שמחת בית השואבה – לא טעמנו טעם שינה
לד	שמחה על הזכות לשמש את המלך
לד	נגילה ונשמחה בך – בהקב"ה
לה	אחרי יום כיפור מרגישים טהרה ושמחה
לו	שמחת יום טוב בקרבת אלוקים
לו	שמחה על ידי התבוננות בחסדי השם
לו	שמחה במה שיש לנו תורה ותפילה
לו	שמחה של מצוה בהבנת התורה
לו	שמחת יום טוב בכל שמחה של מצוה

מניעת מפריעי השמחה

לח	כדי לשמוח צריך למנוע דברים הגורמים צער
לח	להאמין שהכל מן השמים ולטובת האדם
לט	כל הצלחה ברוחניות תלויה בזכויות
לט	כל הגשמייות קצובה לפי הזכויות
מ	האמונה מונעת צער המפריע לשמחה
מ	לשמוח בחלקו ביום טוב ובכל השנה

בצילא דמהימנותא

מב	בעל מדרגה מרגיש את קדושת הסוכה
----	--------------------------------

מב	קדושה מיוחדת במצות סוכה
מג	הישוב בסוכה – מקדש אותה ומתקדש בה
מג	התעלות המועדים בסדר מוסיף והולך
מד	חתימה טובה על ידי ההתעלות וקדושת הסוכה
מה	מצות האמונה – שויית השם לנגדי תמיד
מה	ישיבת הסוכה מביאה לחיזוק האמונה
מו	להמשיך החיזוק בלימוד מוסר

מו צא מדירת קבע

מו	הלימוד ממצות סוכה לחיי העולם הזה
מז	אהבת הגשמיות היא סתירה לרוחניות
מז	כל ימי החג מתחזקים בביטול העולם הזה
מח	מסכת סוכה נותנת הבנה שהעולם הזה עראי
מט	להתקדש על ידי ביטול העולם הזה
מט	האושר בעולם הזה – על ידי מיעוט תענוג
נא	הנאות העולם הזה יהפכו בקבר למרה
נא	אושר התורה לא מוריד מהעולם הבא
נב	אין אדם מת וחצי תאוותו בידו
נב	מי ששואף להנאות העולם הזה לא יצליח
נג	רדיפת התענוגים סתירה לתורה
נג	שלא ייכנסו אכילה ושתייה לתוך מעיו

נד ארבעת המינים

נד	טעמי המצוות ותועלתם לצרף את הבריות
נה	ענין מצות ארבעה מינים בחג הסוכות
נו	ארבעת המינים כנגד איברי האדם
נו	ארבעת המינים מכפרים העוונות
נז	הכפרה על ידי תשובה מאהבה
נז	שמחת המצוות היא מענפי האהבה
נח	שמחה מיוחדת במצות ד' מינים בסוכות
נח	מעלת האהבה לאחר התשובה ביום כיפור
נט	ההידור לשם מצוה או בשביל הכבוד?
נט	הגילוי בחלום בענין נענועי הלולב

סא הושענא רבה

סא	הושענא רבה יום דין כמו יום כיפור
סב	שמחת יום טוב בזמן של דין?
סג	הושענא רבה יום מיוחד לכפרה
סד	ישיבת הסוכה כגלות המכפרת
סה	מדוע לא עוסקים בהכנה להושענא רבה?
סה	ימי השמחה – תשובה מאהבה
סו	אהבת הקדושה ואהבת השם
סו	האהבה לאחר טהרת יום כיפור
סז	השמחה בסוכות זכות להושענא רבה

סז	מדוע לא מרגישים אימת הדין.....
סז	איך נספיק תשובה שלמה ביום אחד.....
סח	הלימוד מפרי החג לאהבת הבריות.....

שמחת תורה

ע	שמחת תורה.....
ע	תקופה של התעלות בקרבת אלוקים.....
ע	שמחת תורה – אני ואתם נשמח יחד.....
עא	שמחת תורה שיא האהבה בין ישראל והקב"ה.....
עב	זמן של שמחה יותר מכל המועדים.....
עג	נגילה ונשמחה בך – בישועתך.....
עד	שמחת יום טוב ושמחת תורה שמחה אחת.....
עה	התחלת בראשית בשמחת תורה.....
עו	התורה משמחת יותר מכל המצוות.....
עו	להכניס בלב הרגשים של שמחת תורה.....
עז	שמחת תורה בהיכלי הישיבות.....
עח	שמחה אמיתית של מי שקרוב להקב"ה.....
עח	שמחת תורה השפייע לחזור בתשובה.....
עט	בזמן שמחה ניכרות המעלות הפנימיות.....

עט	ברוך אלוקינו שבראנו לכבודו.....
עט	ביאור 'ברוך אלוקינו שבראנו לכבודו'.....
פ	'הוא יפתח לבנו בתורתו' – התורה פותחת הלב.....
פ	'וישם בלבנו אהבתו ויראתו' – יראת הרוממות.....
פא	'לעשות רצונו' לנחת רוח, אפילו שלא חייבים.....
פב	'לעבדו בלבב שלם' – הרגשת עבדות מאהבה.....

פג	אחר המועדים.....
פג	'והנחילנו' תפילה להמשך מדרגות החג.....
פד	האם שמחת תורה מביא לחיזוק ההתמדה?.....
פד	העצה למעשה – קביעות לימוד מוסר.....
פה	להמשיך מדרגת השמחה על ידי חיזוק האמונה.....
פה	ענין תענית בה"ב לאחר המועדים.....

פט	שמחת תורה האחרון.....
פט	פתיחה / תיאור מאחד הנוכחים.....
צ	דרשת החג בביתו.....
צב	נעילת החג בישיבת פוניבז'.....

פניני חיזוק

סוכות

שמחת תורה

סוכות ושמחת תורה

בין יום כיפור לסוכות

חשבון עוונות מחג הסוכות ואילך

אמרו חז"ל במדרש (תנחומא אמור כב) על הפסוק ולקחתם לכם ביום הראשון, וכי ראשון הוא, והלא יום חמישה עשר הוא, ואת אמרת ביום הראשון, אלא ראשון הוא לחשבון עוונות, ע"כ. והיינו מפני שבאלול ועשרת ימי תשובה עשו תשובה, וביום כיפור נתכפרו העוונות, ואחרי יום כיפור עסוקים בארבעה מינים ועשיית הסוכה וטרודים בצרכי החג, ואין פנאי לעשות עבירות, רק מחג הסוכות ואילך, ולכן הוא ראשון לחשבון עוונות.

השפעת יום כיפור נמשכת בימים אלו

ובביאור הגר"א על השולחן ערוך (סימן תרכ"ד ס"ק יד) כתב הטעם שאין אומרים תחינות מיום כיפור עד סוכות "משום דהוה יום טוב כמו יום הכיפורים במקצת, כמו שכתוב במדרש על פסוק ולקחתם לכם ביום הראשון", והיינו שהשפעת יום כיפור נמשכת גם בימים אלו, ועדיין יש בהם קצת קדושה מיום כיפור. ולכן גם זה משפיע שלא יהיו עוונות, ולא עושים עבירות. וביום הראשון של סוכות כבר אין הזכויות האלו, ואז מתחילים עוונות.

ראשון לחשבון עוונות – אצל כולם?

אמנם ודאי שלא כל אחד נכשל בעוונות מחג הסוכות, ויש צדיקים שאין להם עבירות, ובפרט שאמרו בלשון חשבון 'עוונות', והרי עוונות הם במזיד, ולא יתכן שצדיקים יעשו עוונות במזיד.

אלא הכוונה שחלק מהציבור נכשלים בעוונות, אבל בודאי יש הרבה צדיקים שעוסקים בתורה ובמצוות ובמעשים טובים ולא נכשלים בעוונות, ורק יש חלק מהציבור שאצלם מתחיל עוונות.

לחפש עצות להמשיך את המדרגה

ואם כן ראוי שכל אחד יחשוב לעצמו, מה איתי, האם זה מוכרח להיות 'ראשון לחשבון עוונות', וכי אני מוכרח לעשות עבירות? הרי זה לא מוכרח!

וצריך לחפש עצות איך לעצור את הירידה, שלא נרד מהמדרגה שזכינו לקבל בימים נוראים עד סוכות, ואפילו בחג הסוכות עצמו, הרי עוסקים בשמחת יום טוב ומקיימים הרבה מצוות, ובודאי יש בזה השפעה של קדושה, ועלינו להתבונן האין לעצור את הירידה ולהישאר במדרגה קרובים ליום כיפור.
(סוכות תשע"ד)

צדיקים לא חוטאים גם לפני סוכות

יש לדייק לשון המדרש "ראשון לחשבון עוונות", שהוזכר לשון עוונות, דהיינו במזיד, וכידוע שיש שלוש דרגות של עבירות: חטא עוון ופשע, חטא זה בשוגג, ועוון זה במזיד, ופשע זה במרידה, וממה שאמרו ראשון לחשבון 'עוונות' משמע שלפני סוכות לא נכשלים בעוונות שבמזיד, אבל בשוגג עלולים להיכשל אפילו לפני סוכות.

אבל הצדיקים לא עושים אפילו חטאים בשוגג, ואף על פי שכתוב (קהלת ז, כ) כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, אין הכוונה שכל צדיק עושה חטאים ממש, אלא שיש איזה חיסרון בשלמות המעשים (עיין נפה"ח ש"א פ"ו בהג"ה), כי 'חטא' הוא לשון חיסרון, כמו שכתוב (מלכים א' א, כא) "והייתי אני ובני שלמה חטאים", ופירש רש"י: חסרים ומנועים מן הגדולה כמו אל השערה ולא יחטיא, ע"כ. והיינו שחטא אינו דווקא עבירה במעשה, אלא כל חסרון שלמות נקרא חטא, ועל זה כתוב שאין צדיק 'אשר יעשה טוב ולא יחטא' – שכל צדיק יש בו איזה חסרון שלמות, שגם כשהוא עושה מעשה טוב זה לא בשלמות הגמורה, מפני ששייך תמיד להוסיף יותר בשלמות כוונת המעשים.

ואם כן אמנם גם לצדיקים יש איזה חסרון שלמות, אבל לא חטאים ממש, והרי ביום כיפור אנו כולנו צדיקים, קדושים וטהורים בלי חטא, וצריכים לחפש עצות איך להמשיך את המדרגה גם לאחר יום כיפור.

(תשרי תשע"ד)

‘עבדי השם’ גם אחרי יום כיפור

חג הסוכות הוא ראשון לחשבון עוונות מפני שסיימו להכין צרכי החג, וכבר לא עסוקים כל כך במצוות כמו בימים הקודמים, ויש חשש שיהיו עוונות, ואמנם צדיקים לא נכשלים בעוונות, אבל בדרך כלל אצל חלק מהציבור יש רפיון.

והרי יש חיוב תמידי של עבודת השם, שנאמר ‘ולעבדו בכל לבבכם’, וכן אנו מזכירים בהלל ‘הללו עבדי השם’, וקריאת השם היא באותיות אל”ף דל”ת, מלשון אדון, כי הקב”ה הוא אדון הכל, וכל אחד מכלל ישראל הוא עבד לאדון הכל, וחייב לקיים את מה שהאדון דורש ממנו, והחיוב הוא לקיים תרי”ג מצוות, וצריך להתאמץ בכל כוחו לעבוד עבודת השם ולקיים כל המצוות, וביום טוב ראשון של סוכות זה היום הראשון שיש שמתרשלים ולא מקיימים את חיובי העבדות.

להמשיך החיזוקים וגם להוסיף התעלות

ובהושענא רבה בסוף ימי חג הסוכות הוא שוב יום דין, כפי שאנו מזכירים ביהי רצון שאחרי ההושענות ‘ותיטיב לנו החתימה’, ומתפללים ומבקשים לזכות לגמר חתימה טובה, והיינו שגם לאחר החתימה שהייתה ביום כיפור, עדיין יש מקום לתקן עד הושענא רבה, ומי שצריך תיקון יכול לתקן ולהיטיב את מעשיו בימים אלו.

ואם אנו רוצים לזכות בדין, עלינו להמשיך את החיזוקים שהיו בימים הנוראים, ושייך לא רק להמשיך באותם החיזוקים אלא גם להוסיף ולהתעלות יותר! וזה בכוחו של האדם להתחזק ולהתעלות, וככל שהוא יותר דבוק בתורה ובמעשים טובים הוא מתעלה ומתעלה, ויש הרבה מדרגות להתעלות בכל המעלות העליונות.

העצות – לימוד המוסר ותפילה

ויש שתי עצות עיקריות. האחת היא לעסוק בספרי יראה ומוסר, ויש הרבה ספרי מוסר ידועים שמשפיעים מאד, כגון שערי תשובה, חובות הלבבות, מסילת ישרים וארחות צדיקים, ועוד הרבה ספרים המועילים ומשפיעים, וכל אחד יכול למצוא את הספר שמשפיע עליו ומעורר אותו לפי טבעו, ואם יתמיד בקביעות לעסוק בזה, בדוק ומנוסה שזה ישפיע עליו וישתנה לטובה. ואני מכיר רבים שהתחילו ללמוד מוסר בקביעות, ועל ידי זה כל החיים השתנו, ונהיו מאושרים.

ועוד עצה, להתפלל ולבקש רחמים לסייעתא דשמיא, ושמעתי ממו”ר הגה”צ רא”א דסלר בשם רבי ישראל סלנטר זללה”ה שזה דבר בדוק ומנוסה שתפילה על

רוחניות אינה חוזרת ריקם, ורק לגבי גשמיות אמרו (ביצה טז, א) כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה, אבל ברוחניות אין גבול וקצבה, ותמיד אפשר לבקש ולזכות יותר.

והרי בין כך אנו מתפללים, כל אחד מתפלל שלוש תפילות ביום, ורק צריך להתעכב קצת לחשוב ברצינות בשעת התפילה, וגם לאחר התפילה להתבונן ולחשוב על מה התפללתי, מה אני רוצה ומה אני מבקש, ואפילו בהרהור, הרי הקב"ה יודע מחשבות, ומחשבה של תפילה היא גם תפילה, וזוכים בה לסייעתא דשמיא.

(סוכות תשע"ה)

גם בין יום כיפור לסוכות ללמוד מוסר

גם בימים שבין יום כיפור לסוכות שטרודים במצוות, כמו שאמרו במדרש 'ראשון לחשבון עוונות' כי קודם שטרודים בצרכי החג, אף על פי כן אפשר גם בימים האלו ללמוד מוסר כמה דקות, וזה משפיע על כל חיי האדם.

(אלול תשע"ו)

מקרא קודש

מקרא קודש בפרסום קדושת היום

הנה ביום טוב יש מצות מקרא קודש, ופירש רש"י (ויקרא כג, לה) "קדשהו בכסות נקייה ובתפילה", והיינו שמקיימים מצות מקרא קודש במה שמזכירים את היום בתפילה.

ואמנם בעיקר חיוב תפילה נחלקו הראשונים אם זה חיוב מדאורייתא או מדרבנן, אבל כבר כתב בחידושי רבינו חיים הלוי (על הרמב"ם הלכות תפילה) שגם לדעת הראשונים הסוברים שאין חיוב התפילה מן התורה, מכל מקום קיומה ועניינה הוא לכולי עלמא מדברי תורה, והיינו שאף שאין זו מצוה 'חיובית', אבל יש בזה מצוה 'קיומית', וכשמתפללים מקיימים מצות עבודה שבלב.

ובתפילת יום טוב מקיימים 'מקרא קודש' שמזכירים את היום טוב בתפילה, וגם בכסות נקייה, שמתלבשים בגדי יום טוב, ובזה מכבדים את היום טוב, ומראים שיש קדושה ויש יום טוב, וזה מפרסם את קדושת היום.

וזהו ענין 'מקרא', לשון פרסום, שמפרסמים את קדושת היום, אפילו בלבוש, וגם בתפילה שמזכירים את היום.

מקרא קודש בפרסום האמונה

והרמב"ן כתב עוד (ויקרא שם ב) "וטעם מקרא קודש, שיהיו ביום הזה כולם קרואים ונאספים לקדש אותו, כי מצוה היא על ישראל להיקבץ בבית האלוקים ביום מועד לקדש היום בפרהסיא בתפילה והלל לקל בכסות נקייה ולעשות אותו יום משתה" וכו', עכ"ל. הרי שהוסיף הרמב"ן שמצות מקרא קודש כוללת גם להתאסף כל הציבור ביחד, לתפילה בציבור, שזה גם כן פרסום האמונה, פרסום שיש השגחה ואנכי השם אלוקיך, ומפרסמים שיש תורה מן השמים ומעמד הר סיני.

וזהו ענין 'מקרא', כמו שנאמר גם באברהם אבינו (בראשית יב, ח) ויקרא בשם השם, ובתרגום שם כתב וצלי בשמא דהשם, היינו שהתפלל שם אצל המזבח, והרמב"ן פירש ויקרא בשם השם "שהיה מודיע אותו ואלוקותו לבני אדם", והיינו פרסום האמונה, שפרסם את האמונה לכל העולם, וכן כתוב ביצחק אבינו (שם כו, כה) ויקרא בשם השם, שהוא גם כן פרסם את האמונה, אבל ביעקב אבינו כבר לא כתוב ויקרא בשם השם, ופירש בזה הרמב"ן שם, כי אצל יעקב כבר הייתה האמונה מפורסמת מאבותיו אברהם ויצחק, וכבר היו הרבה מאמינים בעולם.

והקריאה בשם השם היא פרסום האמונה, כמו שביאר הרמב"ן אצל אברהם אבינו. וכך גם ביום טוב שמתאספים ציבור גדול ביחד להתפלל זהו פרסום האמונה, וככל שהציבור יותר גדול זה יותר פרסום, ולכן כתוב שבמקום שיש ציבור (משלי יד, כח) "ברב עם הדרת מלך", והיינו שזה כבוד המלך והדרתו, שמכריזים שיש מלך, והשם הוא מלכנו! וזהו ה'מקרא קודש' שיש ביום טוב, שמתאספים יותר ציבור לפרסם את האמונה.

(סוכות תשע"ג)

מקראי קודש – לעסוק בעסקי קודש

בספורנו על הפסוק (ויקרא כג, ב) "מועדי השם אשר תקראו אותם מקראי קודש אלה הם מועדי" כתב: "והכוונה בהם, שעם שמחת היום שישמח ישראל בעושו, יהיה העסק בקצתו בעסקי קודש כאומרם ז"ל יום טוב חציו להשם וחציו לכם, ובזה תשרה שכניה על ישראל בלי ספק כאומרו אלוקים נצב בעדת קל".

והמשיך ופירש שם: "אותם מועדים שתקראו אותם מקראי קודש פירוש אסיפות עם לעסקי קודש וכו' אלה הם מועדי – הם אותם המועדים שארצה בם, אמנם כשלא תקראו אותם מקראי קודש אבל יהיו מקראי חול ועסק בחיי שעה ותענוגות בני האדם בלבד, לא יהיו מועדִי, אבל יהיו מועדיכם שנאה נפשי", היינו שמקרא קודש פירושו לעסוק בתורה ובתפילה ובשאר דברים שבקדושה, ואם עוסקים רק בדברים בטלים שאין בהם קדושה, זה לא 'מועדִי' אלא 'מועדיכם', ועל זה נאמר (ישעיה א, יד) מועדיכם שנאה נפשי.

זמן המסוגל לקבל השפעת קדושה

ובתפילה אנו מזכירים "ותתן לנו השם אלוקינו באהבה מועדים לשמחה וכו' זמן שמחתנו מקרא קודש", כלומר שהזמן הוא 'זמן של מקרא קודש', והיינו, מאחר שביום טוב יש חיוב של מקרא קודש, הרי הזמן מסוגל לזה שיהיה מקרא קודש, ויש סייעתא דשמיא ביום טוב לקבל השפעה של קדושה, מפני שזהו החיוב, וממילא כך טבע הבריאה שביום טוב מתקדשים, ומן השמים מסייעים בזה לקיים מקרא קודש.

(ניסן תשע"ד)

טעם איסור מלאכה כדי שיעסקו בתורה

בחול המועד יש איסור מלאכה, מדאורייתא או מדרבנן (עיין תוס' חגיגה יח), וטעם האיסור מבואר בירושלמי (מ"ק ב, ג) כלום אסור לעשות מלאכה בחולו של מועד אלא כדי שיהיו אוכלין ושותין ויגעין בתורה, ועכשיו אוכלין ושותין ופוחזין, ע"כ. היינו שהטעם שאסור לעשות מלאכה הוא כדי שיעסקו יותר בתורה, כי כשפנויים ממלאכה יש יותר זמן לעסק התורה, אבל המציאות היא לא כך, ובמקום לעסוק בתורה 'אוכלין ושותין ופוחזין', כי יש מצוה של שמחה וסעודת יום טוב, ועל ידי האכילה והשתייה נמשכים לקלות ראש, פוחזים מלשון "פחז כמים" (בראשית מט, ד).

נמצא שבחול המועד, האיסור מלאכה מחייב ללמוד יותר מכל השנה, ואמנם ברוך השם אנחנו בני תורה ואיננו עובדים, וגם במשך השנה יש לנו הרבה זמן ללמוד, אבל יש כאלה שעובדים וטרודים במלאכה, ובחול המועד יש יותר זמן מפני שלא עובדים, וצריכים יותר ללמוד. והמציאות היא לא כך.

ויש עוד ענין בימים אלו, שהם ימי בין הזמנים, ואין בהם סדרים קבועים בישיבות, אמנם יש ישיבות בין הזמנים סמוך לבית, אבל זה לא באותה ההתמדה כמו בתוך הזמן.

גודל שכר עסק התורה בימי החג

אם כן בימים אלו יש תרתי לריעותא, הן מצד חול המועד שאוכלין ושותין ופוחזין, והן מצד בין הזמנים, יש רפיון מתורה. והאמת היא להיפך, שבחול המועד יש יותר חיוב ללמוד, וגם בבין הזמנים, כיון שיש רפיון ורבים אינם לומדים בהתמדה, חסר זכות התורה, וכל אחד חייב להשלים את מה שחסר, ומי שמתחזק בימים אלו שכרו גדול מאד, כמו שאמרו חז"ל (ירושלמי סוף ברכות) אם ראית את הבריות שנתיאשו ידיהן מן התורה מאד עמוד והתחזק בה ואתה נוטל שכר כולם, היינו שבזמן שיש רפיון מתורה, מי שמתחזק ועוסק בתורה נוטל שכר כולם.

ואמנם יש מצות שמחת יום טוב, ובודאי צריכים לקיים השמחה כהלכתה, כמו שכתוב ושמחת אתה וביתך, שתהיה אווירה של שמחה בבית, אבל יחד עם זה צריכים לעסוק בתורה עד כמה שאפשר, והחיוב גדול יותר כנ"ל, ומי שמתחזק ועוסק בתורה נוטל שכר כולם, כנגד כל אותם שאינם עוסקים, כפי השכר שהיה מגיע להם אם היו עוסקים בתורה.

(ניסן תשע"ו)

חלקהו חציו להשם וחציו לכם

צריכים שתהא שמחת יום טוב עם עסק התורה, וזוהי שמחת יום טוב בשלמות, ובגמרא (ביצה טו, ב) נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע כיצד האופן לקיים מצות שמחת יום טוב, האם לחלקו חציו להשם וחציו לכם, או שיהא או כולו להשם או כולו לכם, והיינו ששייך גם שמחה על ידי כולו להשם בלי לכם, ויש מדרגה כזו, לעסוק כל היום בתורה ולא לאכול, שהתורה משביעה את הנפש כמאמרם (ברכות יד, א) המשביע עצמו מדברי תורה, ונותנת הרגשה נעימה כל כך עד שאין צורך לאכול, אמנם ההלכה היא לחלקו חציו להשם וחציו לכם (או"ח סימן תקכ"ט).

ואמנם גם מה שמקיימים חציו לכם בסעודת יום טוב, אין המטרה האכילה עצמה, אלא שעל ידי זה יכולים יותר לשמוח בשמחת המצוה, כמו שכתב בשערי תשובה (ד, ט) "כי בשאר ימים טובים אנחנו קובעים סעודה לשמחת המצוה", היינו

כי ביום טוב יש מצוות, וצריכים לקיים אותן בשמחה, וכדי לחזק את הרגשת השמחה במצוה קובעים סעודה, כי אדם שטרוד ברעבונו אינו מיושב בדעתו לשמוח במצוה כראוי, והסעודה היא אמצעי כדי שיוכל לשמוח יותר במצוות.

(ניסן תשע"ה)

זמן שמחתנו

'זמן שמחתנו' על שום מה?

חג הסוכות ושמיני עצרת נקראים 'זמן שמחתנו', ופסח 'זמן חירותנו', ושבועות 'זמן מתן תורתנו'. ונשאלתי בזה, כי פסח מובן שנקרא זמן חירותנו, מפני שהוא זמן שבו יצאנו לחירות משעבוד מצרים, וכן שבועות נקרא זמן מתן תורתנו שבו זכינו לקבלת התורה בהר סיני, אבל בסוכות לא מצינו שהייתה שמחה מיוחדת באותו הזמן, ומדוע הוא זמן שמחתנו, הרי החג הוא זכר לענני כבוד או סוכות ממש שהיו ביציאת מצרים, ולא משום שמחה מיוחדת שהייתה שם.

השפעת המועדות חוזרת בכל שנה

ונראה לבאר לפי מה שכתב הרמח"ל (בספר דרך השם, וכן כתבו בעוד ספרים) כי בכל המועדות אין החג רק זכר למאורע שהיה פעם באותו הזמן, אלא בכל שנה ושנה בזמן המועד חוזרת ההשפעה הרוחנית שהייתה באותו הזמן, וכל השפעה רוחנית שהייתה בזמן מסוים, מדי שנה בשנה באותו הזמן מתעוררת מלמעלה אותה ההשפעה.

וכגון בחג הפסח שנקרא זמן חירותנו, אין הכוונה רק על חירות הגוף, אלא בעיקר הכוונה לחירות הנפש מטומאת מצרים, וכפי שאנו אומרים בתפילת מעריב 'ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחירות עולם', ולכאורה הרי היו עוד הרבה גלויות אחר כך, ומהו שמזכירים 'חירות עולם'? אלא הכוונה היא לחירות הרוחנית, שיצאו ממ"ט שערי טומאה וזכו לחירות מיצר הרע, וכמאמרם (אבות ו, ב) שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה, והחירות הזו היא חירות עולמית, ובחג הפסח בכל שנה חוזרת ומתעוררת ההשפעה של חירות מיצר הרע.

וכן בחג השבועות שהוא זמן מתן תורתנו, זהו זמן המסוגל לזכות להצלחה בתורה, ובכל שנה ביום הזה חוזרת ההשפעה מן השמים שאפשר לזכות לקבלת התורה כמו שהיה במעמד הר סיני, וזה אחד מן הטעמים שנשארים ערים ללמוד כל הלילה בחג השבועות, כדי לנצל את הזמן המסוגל לזכות לכל הדרגות בתורה שיכולים לקבל בו, וכשאנו אומרים 'זמן מתן תורתנו' אין הכוונה שהיה פעם מתן תורה בחג השבועות, אלא בכל שנה ושנה זהו זמן מתן תורתנו, שכל אחד יכול לזכות בו להצלחה בתורה, כפי ההכנה שהכין את עצמו לזה.

ההשפעה בחג הסוכות לשמחה של מצוה

ונמצא כי מה שאנו אומרים בפסח זמן חירותנו ובשבועות זמן מתן תורתנו, אין הכוונה רק להזכיר המאורעות שהיו פעם באותו הזמן, אלא גם כיום פסח הוא זמן חירותנו, והיינו שהוא זמן המסוגל שיכולים לזכות בו לחירות מיצר הרע ולהתגבר על תאוות הגוף בכל שנה מחדש, וכן חג השבועות הוא זמן מתן תורתנו בכל שנה ושנה כמו שנתבאר.

ומעתה גם בחג הסוכות אפשר להבין שנקרא זמן שמחתנו לא מפני שהיה בו פעם מאורע של שמחה, אלא שבכל שנה ושנה חג הסוכות הוא זמן שיש בו השפעה לשמחה של מצוה.

והטעם לזה מפני שאמרו בילקוט (אמור תרנד) שבחג הסוכות כתוב בתורה שלוש פעמים שמחה, ואילו בפסח לא מוזכר שמחה כלל, ובחג השבועות כתוב רק פעם אחת שמחה. ואמרו שם בילקוט שהטעם בזה, מפני שבפסח נידונים על התבואה, ובשבועות נידונים על פירות האילן, ואדם דואג מה יהיה עם התבואה ופירות האילן, "אבל בחג (סוכות) לפי שנטלו הנפשות דימוס ביום הכיפורים כמו שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם, ועוד שהתבואה ופירות האילן בפנים לכך כתב שלוש שמחות, ושמחת בחגך, ושמחתם לפני השם אלוהיכם, והיית אך שמח".

ומבואר שבחג הסוכות יש מצוה של שמחה יותר מכל המועדים, וכיון שיש מצוה, מן השמים נותנים כוחות לקיים את המצוה! ויש מן השמים השפעה מיוחדת של שמחה בסוכות, ולכן זה נקרא 'זמן שמחתנו', כי הוא זמן שיש בו אפשרויות לשמחה יותר מכל השנה, וכמו שאמרו בילקוט שיצאו זכאים בדין ביום הכיפורים, וגם אספו את התבואה והפירות אל הבתים, וממילא שייך יותר לשמוח ולקיים מצות ושמחת בחגך.

ואמנם עיקר מצות השמחה בחג היא לשמוח במצוות ועבודת השם, כמו שכתב הרמב"ם (הלכות יום טוב ו, כ) שלא נצטוונו אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל, ובמדרש (שיר השירים רבה א, לב) נגילה ונשמחה בך בהקב"ה ובתורתו וכו', וגם השמחה הגשמית באסיפת התבואה היא לצורך זה, כי כשאדם רגוע מכל הדאגות הגשמיות, לבו פנוי יותר לשמוח בתורה ובמצוות, ובחג הסוכות יש השפעה וסייעתא דשמיא מיוחדת לזה. ועל שם כך נקרא החג 'זמן שמחתנו', כי הוא זמן שחוזרת בו ההשפעה מן השמים לשמחה של מצוה.

וגם בהושענא רבה, אפילו שהוא גם יום דין, אבל מן השמים נותנים לנו השפעה לשמוח, ויש מצוה לשמות, ואנו שמחים בדין, ושמחת החג אינה סתירה עם אימת הדין של הושענא רבה, כי אדרבה, השמחה הזו היא זכות לזכות בדין, על ידי מצות השמחה ואהבת השם, וברוך השם שאנו זוכים לזה, ונמצאים בימי השמחה, שמחה עם יום הדין, שאנו בטוחים שעם זכות השמחה של מצוה שיש לנו ברוך השם, נזכה לגמר חתימה טובה.

(הושענא רבה תשע"ג)

שמחה על ריבוי המצוות שיש בסוכות

חג הסוכות נקרא זמן שמחתנו, שיש בו השפעה מיוחדת לשמחה של מצוה, והטעם שנתייחד בכך חג הסוכות, כי הוא זמן שיש בו הרבה מצוות מיוחדות: וכגון מצות סוכה, שיש מצוה וחיוב ישיבה בסוכה כל שבעת ימי החג, ואילו בפסח אין מצוה כזו, ואמנם יש מצות אכילת מצה, ויש שיטות שגם בשאר ימי החג יש קיום מצוה בזה, אבל זה רק רשות ולא חיוב, ואילו בסוכות יש חיוב סוכה כל שבעת הימים, ואסור לאכול חוץ לסוכה, וכן יש חיוב לולב, ארבעה מינים.

וגם קרבנות המוספים של חג הסוכות הם אחרת לגמרי מכל המועדים, שמקריבים ביום הראשון שלושה עשר פרים, ובמשך כל החג שבעים פרים, וכן כבשים ארבעה עשר בכל יום, ואילו בשאר המועדים מקריבים רק שבעה כבשים, ובסוכות זה כפול, ארבעה עשר כבשים בכל יום, וכן שבעים פרים במשך כל חג הסוכות, כזה ריבוי של קרבנות!

ורואים שהוא זמן מיוחד, עם הרבה מצוות מיוחדות, וכן ניסוך המים היה בסוכות, ואומרים הלל, ומצות סוכה גם כן יש בה קדושה מיוחדת, כמו שמפורש

בגמרא (סוכה ט, א) שיש איסור הנאה בעצי הסוכה, והסוכה היא מקום קדוש ומקדשת את היושב בה, ולכן זה זמן של שמחה של קדושה, שהקדושה משמחת.

ומטעם זה עושים שמחת תורה בשמיני עצרת, מיד אחרי חג הסוכות, כי הוא זמן מיוחד של שמחה, ויש בו השפעה לשמחה של מצוה ושמחת התורה.
(סיון תשפ"ג)

שמחה בחיי הנצח ובקדושת הסוכה

חג הסוכות הוא זמן של שמחה, ואף על פי שאמרו חז"ל (סוכה ב, א) כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי, והיינו שצריכים לדעת שכל העולם הזה הוא דירת עראי, ואם כן לכאורה וכי זה שמחה?

אכן באמת זהו השמחה, שיש לנו דירת קבע בעולם הבא, והעולם הזה הוא כלום, כי העיקר זה דירת הקבע בעולם הבא, ששם יש חיי נצח שאין לתאר, וכמו שכתוב (ישעיה סד, ג) עין לא ראתה אלוקים זולתך, וכל העולם הזה הוא רק הכנה לעולם הבא, הכנה לחיי הנצח שהם תענוגים שאין לשער, וגם הנביאים לא ידעו ולא השיגו מה הם תענוגי העולם הבא (ברכות לד, ב), ואין לנו מושג מה הם התענוגים הללו.

וצריכים לצאת מדירת קבע ולישב בדירת עראי, ובזה זוכים לסוכות עורו של לווייתן. ובזה השמחה.

והרי בסוכות יש גם מצות סוכה, ואמרו בגמרא (סוכה ט, א) שעצי הסוכה אסורים בהנאה כי יש בהם קדושה כמו קרבן, ורק לאחר סוכות נפסקת הקדושה, ואם כן כשאנו יושבים בסוכה כל ימי החג, אנו נמצאים בתוך הקדושה ומוקפים בקדושה, כי כל עצי הסוכה מסביב יש בהם קדושה, וזה משפיע קדושה על מי שיושב ונמצא בתוך הסוכה, שהוא נמצא במקום קדוש, ומתקדש בזה, ולכן זה 'זמן שמחתנו', כי הקדושה נותנת שמחה!

לכן גם אלו שסובלים עכשיו ממחלת הקורונה, אבל זה זמן שמחתנו, שיש בו השפעה של שמחה, כל אחד לפי המצב שלו, והוא זמן של שמחה, שיש בו סייעתא דשמיא מיוחדת לשמחה של מצוה.

(תשרי תשפ"א)

ענין שמחת בית השואבה בחג הסוכות

מהו הענין של שמחת בית השואבה? מצינו בזה מחלוקת בראשונים, דעת רש"י בסוכה (דף מ"ב ע"ב ודף נ' ע"א) שהוא לכבוד ניסוך המים, ואילו הרמב"ם כתב (הלכות לולב פ"ח ה"ב) שהוא משום שמחת יום טוב שנאמר ושמחתם לפני השם אלוקיכם שבעת ימים. והנה לפי דברי רש"י מובן למה דווקא בחג הסוכות עשו כן, כי רק בסוכות היה ניסוך המים ולא בכל המועדים, אבל לפי הרמב"ם שהוא מצד שמחת יום טוב, הרי גם בשאר ימים טובים יש מצות שמחת יום טוב, ומדוע לא עשו שמחה זו גם בשאר ימים טובים.

והביאור בזה כי באמת חג הסוכות הוא זמן מיוחד של שמחה יותר מכל המועדים, שכן הוא נקרא 'זמן שמחתנו', ואילו פסח נקרא זמן חירותנו, ושבועות זמן מתן תורתנו, ורק חג הסוכות נקרא זמן שמחתנו.

ואמרו בילקוט (אמור תרנד) אתה מוצא שלוש שמחות כתיב בחג: ושמחת בחגך, והיית אך שמח, ושמחתם לפני השם אלוקיכם שבעת ימים, אבל בפסח אין אתה מוצא שכתוב בו אפילו שמחה אחת, למה? שבפסח התבואה נידונית ואין אדם יודע אם עושה השנה תבואה... וכן אתה מוצא שאין כתוב בעצרת אלא שמחה אחת... מפני שהתבואה נכנסת בפנים, ומה טעם אין כתוב שם שתי שמחות לפי שפירות האילן נידונין... אבל בחג לפי שנטלו הנפשות דימוס ביום הכיפורים... ועוד שהתבואה ופירות האילן בפנים לפיכך כתב שלוש שמחות, ע"כ.

ולכן סוכות נקרא זמן שמחתנו, שיש בו שמחה יותר משאר המועדים, ואמנם הטעם מבואר מפני שהוא חג האסיף, ויש בו שמחה גשמית על אסיפת התבואה, שאוספים את כל מה שצמח ומכניסים באוצר, וזוהי שמחה גשמית, אבל יש גם שמחה רוחנית, כי זה לעומת זה עשה האלוקים, והוא זמן שיש בו השפעה של שמחה ברוחנית.

(סוכות תשע"ח)

שמחת אסיפת התבואה לצורך עסק התורה

סוכות הוא זמן שמחתנו, ונקרא גם חג האסיף, מפני שבו אדם אוסף ומביא מן השדה לאוצרות את כל היבול, וכבר יש לו מוכן לכל השנה, וזו שמחה גשמית, אבל זה לא העיקר! ושמחת העולם הזה אינה שמחה, אלא השמחה היא במה שעכשיו הוא יכול לעסוק בתורה במנוחת הנפש וכבר אין לו מה לדאוג, ואף על פי שהכל

בהשגחה ואין ממה לדאוג, אבל כך הטבע, שאחרי אסיפת התבואה פחות דואגים, וממילא יכולים יותר לעסוק בתורה, וזהו זמן שמחתנו באמת! (ניסן תשע"ג)

שמחת החג היא סימן שזכינו בדין

כתב המהרי"ל בהלכות סוכה "ציווה מצות סוכה סמוך ליום כיפור וכו' משל לשניים שעמדו בדין ויוצאים, הנוצח שמח ביותר, והנצח יוצא בפחי נפש, כך ישראל עמדו לדין ואין ידוע מי נצח, ציווה הקב"ה לישראל לשמוח במצות סוכה ולולב להראות לכל שהם נצחו", ע"כ. (וכעין זה איתא במדרש ויקרא רבה ל, ב, עיין שם).

והיינו שהטעם שקבעה תורה את חג הסוכות לאחר יום כיפור, כהמשך ליום כיפור, הוא כדי להראות שאנו שמחים על שיצאנו זכאים בדין, ומשל למה הדבר דומה לאדם שעמד למשפט וכבר נפסק הדין, ואחרים אינם יודעים מה נפסק בדינו אבל הוא יודע, ואם רואים אותו שמח אחרי הפסק, זה סימן שהוא יצא זכאי בדין. כך גם חג הסוכות, שהוא זמן של שמחת יום טוב, שהיה בו 'שמחה יתירה' (כלשון הרמב"ם פ"ח מלולב) ובתורה כתוב שלוש פעמים שמחה בסוכות (עיין ילקוט אמור תרנד), השמחה בחג היא סימן שיצאנו זכאים בדין.

וצריך ביאור מה הדמיון בין המשל לנמשל, הרי במשל, האדם שנשפט יודע מה נפסק עליו, ואם הוא שמח מובן שהוא יודע שהפסק היה לטובתו, אבל אדם שלא יודע מה נפסק עליו, האין יכול לשמוח, הרי אינו יודע מה יהיה איתו, ואם כן איך אנו שמחים בסוכות, הרי איננו יודעים מה נפסק עלינו ואיננו בטוחים, ומי יודע, וכיצד אפשר לדעת, ואמנם גמר החתימה הוא בהושענא רבה, אבל לא יודעים מה נכתב ונחתם קודם, ורק כלל ישראל – הציבור יכולים להיות בטוחים, כי יש זכות הציבור, וכלל ישראל יש להם הרבה זכויות, אבל היחידים כיצד כל יחיד שמח.

שמחת יום טוב – שמחה במצוות היום

וחשבתי לפרש על פי הקדמה, כי הנה שמחה זה דבר טבעי, ולא שייך לעשות שמחה מלאכותית, שאינה שמחה אלא הצגה, ורק אם יש דבר שמשמח אזי השמחה באה ממילא באופן טבעי, וכשיש לאדם דבר טוב שהוא נהנה מזה ממילא הוא שמח, וככל שהוא יותר נהנה והדבר יותר חשוב אצלו הרי הוא יותר שמח, אבל אם אין

סיבה לשמחה לא שייך שמחה, ומעתה יש להתבונן מהו ענין מצות שמחת יום טוב, ומה הסיבה של השמחה.

ובשערי תשובה לרבינו יונה (ד, ט) כתב לגבי סעודת יום טוב "כי בשאר ימים טובים אנחנו קובעים סעודה לשמחת המצוה", והיינו ששמחת יום טוב היא שמחת המצוה – שמחה מחמת המצוה, ועל זה גם קובעים סעודה, לחיזוק שמחת המצוה. וענין שמחת המצוה הוא שאדם מכיר את חשיבות המצוה עד כדי כך שזה נותן לו שמחה, וזו דרגה גבוהה מאד, לשמוח במצוה מתוך הכרת החשיבות, שהוא כל כך מחשיב את המצוה עד שזה נותן לו שמחה, וזו דרגה בפנימיות, של הכרת חשיבות המצוה!

וביום טוב הרי יש מצוות של יום טוב: מקרא קודש, ועשה דשבתון, לשבות ממלאכה, וגם יש מצוות המיוחדות לכל יום טוב, כגון ישיבת הסוכה ונטילת לולב בסוכות, ואכילת מצה בפסח, ומי שהוא בעל מדרגה, שמכיר את חשיבות המצוות, המצוות האלה משמחות אותו. וזהו ענין שמחת יום טוב, לשמוח במצוות היום! שמחה מחמת המצוה, וזו דרגה גבוהה מאד. כך מפרש רבינו יונה את ענין שמחת יום טוב.

שמחת המצוה מביאה לתשובה מאהבה

ולפי זה, מי שהוא בדרגה הזו, עם שמחת יום טוב שמחמת המצוה, כבר אפשר להבין למה הוא בטוח שיצא זכאי בדין, ויסוד הדברים כבר כתוב בספרים, כי הנה המסילת ישרים בפרק י"ט ביאר מה היא שמחת המצוה ולאִיזה מעלה זה שייך, וכתב שם, כי השמחה במצוות היא ענף של אהבת השם.

והיינו כי אהבת השם כפשוטה היא דרגה עמוקה וגבוהה מאד, להכיר את ריבונו עד כדי כך, אבל יש דרגות יותר פשוטות, שהם 'ענפי האהבה', וכגון השמחה במצוות, כי המצוות הן מצוות השם, וכשאדם שמח במצוות מפני שהוא מחשיב את מצוות השם, זה ענף מענפי האהבה, וזו אהבת השם, ואמנם זו אהבת השם בצורה לא כל כך עליונה, אבל היא גם כן דרגה גבוהה מאד.

ומאחר שהשמחה היא אהבה, הרי אמרו חז"ל (יומא פו, ב) כי השב בתשובה מאהבה, וזונוֹת נעשות לו כזכויות, כי מחמת החטא הגיע לידי תשובה מאהבה. וגם על ידי התשובה זוכים לאהבה, כמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (א, א) כי בעלי תשובה יש להם סייעתא דשמיא מיוחדת לאהבת השם.

וכשיש לאדם אהבת השם, ממילא הוא שב בתשובה ומתחרט על חטאיו, כי אהבת השם היא סתירה ממש לכל החטאים שעשה קודם, והאהבה נותנת לו צער

ויגון על החטא, וכמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (שם יג) "כי היגון יבוא מאת טוהר הנשמה העליונה", והיינו שהחרטה עם יגון על החטא זה דרגה של הנשמה, טהרת הנשמה, שהנשמה העליונה אוהבת את השם ומצטערת על החטא.

תשובה מאהבה משנה את הדין למפרע

וכיון שיש אהבת השם, ויש צער וחרטה עמוקה מאד, חרטה נכונה מאד, על החטא, הרי זו כבר תשובה מאהבה, שהופכת את כל הזדונות לזכויות, ולא רק מכאן ולהבא, אלא למפרע הכל משתנה!

וכמו שביאר המסילת ישרים בפרק ד' מה היא תשובה, וכיצד תשובה מועילה שלא יהיה חטא, הרי אדם שחָטָא, פָּגַם בכל העולמות העליונים וקלקל את כל הבריאה, והוא ממרה ומורד במלכות, וכיצד אפשר לתקן את זה. וביאר המסילת ישרים, כי "בהיות השב מכיר את חטאו ומודה בו ומתבונן על רעתו ושב ומתחרט עליו חרטה גמורה דמעיקרא כחרטת הנדר ממש שהוא מתנחם לגמרי והיה חפץ ומשתוקק שמעולם לא נעשה הדבר ההוא ומצטער בלבו צער חזק על שכבר נעשה הדבר ועוזב אותו להבא ובורח ממנו, הנה עקירת הדבר מרצונו ייחשב לו כעקירת הנדר ומתכפר לו", ע"כ.

והיינו שהתשובה היא כוח מיוחד שעוקר את החטא למפרע, וכמו שחכם עוקר את הנדר למפרע, וגם אם עבר אדם על הנדר או על השבועה וכבר נתחייב קרבן או מלקות בבית דין, אם לאחר גמר דין נשאל על הנדר והתירו חכם, הרי הוא נפטר מן העונש, ואף על פי שכבר היה בר חיובא, שחייבוהו בית דין, מכל מקום התרת החכם עוקרת את הנדר למפרע ונחשב שלא היה כלל חטא מעיקרא, וכבר אין עבור מה לחייבו, כי בטל החטא ובטל הגמר דין, ונתבטל הפסק למפרע, והוא כבר נקי וזכאי בדינו.

כך גם בתשובה מאהבה, כשיש אהבת השם, כל החטאים נהפכים למפרע לזכויות, וממילא כל פסק דין שהיה, רחמנא ליצולן מה שהיה הפסק דין, כבר אינו כמו שהיה, והכל משתנה למפרע, וכמו שחיוב קרבן או מלקות נעקר למפרע בהתרת החכם, כך תשובה עוקרת את החטא למפרע, ומשתנה הפסק דין לטובה. ולכן מי ששמח בסוכות, שזו דרגה של אהבה, זהו סימן מובהק על המשפט שלו, שהוא זכאי ונקי וצדיק, בזכות השמחה!

(הושענא רבה תשע"א)

סוכות וימים נוראים – וגילו ברעדה

הנה אלול ועשרת ימי תשובה הם זמנים של יראת שמים, ואחר כך בא חג הסוכות זמן שמחתנו שיש בו השפעה לשמחה של מצוה, ואם כן צריכה להיות עכשיו יראת שמים עם שמחה. ולכאורה כיצד יכולה להיות שמחה יחד עם יראה, הרי היראה היא פחד, וזה לכאורה סתירה לשמחה? אבל באמת זה לא סתירה, ומקרא מפורש בתהלים (ב, יא) עבדו את השם ביראה וגילו ברעדה, היינו שצריכה להיות יראה ורעדה, אבל יחד עם זה גילה!

ומצינו גם במסילת ישרים פרק י"ט שהביא מדברי חז"ל, כשאתה מתפלל יהא לבך שמח עליך שאתה מתפלל לפני מלך שאין כמוהו, היינו שבתפילה צריכה להיות שמחה, שמתפללים לפני מלך שאין כמוהו, ומדברים אליו והוא שומע ורוצה לשמוע, והרי תפילה היא בודאי עם יראת שמים, כיון שעומדים לפני המלך, ויש בזה יראה לעמוד לפני המלך, אבל יחד עם זה יש גם שמחה, לבך שמח עליך! כי יראת שמים אינה סתירה עם שמחה.

ורק יראת בשר ודם אינה שמחה, אבל יראת הרוממות יכולה להיות עם שמחה, וכן יראת הרוממות של אדם גדול, כגון כשעמדו ליד החזון איש, מצד אחד הרגישו יראה, יראת הרוממות, אבל גם היה שמחה והרגשה מאד נעימה, שנמצאים ליד החזון איש! וזוהי יראה עם שמחה. לכן יראת שמים אינה סתירה עם שמחה, והתפילה היא עם יראה, אבל יחד עם זה 'לבך שמח עליך', כי קרבת אלוקים מוסיפה שמחה.

(תשרי תשפ"א)

'וגילו ברעדה' בפשוטו זה שני עניינים, גיל ורעדה, שעם השמחה יש גם רעדה. אכן אפשר לפרש עוד וגילו ברעדה – לשמוח על הרעדה, שהרעדה עצמה משמחת את האדם, והוא שמח במה שזוכה להיות במדרגה של רעדה.

ורעדה היא מדרגה יותר מיראה, כי סתם 'יראה' זה פחד מה יהיה אחר כך, ואילו 'רעדה' היא עד כדי כך שרועד מרוב יראה, ועל זה נאמר 'וגילו ברעדה', שהרעדה היא סיבה לשמות, ויש גילה על הרעדה!

ואמר 'גילו' ברעדה, לא רק שמחה אלא גילה, וגילה היא מדרגה יותר גדולה של שמחה, כפי שרואים בברכת אשר ברא, שנזכרו תחילה ששון ושמחה, ואחר כך גילה שהיא מדרגה גדולה יותר, מדרגה מיוחדת של שמחה, ועל זה נאמר וגילו

ברעדה, שהרעדה היא סיבה לשמחה גדולה יותר מסתם שמחה, ויש בזה גילה – יותר משמחה.

ובאמת יראת שמים זה דבר שנותן שמחה, ואדם שיש לו יראת שמים זה סיבה לשמחה, ולא רק שאין זה מזיק לבריאות, כפי שהאריך הגר"י בלאזר בשערי אור (אות י') שיראת שמים אינה מזיקה לבריאות ואינה גורמת עצבות, אלא עוד יותר, זה גם משמח, וכמו שנאמר וגילו ברעדה, ככל שיש יותר יראה עם יותר מדרגה, יראה במדרגת 'רעדה', כך יש יותר שמחה!
(תשפ"ב)

ושמחת בחגך - המצוה

שמחת המצוה כל השנה וביום טוב

יש מצוה של שמחת יום טוב, ושמחת בחגך, לשמוח ברגלים, וכתב הרמב"ם בהלכות יום טוב (ו, כ) "לא נצטוונו על ההוללות והסכלות אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל", והיינו שאין מצוה בסתם שמחה, אלא שמחה שהיא עבודת השם, שהשמחה היא עבודה, לשמוח במצוות ובמעשים הטובים שאנו עושים, שמחה בתורה, ובתפילה, ובסעודה, סעודת יום טוב שהיא גם כן מצוה, וזוהי שמחה שהיא עבודה, עבודת יוצר הכל.

ואמנם גם בכל השנה אדם צריך לעשות כל מצוה בשמחה, כמו שכתוב (תהלים ק, ב) עבדו את השם בשמחה, וכתוב (דברים כח, מז) תחת אשר לא עבדת את השם אלוֹקֶיךָ בשמחה, שעל זה באה התוכחה, וצריך לעסוק בתורה בשמחה, ובתפילה בשמחה, וכל המעשים הטובים בין אדם לחברו, הכל צריך להיות בשמחה, ובהרגשה שהוא עושה משהו מיוחד, הוא עושה מצוה! ויש בזה שמחת המצוה, שמחת המעשים הטובים.

אבל כל השנה אין זו מצוה בפני עצמה, אלא מעלה והידור כללי בכל המצוות שצריך לקיימם בשמחה, וזוהי דרגה בשלמות המצוה, שהיא מצוה יותר גדולה כשנעשית בשמחה, אך אין זו מצוה נפרדת אלא מצוה אחת, ואם חסרה השמחה זה לא ביטול המצוה, רק חסר באיכות המצוה ושלמותה. ואילו ביום טוב יש מצוה

בפני עצמה וחיוב מיוחד של שמחת יום טוב, שמי שאינו שמח ביום טוב ביטל מצות עשה, וחסרה לו מצוה שלמה מתרי"ג מצוות!

ובכל השנה גם אם קשה קצת לשמוח, העיקר הוא שעושים עבודת השם בשמחה, ואין שיעור כמה השמחה, וזה תלוי כל אחד בדרגתו, אבל שמחת יום טוב היא חיוב על כל אחד ואחד.

(תשס"ד-תשפ"א)

כיצד שייך לצוות על שמחה

אנו אומרים בתפילה ותתן לנו השם אלוקינו באהבה מועדים לשמחה, היינו זמנים של שמחה, שיש בהם חיוב של שמחה – שמחת יום טוב, וכן חגים וזמנים לששון, יש גם חיוב של ששון, וידוע מהגר"א ששמחה וששון הם שני עניינים.

ויש להתבונן כיצד שייך לחייב 'חיוב' של שמחה, הרי שמחה זה דבר טבעי, וצריכים סיבה שתגרום לשמחה, כגון אם אדם מקבל דבר חדש שהוא חפץ בו מאד, הוא שמח בזה, אבל אם אינו מקבל שום דבר ואין סיבה הגורמת שמחה, כיצד אפשר לשמוח, ובמה ישמח, וכי לשמוח ולרקוד סתם בלי סיבה נחשב שמחה?

והלא כבר נאמר (קהלת ב, ב) "לשחוק אמרתי מהולל ולשמחה מה זה עושה", היינו שיש שחוק ויש שמחה, ו'שחוק' אינו דבר חיובי אלא הוללות, ואמנם אפשר לחייך, אבל אם צוחקים בקול רם, על זה נאמר (שם ז, ו) "כקול הסירים תחת הסיר כן שחוק הכסיל", ואין זה מתאים למי שהוא בר דעת.

"ולשמחה מה זה עושה", ב'שמחה' תלוי מה היא הסיבה של השמחה, כי יש שמחה טובה ויש שמחה לא טובה, יש שמחה שיש לה חשיבות והיא מדרגה, ויש שמחה שאינה מוצדקת, שמחה לא אמיתית, וזה תלוי 'מה זה עושה', מה הסיבה הגורמת את השמחה, ואם אדם שמח במצוות, שהמצוה משמחת אותו, אזי זה דבר טוב ומדרגה, אבל אם אדם שמח במה שהוא אוכל ושותה, ושאר הנאות העולם הוזה הגורמות מצב רוח טוב, זה רק כמו 'כדורי הרגעה', ששוכח לזמן קצר מהצרות ומהקשיים שיש לו. וביום טוב המצוה היא לשמוח שמחה אמיתית, שמחה של מצוה. וכאמור יש להבין כיצד שייך לצוות ציווי של שמחה, הרי שמחה זה דבר טבעי שבא מעצמו.

המצוה נותנת כוח בטבע לשמחה

ומבואר ומוכרח מזה שבאמת השמחה הזו קיימת בטבע האדם, וביום טוב יש סייעתא דשמיא מיוחדת שהטבע מתעורר יותר לשמחה של מצוה, כי מאחר שהתורה ציוותה לשמוח ביום טוב, בודאי שכל אחד יש לו האפשרות לקיים את זה.

וכמו שביארנו במקום אחר במה שציוותה התורה (ויקרא יט, יח) ואהבת לרעך כמוך, ולכאורה האין שייך לצוות לאהוב, הרי אהבה זה דבר טבעי, ואי אפשר להכריח לאהוב את מי שאינו אוהב.

ואמרנו לבאר בזה, כי מאחר שהתורה ציוותה כן, מוכרח שהאהבה קיימת בטבע האדם, כמו שכתוב (קהלת ז, כט) האלוקים עשה את האדם ישר והמה ביקשו חשבונות רבים, והאדם בטבעו הישר אוהב את הבריות, כפי שרואים במציאות שילדים קטנים שאין להם חשבונות אוהבים זה את זה, ורוצים להתחבר זה עם זה, אבל כשגדלים יש יצר הרע המפתה בחשבונות ונגיעות נגד הישרות ומונע אהבת הבריות. ועל זה ציוותה התורה 'ואהבת' – לסלק את כל החשבונות ולהתנהג כפי הטבע הישר באהבת הבריות, ודבר זה הוא ביד האדם, להתגבר על היצר הרע, על ידי שילמד ספרי מוסר, ויעשה חשבונות, כמאמרם (אבות ב, א) הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה וכו'.

וכך גם ביום טוב שיש מצות שמחה, אף על פי ששמחה היא דבר טבעי, ואי אפשר לצוות ולהכריח לשמוח, אבל מאחר שזו המצוה סימן שבאמת כך טבע האדם, שביום טוב הטבע מתעורר יותר לשמחה של מצוה, ויש סייעתא דשמיא מיוחדת ביום טוב שכך טבע הבריאה שאדם יכול להיות במדרגת שמחה של מצוה.

(ניסן תשע"ד)

סעודת יום טוב לשמחת המצוה

נתבונן מהו הגדר של מצות שמחת יום טוב. יש לשון של רבינו יונה בשער הרביעי (אות ט) לגבי מצות האכילה בערב יום כיפור, מה הטעם של המצוה, וכתב שם בתוך דבריו: "כי בשאר ימים טובים אנחנו קובעים סעודה לשמחת המצוה", היינו שבכל יום טוב עושים סעודה 'לשמחת המצוה'. ומבואר מדבריו שיש שלושה חלקים: יש 'מצוה', ויש 'שמחת המצוה', ויש 'סעודה' לשמחת המצוה. ושמחת

המצוה היינו שמחה מחמת המצוה, שהמצוה נותנת שמחה. אדם שעושה מצוה ויודע את חשיבות המצוה הוא עושה אותה בשמחה, ושמח מחמת המצוה.

וכך גם ביום טוב, אנו שמחים מחמת מצוות היום, שבכל יום טוב יש מצוות, ומחמת המצוות של היום-טוב יש שמחה, ובשביל השמחה הזו עושים סעודה, כלשון רבינו יונה 'סעודה לשמחת המצוה'. כי יש מצוה לשמוח במצוות, ומצוה הנעשית בשמחה היא מצוה גדולה יותר, ועושים סעודה כדי לחזק את השמחה במצוה, שמתוך הסעודה, על ידי הסעודה, מתחזקת שמחת המצוה.

ובזה ביאר רבינו יונה את טעם מצות האכילה בערב יום כיפור, כי יום כיפור הוא גם כן יום טוב, שיש בו מצוות של יום כיפור, ויש שמחה מחמת מצוות היום, והיה ראוי לקבוע בו סעודה לשמחת המצוה כמו בשאר ימים טובים, אבל אי אפשר לעשות את הסעודה בזמן המצוה, כי יום כיפור הוא יום תענית ואסור לאכול בו, ולכן עושים את הסעודה לפני זמן המצוה, בערב יום כיפור, שכבר אז שמחים במצות יום כיפור שעתידה להגיע, והסעודה היא לחזק את שמחת המצוה.

וכתב רבינו יונה שם "כי יגדל וישגא מאד שכל השמחה על המצוות", ומשמע מדבריו שזה יותר משכר המצוה עצמה, כשעושים מצוה בשמחה, שכר השמחה גדול יותר משכר המצוה, וסתם שמחה בלי מצוה לא שייך, אבל אם יש מצוה, אמנם אם מקיימים בלי שמחה בודאי יש גם כן שכר, אבל כשמקיימים בשמחה השכר גדול הרבה יותר, 'יגדל וישגא מאד'!

והטעם בזה, מפני ששמחת המצוה היא מעלה שבפנימיות האדם, שהשמחה באה מתוך הכרת החשיבות של המצוה, ומה שאדם בלבו מחשיב את המצוה זה דבר גדול מאד, יותר ממעשה המצוה עצמה.

שמחה שיש בה עבודת יוצר הכל

וזהו ענין שמחת יום טוב, כמו שכתב רבינו יונה שעושים סעודה 'לשמחת המצוה', כלומר שקיום הדין ושלמות המצוה של שמחת יום טוב הוא לשמוח במצוות היום. שבכל יום טוב יש מצוות, כגון סוכה ולולב בחג הסוכות, ואכילת מצה בפסח, וגם יום טוב עצמו, קדושת היום, מקרא קודש, ושבתון – עשה ולא תעשה, וכן חול המועד, יש בו קדושת המועד, ושמחים במצוות ובקדושת היום, ועל השמחה הזו עושים סעודה, כדי לחזק את הרגשת השמחה, וכל האכילה והשתייה הם רק אמצעי לחזק את שמחת המצוה.

ולכן כתב הרמב"ם (הלכות יום טוב ו, כ) "לא נצטוונו על ההוללות והסכלות אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל", היינו שצריכה להיות שמחה שיש בה עבודת השם, שהשמחה עצמה היא עבודה, ובמה שייכת השמחה לעבודת השם? – אם אדם שמח מחמת המצוה, שהוא מחשיב את המצוה ובזה הוא שמח, שיש לו זכות ואפשרות לקיים את המצוה, זה נקרא שמחה של עבודת השם, שהשמחה עצמה היא עבודה.

ומצינו גם במדרש (שיר השירים רבה א, לב) על הפסוק "זה היום עשה השם נגילה ונשמחה בו", שפסוק זה הולך על שמיני עצרת כדאיתא בילקוט פרשת פינחס, ואמרו במדרש שם "אין אנו יודעין במה לשמוח אם ביום אם בהקב"ה, בא שלמה ופירש נגילה ונשמחה בך בהקב"ה" וכו'.

ומבואר כי מצות שמחת יום טוב עניינה הוא לשמוח בהקב"ה, ומה היא שמחה בהקב"ה? – אם השמחה היא במצוה, שמחה במה שהמצוה נותנת דבקות ומוסיפה קרבת אלוקים, זוהי שמחה בהקב"ה! ומי שזוהי השמחה שלו, מחמת חשיבות המצוה עצמה, זה נקרא שמחה של עבודת השם, שהשמחה עצמה היא עבודת השם.

ההבדל בין סעודת יום טוב לסעודת שבת

ובזה מובן מה שידוע מהזוהר והובא בהקדמה לשב שמעתתא, על הפסוק (מלאכי ב, ג) "וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם" – פרש חגיכם ולא פרש שבתכם. והיינו מפני שחלוק דין הסעודה ביום טוב מדין הסעודה בשבת, שביום טוב תכלית כוונת המצוה הוא שמחה של עבודת השם, שמחה בהקב"ה, וכפי שאומרים בנוסח התפילה וישמחו 'בך' ישראל, ולכן אם האכילה היא בכוונה אחרת, ששמח באכילה עצמה, אין זו שמחת יום טוב, ועל זה נאמר 'פרש חגיכם'.

אבל בשבת יש מצות עונג שבת, שהגוף ייהנה, וכמו שהגוף צריך לנוח צריך גם להתענג, ועצם הנאת הגוף היא המצוה, זהו הענין של סעודת שבת, ולכן בזה לא נאמר פרש שבתכם (א"ה. עיין בית הלוי פרשת תרומה).

(סוכות תשס"ג)

הסעודה מחזקת את שמחת המצוה

רבינו יונה כותב שהסעודה ביום טוב היא לשמחת המצוה, והיינו שאנו שמחים בקיום מצוות היום, מפני שאנו מכירים את חשיבות המצוה שזה מקדש אותנו, ולחיזוק שמחת המצוה קובעים סעודה.

אבל השמחה היא לא מחמת 'הסעודה' אלא מחמת 'המצוה', וכמו שאם יש שמחה משפחתית ועושים סעודה, השמחה היא לא מחמת הסעודה אלא מחמת השמחה המשפחתית, ועל ידי הסעודה שמחים יותר בשמחה המשפחתית, כך גם ביום טוב אנו שמחים בקדושת המצוות שיש לנו, ומחזקים את השמחה על ידי סעודה!

(תשרי תשע"ג)

הסעודה מוסיפה שמחה ומשתלבת עם שמחת המצוה, כי כל זמן שאדם רעב הוא טרוד ברעבונו, ואפילו שיש לו שמחה הוא שוכח את השמחה, מפני שחושב על עצמו ועל מצבו, ואין לבו פנוי לשמוח במצוה כראוי, אבל הסעודה נותנת לו מצב רוח יותר טוב, ומשפיע גם על שמחת המצוה, שהוא רגוע יותר, ומרגיש יותר את שמחת המצוה.

(כסלו תשס"ו)

השמחה בשכר ובקדושת המצוות

מצות שמחת יום טוב היא לשמוח בקדושת היום ובמצוותיו, ואנו שמחים בזה שיש לנו מצוות, מפני שמחשיבים את המצוות, ומדוע מחשיבים את המצוות? יש סיבה אחת פשוטה, כי על מצוה יש שכר, בעולם הבא ובעולם הזה, יש שכר מצוה, וכשמקיימים את המצוה מרוויחים רווח גדול מאד, שכר המצוה, ומי שהוא מאמין שמח בזה ומחשיב את זה. אבל זה נקרא שלא לשמה, אם עושים כדי לקבל שכר, ואפילו לשם העולם הבא, כתוב בחובות הלבבות (שער עבודת האלוקים סוף פ"ד) שזה נקרא שלא לשמה, שאינו עושה מאהבה, אלא לשם העולם הבא.

ובאמת אין לנו מושג מהו העולם הבא, שאפילו הנביאים לא ידעו ולא השיגו מה הם תענוגי העולם הבא, כמו שנאמר עין לא ראתה אלוקים זולתך (עיין ברכות לד), ורק יש לנו מושג משהו מעין העולם הבא, כגון שבת שהוא מעין העולם הבא (ברכות נז, ב), ומהו מעין עולם הבא? שאדם ששומר שבת מרגיש נשמה יתירה.

אבל באמת שמחת יום טוב היא לא רק מצד העולם הבא שזוכים בזה, שאין לנו מושג מהו העולם הבא, ואמנם נכון שיהיה עולם הבא, אבל השמחה היא על מה שזוכים גם לקדושת העולם הזה, שהמצוות מקדשות אותנו, וזו שמחה והרגשה נעימה מאד כאן בעולם הזה, להתקדש! וכמו שבשבת מרגישים הרגשה נעימה מחמת קדושת הנשמה היתירה, כך גם בכל מצוה יש שמחה והרגשה נעימה מחמת קדושת המצוה.

שמחה מיוחדת בקדושת חג הסוכות

ובפרט בחג הסוכות שיש גם מצות סוכה ומצות לולב, וגם יש את קדושת היום טוב, שהוא יום של קדושה, שיש קדושה בעולם, והיום מתקדש, כי 'יום' אינו סתם זמן, אלא יש מציאות וחפצא של יום.

כמו שמצינו לענין נדרים, שאם אדם רוצה לאסור על עצמו איזה דבר בנדר, צריך להתפייסו בדבר אחר האסור, ואם אמר הריני אסור לאכול ביום זה כיום אחר שאסור לאכול בו, הרי לא אסר את ה'אוכל' אלא אסר את ה'יום', וזה גם כן נחשב נדר שהוא איסור חפצא, כי היום הוא גם כן מציאות וחפצא של זמן שאסור לאכול בו (א"ה. עיין בשיעורי רבינו נדרים דף י"ב בקונטרס ההוספות), וכך גם יום טוב הוא מציאות של זמן קדוש, ואנו נמצאים עכשיו בזמן הקדוש.

ובסוכות זה עוד יותר, כי נמצאים גם בסוכה שיש בה קדושה, עד כדי כך שעצי הסוכה אסורים בהנאה, כמו שאמרו בגמרא (סוכה ט, א) שסוכה הוקשה לקרבן חגיגה, וכמו שיש איסור הנאה מקרבן חגיגה, כך יש איסור הנאה מהסוכה, ויש קדושה בעצי הסוכה, ורק לאחר החג עוברת הקדושה, אבל כל ימי החג יש קדושה בסוכה, ויושבים בתוך בית קדוש! ואם כן זה גם 'יום קדוש' וגם 'בית קדוש', והקדושה משמחת.

יותר קדושה – יותר שמחה

ואולי באמת זה הטעם שיש שמחה מיוחדת בחג הסוכות, שנקרא 'זמן שמחתנו', מפני שיש בו יותר קדושה, ואם יש יותר קדושה יש יותר שמחה, כי הקדושה משמחת, וכמו שכתוב (דה"א טז, כז) עוז וחדווה במקומו.

(סוכות תשע"ג)

שמחת המצוות מצד אהבת הטוב

כתב הרמב"ם בסוף הלכות לולב (ח, טו) "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת הקל שציווה בהן, עבודה גדולה היא, וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להיפרע ממנו שנאמר תחת אשר לא עבדת את השם אלוקיך בשמחה ובטוב לבב", והיינו שכמו שהשמחה בעבודת השם היא מצוה גדולה, כך גם חסרון השמחה הוא חטא חמור, כי זה סימן שאינו מחשיב את המצוה, ועושה אותה רק מיראה, ואין לו טעם בזה, ואינו מחשיב את העולם הבא.

והרי אפילו כשעושה בשביל העולם הבא, נקרא צדיק גמור, כמו שאמרו (פסחים ח, א) האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני או שאהיה בן העולם הבא הרי זה צדיק גמור, שהוא אוהב את העולם הבא ורוצה תענוגי העולם הבא מפני שהוא מאמין בדברי הנביאים שאמרו (ישעיה סד, ג) "עין לא ראתה אלוקים זולתך יעשה למחכה לו", וכן (תהלים לא, כ) "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך", שהעולם הבא הוא טוב הצפון שאין לנו מושג מהו, וכיון שעושה מתוך האמונה הזו, או בשביל שיחיה בנו, שזו גם כן מצוה ומידה טובה להשתדל שיחיה בנו, הרי הוא צדיק גמור.

והמגיד משנה בהלכות לולב שם הוסיף עוד דברים בזה: "ועיקר הדבר הוא, שאין ראוי לו לאדם לעשות המצוות מצד שהן חובה עליו והוא מוכרח ואנוס בעשייתן, אלא חייב לעשותן והוא שמח בעשייתן, ויעשה הטוב מצד שהוא טוב, ויבחר באמת מצד שהוא אמת, ויקל בעיניו טרחן, ויבין כי לכך נוצר לשמש את קונו, וכשהוא עושה מה שנברא בשבילו ישמח ויגיל, לפי ששמחת שאר דברים תלויים בדברים בטלים שאינן קיימים, אבל השמחה בעשיית המצוות ובלמידת התורה והחכמה היא השמחה האמיתית", עכ"ל.

והיינו שלא טוב לעשות המצוות רק מצד החיוב וכמי שאין לו ברירה, שזה פגם במצוה ואינו בשלמות, אלא צריך לשמוח במצוות, ולא שמחה מצד העולם הבא, אלא אפילו בלי העולם הבא, שהמצוה עצמה משמחת אותו יותר מהעולם הבא! ומרגיש שכבר עכשיו הוא נהנה ושמח ומאושר בקיום המצוה, וזה נובע מתוך אהבת השם שקיימת בפנימיותו ואינו מרגיש בה כלל, אהבת השם בלי להרגיש, ויעשה הטוב מצד שהוא טוב, שהוא אוהב את הטוב ורוצה לעשות טוב, גם בלי מחשבות של העולם הבא, עצם עשיית הטוב משמחת אותו, וכמו אהבת חסד, שאוהב את החסד ונהנה מעצם עשיית החסד, וזו דרגה של שלמות השייכת לאהבת השם, ונקראת אהבה.

(חשון תשע"א)

השמחה במצוה או בשכר המצוה?

נראה פשוט שאם אדם שמח במצוה מחמת העולם הזה שיקבל עבודה, הרי הוא שמח בעולם הזה ולא במצוה, ואפילו מי שמח בעולם הבא שיקבל, הרי הוא גם כן שמח בעצמו, בטובה שתהיה לו מזה, ומסתבר שאין זה נקרא שמחה על המצוה, אלא שמחת המצוה פירושה, שמח מחמת עצם קיום המצוה, שהוא עושה מאהבה ושמח במצוה עצמה, ולא בשכר שיקבל עבור המצוה, ועל זה כתב רבינו יונה בשערי תשובה (ד, ט) "כי יגדל וישגא מאד שכר השמחה על המצוות", כשהשמחה היא 'על המצוה', והמצוה עצמה היא השמחה שלו! (סוכות תשס"ג)

הקושי לקיים שמחת יום טוב כהלכתה

ידוע בשם הגר"א שמצות שמחת יום טוב היא מצוה שקשה מאד לקיימה, ולכאורה מדוע זה קשה, הרי השמחה היא כמו שאמרו בגמרא (פסחים קט, א) אנשים בראוי להם בבשר ויין וכו', שזה עיקר השמחה, ובזה מקיימים מצות שמחת יום טוב, בזמן המקדש בשלמי שמחה, ובזמן הזה בבשר ויין, ואם כן מהו הקושי בזה כל כך. וצריך לבאר על פי דברי הרמב"ם שכתב (הלכות יום טוב ו, כ) "כשאדם אוכל ושותה ושמח ברגל לא ימשך ביין ובשחוק ובקלות ראש ויאמר שכל מי שיוסיף בזה ירבה במצות שמחה, שהשכרות והשחוק הרבה וקלות הראש אינה שמחה אלא הוללות וסכלות", היינו שריבוי האכילה והשתייה עלול להביא לידי שחוק וקלות ראש, ולא זו מצות השמחה ביום טוב.

וכתב הרמב"ם שם "ולא נצטוונו על ההוללות והסכלות אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל שנאמר (דברים כח, מז) תחת אשר לא עבדת את השם אלוהיך בשמחה ובטוב לבב הא למדת שהעבודה בשמחה", היינו שצריכים שהשמחה תהיה שמחה שיש בה עבודת השם, שמחה המביאה לידי עבודת, עבודת השם, וזהו הענין של שמחת יום טוב, ואמנם ודאי צריכים בשר ויין, אבל המטרה בזה היא עבודת יוצר הכל, שמחה של מצוה.

ולכן אמר הגר"א שזו מצוה שקשה לקיימה, כי הגוף מטבעו נמשך לשמחה של קלות ראש, ואין זה קל כל כך לשמוח שמחה אמיתית של מצוה, ולהרגיש את חשיבות המצוה עד שזה יביא לידי שמחה זו מדרגה גדולה. (וראה להלן בסמוך מה שיבואר

עוד בזה).

(סוכות תשס"ד)

להוסיף שמחה יותר מכל השנה

ידוע בשם הגאון שאמר כי שמחת יום טוב היא מצוה שקשה לו מאד לקיימה, ולכאורה הרי גם בכל השנה כתוב (תהלים ק, ב) עבדו את השם בשמחה, וכן בארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם, שניים מתוכם הם: בשמחה והשמח בחלקו, ומהו הקושי המיוחד בזה ביום טוב יותר מכל השנה?

יש לבאר משום שביום טוב צריכים להוסיף עוד שמחה, יותר מכל השנה, והרי הגאון בודאי היה שמח כל השנה בשמחה של מצוה, כמו שמובא במשנה ברורה (סימן תרס"ט) שהאר"י הקדוש העיד על עצמו שכל המדרגות העליונות שהשיג הם בזכות שהיה שמח בשמחה של מצוה, ובודאי שגם הגאון היה כך, ולאחר המדרגות הגבוהות הללו צריך ביום טוב להוסיף עוד שמחה, ולהוסיף על השמחה שכבר יש תמיד – זו באמת עבודה קשה ומדרגה גדולה מאד.

(ניסן תשע"ז)

שמחת יום טוב בבשר קדשים

הרמב"ם בתחילת הלכות חגיגה כתב, שהשמחה האמורה ברגלים היא בשלמי שמחה, וכמו שכתוב (דברים כז, ז) "וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני השם אלוֹקֶיךָ". וכן כתב בספר החינוך (מצוה תפח) "הענין הראשון הרמוז בשמחה זו הוא שנקריב שלמים על כל פנים בבית הבחירה, וכענין שכתוב וזבחת שלמים והדר ושמחת בחגך".

ומבאר כי עיקר שמחת יום טוב היא באכילת בשר שלמים, ואמרו חז"ל (חגיגה ה, א) "ושמחת בחגך לרבות כל מיני שמחות לשמחה מכאן אמרו חכמים ישראל יוצאים ידי חובתם בנדרים ונדבות ובמעשר בהמה והכהנים בחטאת ואשם ובבכור ובחזה ושוק", והיינו שמקיימים מצות שמחת יום טוב באכילת בשר קדשים.

כל קשר עם קדושה נותן שמחה

והענין בבשר קדשים הוא, מפני שאכילת דבר קדוש מקדשת את האדם, וכל קשר שיש לאדם עם קדושה נותן שמחה, כמו שכתוב (דה"י א טז, כז) "עוז וחדווה במקומו", וככל שאדם מתקדש יותר כך הוא שמח, כמו שרואים את כל הגדולים והאנשים הקדושים שתמיד יש להם מצב רוח טוב, כי הקדושה נותנת שמחה.

וכל ענייני עבודת השם, העסק בהם מוכרח להיות מתוך שמחה, תורה בשמחה, ותפילה בשמחה, וכבר כתב במשנה ברורה (א, יב) כי אף שראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג על חורבן בית המקדש, מכל מקום התורה והתפילה צריכים להיות בשמחה.

ועיקר מצות תלמוד תורה היא לעסוק בתורה מתוך שמחה ומתיקות, כפי שאנו מבקשים בברכות התורה "והערב נא השם אלוקינו את דברי תורתך בפינו".

וכן כתב האגלי טל בהקדמה "עיקר מצות לימוד התורה היא להיות שש ושמח ומתענג בלימודו, ואז דברי תורה נבלעים בדמו, ומאחר שנהנה מדברי תורה הוא נעשה דבוק לתורה".

ובחידושי רבי אברהם מן ההר בנדירים (מח, א) כתב בענין מודר הנאה מחברו: "לא שייר למימר במצות תלמוד דלא ניתן ליהנות, שעיקר מצוותו היא ההנאה והתענוג במה שמשיג ומבין בלימודו", והיינו שעיקר מצות תלמוד תורה היא ללמוד עם הנאה ושמחה, ואם הלימוד אינו משמח, חסר בשלמות עסק התורה.

וכל קשר ושייכות עם קדושה נותן לאדם שמחה, ואפילו מחשבה קדושה גם כן משמחת, כפי שאנו אומרים בתפילה "ישמח לב מבקשי השם", וביאר בזה בשיח יצחק בסידור הגר"א כי מבקשי השם שמחים מפני שהם מחפשים קרבת אלוקים, וזוהי מחשבה קדושה, שהמחשבה עצמה נותנת שמחה והרגשה נעימה מאד.

(סוכות תשע"א)

מצוה מיוחדת לשמח אחרים ביום טוב

בשמחת יום טוב מלבד עצם הדבר שצריך להרגיש את חשיבות המצוות והיום טוב, יש ענין נוסף שאמרו חז"ל (פסחים קט, א) חייב אדם לשמח בניו ובני ביתו ברגל שנאמר (דברים טז, יד) ושמחת בחגך, והמשך הפסוק שם: אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך, היינו שיש מצוה מיוחדת ביום טוב לשמח אחרים, ומי שחסרה לו שמחה, צריכים לשמח אותו, וזה נכלל בעיקר המצוה של שמחת יום טוב.

ובספר החינוך (מצוה תפח) כתב שמי שאינו משמח אחרים ביום טוב לא קיים את המצוה בשלמות: "והזהירנו התורה כמו כן להכניס בכלל השמחה העניים והגרים והחלושים שנאמר אתה וגו' והלוי והגר והיתום והאלמנה וכו' והעובר על

זה ואינו משמח עצמו ובני ביתו והעניים כפי יכולתו לשם מצות הרגל ביטל עשה זה", עכ"ל.

ואמנם ענין זה לשמח אחרים הוא ממצות חסד הנוהגת כל ימות השנה, והיא מן החמורות, כמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (ג, יג) כי חייב אדם לטרוח בדרישת טוב לעמו ולשקוד בעמל נפשו על תקנת חברו אם דל ואם עשיר, וזאת מן החמורות ומן העיקרים הנדרשים מן האדם שנאמר הגיד לך אדם מה טוב ומה השם דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד, ע"כ. וגם בכל השנה זו מצוה גדולה מאד, וחמורה מאד אם לא מקיימים אותה, אבל ביום טוב נאמרה מצות עשה מיוחדת על זה, לשמח אחרים, מתוך אהבת הבריות ואהבת חסד, וזה ממצות הרגל. (סוכות תשס"ד)

ושמחת בחגך - למעשה

השמחה הפשוטה – כל אחד בראוי לו

רבינו יונה כותב בשערי תשובה (ד, ט) שענין שמחת יום טוב הוא לשמוח במצוות היום. אכן מצינו גם דרגה יותר פשוטה של שמחת יום טוב, המבוארת ברמב"ם (הלכות יו"ט ו, יז) ובספר החינוך (מצוה תפח).

וזה לשון הרמב"ם: אף על פי שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים כמו שאנו מבארים בהלכות חגיגה, יש בכלל אותה שמחה לשמוח הוא ובניו ובני ביתו כל אחד ואחד כראוי לו, כיצד, הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות, והנשים קונה להן בגדים ותכשיטין נאים כפי ממונו, והאנשים אוכלין בשר ושותין יין שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביינן, וכשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים והאומללים, עכ"ל.

ותחילה מבואר בדבריו, שעיקר שמחת יום טוב האמורה בתורה היא לשמוח בשלמי שמחה, כי כשאוכלים בשר שלמים שהוא בשר קדוש הנאכל בירושלים, זה מקדש את האדם.

וכמו שדברים טמאים אסורים מטמטמים ומטמאים את הנפש, כך להיפך דברים קדושים מקדשים את הנפש ומוסיפים קדושה, והקדושה נותנת שמחה! כידוע ויש הרבה פסוקים על זה, שאדם שמתקדש הוא שמח, וזו שמחה טבעית, שהוא שמח

ממילא, שמחת הנפש, שמחה שבאה מהפנימיות, שהיא הרגשה של אושר מיוחד, הרגשה נעימה מאד, מכוח הקדושה. וזוהי השמחה באכילת בשר שלמים.

אבל הרמב"ם מוסיף, כי אף על פי שהשמחה החשובה ביותר היא בזבחי שלמים, מכל מקום יש עוד שמחת יום טוב גם בלי זה, והיא השמחה לכל אחד 'בראוי לו', כגון אנשים בבשר ויין, ונשים בבגדי צבעונים, וקטנים בקליות ואגוזים, וגם לשמח אחרים, את הגר היתום והאלמנה, כל אחד בראוי לו, כפי מה שהוא שמח בעצמו.

זוהי צריך ביאור, כי השמחה בראוי לו, היא שמחה גשמית, באכילה ובשתייה, שהבשר משמח והיין משמח, ומה המצוה בזה, וכי כשאדם שותה קצת יין והוא שתוי ושמח, זה נקרא שמחת מצוה? ולשמחה מה זו עושה, ומדוע זה מצוה?

שמחה באכילה ושתייה לשם מצוה

ובאמת הרמב"ם בעצמו המשיך וכתב שם (בהלכה כ) "כשאדם אוכל ושותה ושמח ברגל לא ימשך ביין ובשחוק ובקלות ראש ויאמר שכל מי שיוסיף בזה ירבה במצות שמחה, שהשמחה והשחוק הרבה וקלות הראש אינה שמחה אלא הוללות וסכלות, ולא נצטוונו על ההוללות והסכלות אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל", והיינו שגם בשמחת האכילה והשתייה, המצוה היא רק באופן שיש בו עבודת יוצר הכל.

והיינו שהמצוה היא שיאכל וישתה כדי לשמוח – מפני שהוא חייב לשמוח! וזוהי כוונתו, שהוא אוכל בשר ושותה יין מפני שהתורה חייבה אותו בזה כדי שישמח, והוא עושה את כל הפעולות האלה המשמחות אותו לשם מצוה, לשם שמים, מפני שהתורה מחייבת אותו והקב"ה מחייבו כן, וזוהי מצות השם, לאכול ולשתות כדי לשמוח ביום טוב.

ובאופן כזה, שהוא עושה כן מחמת המצוה, ואוכל ושותה בכוונת מצוה, זוהי שמחה של מצוה, שמחת יום טוב, ולא שמחת בשר ויין, כי המצוה היא הגורמת לזה, והוא שמח באכילה ובשתייה מפני המצוה שבזה.

וזו כבר דרגה שאינה קשה כלל, והיא דרגה קלה מאד, לקיים שמחת יום טוב על ידי האכילה ושתייה בכוונת מצוה, שהוא עובד השם באכילה ובשתייה, מפני שמתכוון בהם לשם מצוה, והשמחה בזה היא שמחה של מצוה!

עבודת השם בכל צרכי הגוף

ובאמת הרמב"ם כתב עוד (הלכות דעות ג, ג) שאדם שכל מעשיו לשם שמים, כל צרכי הגוף שלו הם עבודת השם, ובספר החינוך (מצוה תפח) כתב כי צרכי הגוף הם ארבעה: אכילה ושתייה, שינה, מנוחה, וגם שמחה, כי כמו שהגוף צריך אכילה ושתייה ושאר צרכי הגוף, כך גם צריך להיות בשמחה, ובלי שמחה הגוף ניזוק.

וכל צרכי הגוף הם חיוב לאדם, שהתורה מחייבת אותו בזה, כי הוא עבד השם, וצריך שיהיה לו כוח לעבודת השם, וכמו חייל בצבא המלך, שהמלך מחייב אותו לאכול ולשתות, ובלי זה הוא מורד במלכות, כי לא יוכל למלא את תפקידו, כך גם אנו מצווים בעבודת השם ויש לנו תרי"ג מצוות, וכדי שנוכל לקיימם בשלמות, צריכים שהגוף יהיה בריא, ולשם כך חייבים לאכול, וזה הכשר מצוה, והאוכל בכוונה זו הוא עוסק במצוה.

וכתב הרמב"ם שם כי אדם שזוהי כוונתו וכל מעשיו הגשמיים הם לשם שמים, גם כשהוא ישן הוא עובד השם, והשינה שלו נחשבת עבודה למקום, ואף על פי שהוא ישן מפני שמוכרח לישון והטבע דורש את זה, אבל הוא עושה חשבון שיש משהו יותר חשוב מהטבע, הציווי! דבר השם! והוא מחשיב את המצוה שבזה, ולכן הוא ישן, כדי שיהיה לו כוח לעבודת השם, ובאופן כזה גם השינה שלו היא עבודת השם, והוא עובד השם בשנתו.

וכמו שמצינו (סוכה כה, א, וברש"י שם) בשלוחי מצוה שפטורים מן הסוכה, מדין העוסק במצוה פטור מן המצוה, ואפילו בשעת השינה שאינם עוסקים ממש במצוה הם פטורים מן הסוכה, והטעם בזה מפורש בראשונים (מרדכי סוכה סימן תש"מ) כי על ידי השינה חוץ לסוכה שהיא יותר בנוח, יוכלו למחר לעסוק במצוה יותר בשלמות, ולכן גם השינה חוץ לסוכה היא מצוה אצלם, ונקראים בזה עוסקים במצוה ופטורים ממצות סוכה.

שמחת יום טוב למעשה – לעצמו ולאחרים

וכך גם ביום טוב אפשר לזכות ולקיים מצות שמחת יום טוב על ידי מחשבה אחת, שיכוון במעשים הגשמיים המשמחים לשם מצוה, ואין זה קשה, לחשוב בכל פעם שהוא אוכל, בכל סעודת יום טוב, שהוא עוסק במצות שמחת יום טוב, כי הוא חייב בזה, שהתורה מחייבת אותו לאכול ולשתות בשיעור הנותן לו הרגשה נעימה,

מפני שההרגשה הנעימה היא שמחת יום טוב, ואם עושים את זה מחמת החיוב – זוהי שמחת המצוה ועבודת השם.

וזהו גם בנוגע לעצמו, וגם למשפחה, אשתו ובניו הקטנים ובני ביתו, כשמשמח אותם כל אחד בראוי לו, הרי הוא מקיים בזה מצות שמחת יום טוב.

וכן לשמח אחרים, כגון כשהולך ברחוב ביום טוב, ומקבל כל אדם בסבר פנים יפות, הרי זו גם כן מצות שמחת יום טוב, והוא עובד את השם בזה, עובד השם עם סבר הפנים היפות!

וזו מצוה שבאה מזמן לזמן, שמקיימים אותה עם סבר פנים יפות לכל אחד ואחד, והיא מצות עשה מתרי"ג מצוות, מצות שמחת יום טוב – שנכלל בה גם לשמח אחרים, וכשיעבור היום טוב כבר לא תהיה מצוה זו, ואמנם יש עוד מצוות ומחשבות אחרות שצריכות להיות, אבל ביום טוב זוהי מצות עשה מיוחדת שהזמן גרמא.

ונמצא שגם מי שאינו בדרגה שהמצוה משמחת אותו, אם הוא עושה את צרכי גופו מחמת המצוה, שכן כל צרכי הגוף הם מחמת המצוה, הרי הוא עובד את השם בזה, והשמחה בזה היא שמחת מצוה.

ואם אנו עושים כך לאחר המשפט של הימים הנוראים ושמחים בחג הסוכות בשמחת מצוה, הרי זו אהבת השם, כמו שכתב המסילת ישרים בפרק י"ט שהשמחה במצוות היא ענף מאהבת השם, וכל שמחה שמחמת המצוה היא שמחת המצוה, כי המצוה גרמא את השמחה, וזו אהבת השם, שעל ידה זדונות נעשות כזכויות.

קיום מצות השמחה גם בצרכי הגוף

אבל התנאי לזה הוא שבאמת זו תהיה כוונת השמחה, לשם מצוה ועבודת השם, ובידינו לעשות את זה, בצורה קלה מאד, רק לזכור ולא לשכוח, שאנו מקיימים מצות שמחת יום טוב בכל צרכי הגוף הנותנים הרגשה טובה, ולא רק באכילה ושתייה, כי הם רק דוגמא, וכך גם שינה וכל צרכי הגוף, וכלשון חז"ל לשמוח 'בראוי לו', כל מה שראוי, שמשמח ונותן הרגשה טובה ונעימה, זוהי שמחת יום טוב, ועל ידי זה אפשר ליכות בהושענא רבה, ולצאת זכאים בדין בלי ספק.
(סוכות תשע"א)

כל השנה הכשר מצוה, וביום טוב מצוה

נתבאר שיש מצוה של שמחת יום טוב גם בהנאות גשמיות, כל אחד בראוי לו, ואמנם מי שאוכל ושותה רק למלא תאוותו, על זה נאמר (מלאכי ב, ג) "וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם", אבל מי שמתכוון בהנאתו לשם מצוה, מפני שהמצוה היא ליהנות ולשמוח ביום טוב, הרי הוא מקיים בזה מצות שמחת יום טוב.

וראיתי בספר החינוך (מצוה תפח) שהוסיף דברים בזה, שהרי בכל מצוה ומצוה מלבד הטעמים הנסתרים שהם מסתרי תורה כמו פרה אדומה, יש גם תועלות גלויות שהאדם מקבל תועלת רוחנית מקיום המצוה, והחינוך מבאר בכל המצוות את התועלת הגלויה לנפש האדם. וכתב החינוך, כי התועלת במצות שמחת יום טוב היא "לפי שהאדם נכון על ענין שצריך טבעו לשמוח לפרקים כמו שהוא צריך אל המזון על כל פנים ואל המנוחה ואל השינה, ורצה האל לזכותנו אנחנו עמו וצאן מרעיתו וציוונו לעשות השמחה לשמו למען נזכה לפניו בכל מעשינו".

והיינו שיש ארבעה דברים שהם צרכי הגוף: מזון, שינה, מנוחה, ושמחה. מזון כפי הנצרך לבריאות, וכן שינה כפי הנצרך, וגם מנוחה חוץ מהשינה, כי אדם שעוסק בפעילות תמידית בלי מנוחה עלול להתמוטט, וכן שמחה נצרכת לבריאות הגוף. ובמשך כל השנה כשאדם עוסק בצרכי הגוף זה 'הכשר מצוה', כי הוא אוכל ושותה כדי שיהיו לו כוחות לעבוד עבודת השם, וכמו חייל בצבא המלך שמוכרח לאכול ולשתות כדי שיוכל לתפקד, ואם אינו אוכל הוא מורד במלכות כי המלך צריך חיילים בריאים, כך כל אחד חייב לעסוק בצרכי הגוף, כדי שיהיה בריא ויוכל לעבוד את השם.

וכבר כתב הרמב"ם (הלכות דעות ג, ג) שמי שישן לשם שמים כדי שיהיה לו כוח לעבודת השם, הוא עובד השם בשנתו, ואמנם זה תלוי בכוונה, שבאמת מחשבתו לשם שמים לצורך עבודת השם, ואף על פי שהוא גם נהנה, מכל מקום עיקר כוונתו לשם שמים, וכמו באכילת מצה שלפעמים המצה טעימה מאד אבל הכוונה היא לשם מצוה. ובאופן כזה כל צרכי הגוף הם הכשר מצוה. ומי שאין כוונתו בצרכי הגוף לשם מצוה, אינו עובר באיסור, אבל חסר לו הדרגה הזו.

ועל זה כתב החינוך שם "והנה קבע לנו זמנים בשנה למועדים לזכור בהם הניסים והטובות אשר גמלנו, ואז בעתים ההם ציוונו לכלכל החומר בדבר השמחה הצריכה אליו. וימצא לנו תרופה גדולה בהיות שובע השמחות לשמו ולזכרו, כי המחשבה הזאת תהיה לנו גדר לבל נצא מדרך היושר יותר מדי". והיינו שביום טוב

יש מצות עשה וחייב לעסוק בדברים המשמחים, ולעומת כל השנה שאין זה אלא הכשר מצוה [אם כוונתו לשם שמים], ביום טוב קבעה תורה את השמחה לחייב ומצוה בפני עצמה, ומי שאינו עוסק ביום טוב בדברים המשמחים – ביטל מצות עשה מתרי"ג מצוות.

(סוכות תשע"א)

דרגת השמחה של חסידים ואנשי מעשה

שנינו בסוכה דף נ"א כי בשמחת בית השואבה שבבית המקדש היו מרקדים חסידים ואנשי מעשה, והריטב"א בדף נ"ג שם כתב "והוי יודע שכל השמחה היתירה הייתה בהלל ולהודות להשם על הטובה שעשה לישראל להשרות שכינתו בתוכנו, וגם כנגד העולם הבא הנתון לצדיקים, לפיכך לא היה אלא על ידי גדולים וחסידים".

וכוונתו לבאר, מדוע רק החסידים ואנשי מעשה היו ראויים לרקוד בבית המקדש, ועל זה ביאר, מפני ששם לא היו שמחים על ידי הנאות גשמיות וכמו הדרגה הפשוטה של מצות שמחת יום טוב, אלא היו שמחים בהודאה והלל להקב"ה, על שהשרה שכינתו בתוכנו, ועל העולם הבא, שזוהי דרגה גבוהה יותר של שמחה.

שמחת בית השואבה – לא טעמנו טעם שינה

ובגמרא שם אמר רבי יהושע בן חנניה כשהיינו שמחים שמחת בית השואבה לא טעמנו טעם שינה, היינו ששמחת יום טוב הייתה גדולה כל כך שלא היו יכולים לישון, וכמו אדם שמקבל בשורה טובה שאינו יכול להירדם מרוב אושר ושמחה, כך היו במדרגה ששמחת המצוה מונעת שינה מעיניהם ומעוררת ומרקידה אותם!

זוהי הדרגה הגבוהה ביותר של שמחת יום טוב, ומדרגה זו שייכת רק לחסידים ואנשי מעשה, אך גם פשוטי העם היו מגיעים לשמחת בית השואבה, לראות מה היא שמחה אמיתית, וכפי שיש בימינו חילוניים שבאים לשמחות של בני תורה ומתפעלים לראות שמחה אמיתית, ואמרו חז"ל (ירושלמי סוכה ה, א) למה נקרא שמה 'בית השואבה' שמשם שואבים רוח הקודש, היינו שגם האנשים הפשוטים היו שואבים משם השפעה של קדושה.

(סוכות תשע"א)

שמחה על הזכות לשמש את המלך

יש מצוה שמחת יום טוב, ושמחת בחגך, והיית אך שמח, זה כתוב על חג הסוכות. וכתוב ברמב"ם בסוף הלכות יום טוב (ו, כ) מה זה שמחה? שמחה שיש בה עבודת יוצר הכל, שהשמחה היא עבודה, עובדים את השם בשמחה, עבודת השם בשמחה, עבודת מתוך שמחה, שזוכים לשמש את המלך.

ונתאר לעצמנו במלך בשר ודם, אם נותנים למישהו לעזור למלך, לתת לו את מה שהוא צריך, את מה שהוא מבקש, איזו שמחה תהיה לאדם הזה, אם נותנים לאחד את האפשרות להיות ליד המלך והוא משמש את המלך, והמלך צריך ורוצה את העזרה שלו, הרי זה כבוד עצום, במלך בשר ודם.

ואם כן, מכיוון שכל תכלית הבריאה הוא לכבוד שמים, כמו שאמרנו בסוף פרקי אבות: כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו, וזוהי המטרה של הבריאה, לכבוד שמים! אמנם הקב"ה לא צריך את הכבוד, אבל הוא רוצה לזכות בזה את הנבראים, שעל ידי שיעשו כבוד שמים יזכו לטוב האמיתי לחיי נצח. אם כן לכל אחד מאיתנו, כל יהודי יש לו זכות, שהמלך רוצה שיכבד אותו, ומבקש ממנו 'אתה' תכבד אותי, ותעסוק בכבוד שמים, שזוהי תכלית הבריאה, לכבודי בראתיו, יצרתיו אף עשיתיו, כל העולמות: בריאה, יצירה, עשייה, כולם נבראו לכבוד שמים, וגם המלאכים, כולם עוסקים בכבוד שמים.

וכמה גדולה השמחה בזה! שיש לנו את הזכות לשמש את המלך, את מלך מלכי המלכים הקב"ה, ולתת לו את הכבוד, שהוא אמנם אינו צריך לזה, אבל הוא רוצה לזכות אותנו לתת לנו את הזכות להיות עבדי המלך, ובזה אנחנו שמחים.

נגילה ונשמחה בך – בהקב"ה

יש גם מאמר חז"ל (שיר השירים רבה א, לב) על הפסוק שאנו אומרים בהלל "זה היום עשה השם נגילה ונשמחה בו", במה נשמחה, האם ביום או בהקב"ה? כי מוזכרים כאן שני דברים: זה היום, ועשה השם, ויש להתבונן במי צריכים לשמוח, האם ביום, או בהשם?

ומביא על זה המדרש שיש עוד פסוק "הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך", הרי מפורש שהשמחה היא 'בך', ומה הפירוש בך? מבאר המדרש: בך בהקב"ה, בתורתך, ביראתך, בישועתך, וזה גם רמז לכ"ב אותיות התורה, כמנין 'בך', ובזה

צריכים לשמוח, זה היום עשה השם נגילה ושמחה בו – בהשם ובתורתו, זהו עיקר השמחה.

ומה היא השמחה בהשם? שמחה שאנחנו זוכים להיות עבדי השם! וכמו במלך בשר ודם, שמי שיש לו זכות לשמש את המלך, הרי הוא שמח מאד בזה, שהוא עבד המלך, שנמצא ליד המלך, וכמו שאמרו בגמרא (ברכות לד, ב) שיש 'שר' לפני המלך ויש 'עבד' לפני המלך, והעבד יותר קרוב מאשר השר, כי הוא נמצא כל הזמן עם המלך, כך גם אנחנו זוכים כל הזמן להיות עובדי המלך, מלך מלכי המלכים הקב"ה.

וזו שמחה גדולה ועצומה, נגילה ושמחה בו, ובזה השמחה, כמו שכתב הרמב"ם שנצטוונו על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל, שמחה שהיא עבודה, ושמחים בזה שאנחנו עובדים למלך כזה.

וכן הביא המסילת ישרים בפרק י"ט מאמר חז"ל, כשאתה מתפלל יהא לבך שמח עליך שאתה מתפלל לפני מלך שאין כמוהו, שאתה מתפלל אליו והוא שמח ורוצה את התפילה שלך, את העבדות, כי תפילה היא עבדות, עבודה שבלב, והמלך רוצה את התפילה!

והרי בכל יום האדם עושה את זה, ומתפלל שלוש תפילות בכל יום, ובכל תפילת שמונה עשרה הוא עובד את השם ומשמח אותו, כי השם רוצה את התפילה שלו, וכן כשהוא עוסק בתורה, הרי זה כבוד שמים, ובכל רגע של לימוד תורה הוא עוסק בכבוד שמים! וגם בכל מצוה שעושים, כל מעשה מצוה זה כבוד שמים.

אחרי יום כיפור מרגישים טהרה ושמחה

ועכשיו הרי אנו עומדים לאחר יום כיפור, שהוא יום של כפרה וטהרה, כמו שכתוב כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם, ומרגישים הרגשה של טהרה, כן ידוע לי, שיש כאלה שמרגישים אחרי יום כיפור הרגשה רוחנית נעימה יותר, וזוהי השמחה של מצוה. יהי רצון שבאמת נזכה להיות שמחים בשמחת המצוות שלנו.

(סוכות תשפ"ג)

שמחת יום טוב בקרבת אלוקים

נגילה ונשמחה בך – בהקב"ה, מצות שמחת יום טוב היא לשמוח בקרבת אלוקים, לא סתם שמחה 'ביום' אלא שמחה בהקב"ה שהוא מקדש את היום, ואנו שמחים בקרבת אלוקים שיש לנו.
(אייר תשפ"א)

שמחה על ידי התבוננות בחסדי השם

למעשה, כיצד מקיימים בפועל שמחת יום טוב? כשאוכלים צריכים לזכור שהיום הוא יום טוב ואני צריך לשמוח ולהיות בשמחה, ובמה לשמוח? בכל מה שיש לי, לא רק ביום טוב, אלא גם במה שאני חי ונושם, ובכל חסדי שמים, שעשה איתי הקב"ה מעודי עד היום הזה.

וזכורני שהיה אדם חשוב מאד שקיבל 'התקף לב' ושכב בבית החולים, והיה אסור לו לקום ממקומו, ולא היה לו כוח לדבר, ורק היה מדבר בקול נמוך, והתחיל לדבר על חסדי שמים שהיו לו כל החיים שלו, ומה שעבר עליו במשך כל החיים, איך שהוא ניצל מזה ומזה ומזה... בחסדי שמים, כמו שכתוב (תהלים קז, מג) ויתבוננו חסדי השם.

וכל אחד יכול לחשוב ולהתבונן, כמה חסדים וחסדים שהוא מקבל במשך כל ימי חייו, שכל כך טוב לו, ולשמוח בזה! לכל אחד יש במה לשמוח ולהרגיש את השמחה, ואם חסר משהו – יש פתרונות, וצריך לחפש פתרונות על מה שחסר, אבל לשמוח במה שיש! כמו שאומרים לשמוח 'בחצי הכוס המלאה', ועל מה שחסר יש עצות ודרכים, וחושבים ומתייעצים, ומחפשים ומתפללים.

שמחה במה שיש לנו תורה ותפילה

וגם בתפילה יש לשמוח, כמו שהביא המסילת ישרים בפרק י"ט בשם מדרש: כשאתה מתפלל יהא לבך שמח עליך שאתה מתפלל לפני מלך שאין כמוהו, שמחה שאתה זוכה לדבר אל מלך מלכי המלכים, והוא שומע ומקשיב לך, ואתה יכול לדבר מה שאתה רוצה. ובסידור 'תפילה למשה' מובא הרבה דברים ממרן הגר"ח קניבסקי [זללה"ה] מה זה תפילה, מה שתפילה יכולה לפעול, ומה שיכולים להגיע על ידי תפילה.

וצריכים לשמוח בזה שיש לנו תפילה, ויש לנו תורה, שאפשר ללמוד, וכל מי שרוצה יכול ללמוד, והתורה מקדשת את האדם, והקדושה גם ניכרת על הפנים, וברוך השם אפשר לעסוק בתורה.
(סוכות תשע"ג)

שמחה של מצוה בהבנת התורה

הרמב"ם כותב ששמחת יום טוב היא "שמחה שיש בה עבודת יוצר הכל", והיינו שמחה מתוך הכרת החשיבות, שמחשיבים את המצוות ועבודת השם, וכשאדם מחשיב דבר הוא שמח בו.

ואמנם לשמוח מתוך הכרת החשיבות זה מדרגה, ויש שמחה יותר פשוטה, שהיא גם כן שמחה של מצוה, והיא מענפי האהבה כמו שכתב המסילת ישרים בפרק י"ט, אם אדם לומד תורה ונהנה מהלימוד, כי יש מתיקות בדברי תורה וזה מעניין ומשמח כמו שכתוב (תהלים יט, ט) פיקודי השם ישרים משמחי לב, וההנאה מדברי תורה היא המצוה, כמו שכתב האגלי טל בהקדמתו כי עיקר מצות לימוד התורה היא להיות שש ושמח ומתענג בלימודו ואז דברי תורה נבלעים בדמו, וכשנהנה מתוך ההבנה של התורה זוהי מצוה, והשמחה בזה היא שמחה של מצוה.

וכן הביא הנפש החיים (ד, ג) מפירוש הרא"ש בנדרים, מה נקרא תורה לשמה? כשאדם לומד כדי "לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול ולא לקנטר ולהתגאות", והיינו כשרוצה להבין, ונהנה ממה שהוא מבין, ומוסיף לקח ופלפול, כל דבר שהוא עוסק יותר בהבנה ונהנה מזה, זה נקרא תורה לשמה, לשם התורה, שדברי תורה מעניינים ומושכים אותו.

והשמחה בהבנת התורה היא גם כן שמחה של מצוה, ונכללת במצות שמחת יום טוב! כי יש מצוה מיוחדת ביום טוב לשמוח שמחה של מצוה.
(סוכות תשפ"א)

שמחת יום טוב בכל שמחה של מצוה

למעשה נמצא שמקיימים שמחת יום טוב בכל שמחת מצוה ששמחים ביום טוב, בתורה, ובתפילה, ובמעשי חסד, וכל מצוות שעושים ביום טוב, אם זה מתוך

שמחה זוהי גם שמחת יום טוב, וכפי שאנו אומרים בתפילה "וישמחו בך ישראל", שהשמחה היא 'בך', בהקב"ה ובמצוותיו! וזהו העיקר והמצוה של שמחה.

(סוכות תשס"ט)

מניעת מפריעי השמחה

כדי לשמוח צריך למנוע דברים הגורמים צער

ביום טוב יש מצוה של שמחה, שמחת יום טוב, אבל יש אנשים שיש להם צער, במשך כל השנה, יש דברים שמצערם אותם, כגון שחסר להם איזה דברים שהם צריכים, ומחמת זה הם מצטערים, ואינם יכולים לשמוח, וכדי שתהיה שמחת יום טוב בשלמות צריכים קודם להשתדל שלא יהיה צער, ואז יכולה להיות שמחת יום טוב. ונתבונן מה הם הדברים הגורמים צער, וכיצד למנוע את הצער.

ברוך השם אנו בני תורה, והדבר הגדול והחשוב ביותר לבני תורה הוא הצלחה בתורה, ולפעמים יש לאדם צער מחמת חסרון הצלחה בתורה, שאינו רואה את הצלחתו בתורה, ואפילו מי שהוא בעצמו מצליח בתורה, אבל הוא רוצה גם להיות מרביץ תורה, ולהשפיע זיכוי הרבים בתורה, ועושה השתדלות לקבל איזה זיכוי הרבים בתורה, להגיד שיעורים או שיחות מוסר, להשפיע יראת שמים ומידות טובות, ואינו מצליח בזה, ומחמת זה יש לו צער.

וראוי להתבונן כיצד מסלקים את הצער, צער שאדם מצטער מחמת שאינו רואה את הצלחתו בתורה, או שאין לו זיכוי הרבים בתורה, וכן מה שמצטער מחמת דברים גשמיים שחסרים לו.

להאמין שהכל מן השמים ולטובת האדם

והנה לענין גשמיות אמרו חז"ל (ביצה טז, א) כל מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה, ונתבונן, האם גשמיות זו הקצובה לאדם היא לטובתו? הרי אמרו (ברכות ט, ב) כל דעביד רחמנא לטב עביד, והיינו שכל מה שקורה בעולם וכל מה שקורה עם האדם הוא לטובתו, ואם מן השמים נותנים לאדם גשמיות, בודאי זה לטובתו.

אבל המטרה היא לא ההנאה הגשמית בעולם הזה, כי הנאות העולם הזה באות על חשבון העולם הבא וגורמות גיהנום, וזה בודאי לא טוב לאדם, אלא המטרה

היא שישתמש בעולם הזה לשם שמים, לצורך קיום התורה והמצוות, ואז גם הגשמיות היא מצוה, ונחשבת לו כעבודת השם, וזוכה בה לעולם הבא, וזוהי הטובה שיש לו מכך.

כל הצלחה ברוחניות תלויה בזכויות

וכן בענייני רוחניות, כל הצלחה ברוחניות ובזיכוי הרבים ברוחניות, היא בידי שמים, ומן השמים נותנים את ההצלחה לפי הזכויות שיש לאדם, וכך שנינו באבות (ה, יח) משה זכה וזיכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו, היינו שמשה רבינו היו לו זכויות קודמות, ובזכות זה זיכה את הרבים. קודם 'זכה' ואחר כך 'זיכה'.

ומי שחושב להיות מרביץ תורה על ידי השתדלות, צריך לדעת שאין זה שייך, אלא תלוי בזכויות, ואם יהיו לו זכויות, יבואו אליו ויבקשו ממנו. ואמנם אפשר לעשות משהו השתדלות, להמציא עצמו לזה, כמו שמצינו (סנהדרין יד, א) ברבי זירא, שבתחילה היה מתחבא שלא יסמכו אותו, מפני ששמע מרבי אלעזר שאמר 'הוי קבל וקיים', היינו שמוטב לאדם שיהיה נסתר ולא יידעו ממנו, אבל אחר כך שמע עוד מימרא מרבי אלעזר שהעולה לגדולה מוחלין לו על כל עוונותיו, ואם כן כדאי לקבל סמיכה, שהיא גדולה רוחנית, שמקבל כוח וסייעתא דשמיא לדון דיני קנסות, ועל ידי זה יזכה למחילת עוונות, ומאז הפסיק לברוח מהסמיכה, והמציא את עצמו לזה.

אך על כל פנים העיקר הוא הזכויות, ומי שרוצה הצלחה בתורה או בזיכוי הרבים, צריך לכך זכויות קודמות, זכויות רוחניות של תורה, וגם בין אדם לחברו, מידות טובות ואהבת הבריות, ובלי זה לא שייך, ולא תועיל שום השתדלות.

כל הגשמיות קצובה לפי הזכויות

וגם בענייני גשמיות, כבר הזכרנו שהכל קצוב, ולא שייך על ידי השתדלות לקבל יותר ממה שנקצב עליו, ולפעמים יש כאלה שרוצים להבטיח את העתיד שלהם, מפני שיש להם ילדים קטנים, ויצטרכו לחתן אותם, ויהיו הוצאות גדולות, וטרודים כבר מעכשיו בתכניות, ועוסקים בגשמיות, להכין את ההוצאות לנישואי הילדים. אבל זו טעות, כי כל מזונותיו הגשמיים של אדם קצובים, וכשיגיע הזמן שצריך, יתנו מן השמים למי שצריך, כפי הזכויות שיש לו.

ומעשה שהיה אצל מרן החזון איש זללה"ה, שהיה ויכוח בין שני מחותנים כמה הוצאות יתן כל אחד עבור בני הזוג, ואמר החזון איש, הרי יש קצבה מן השמים כמה שהזוג יקבל, והשאלה היא רק באיזו דרך זה יגיע, אם דרך זה או

דרך זה, ומי שמחליט לתת הוא יהיה 'הצינור' שמן השמים יעבירו דרכו את מה שמגיע לבני הזוג.

האמונה מונעת צער המפריע לשמחה

לכן בנוגע לשמחת יום טוב, לסלק את הצער שיש לאדם, מחמת כל מיני דברים שחסרים וגורמים לו צער, אם בגשמיות, או ברוחניות, וכפי שהזכרנו דוגמא במי שרוצה לזכות את הרבים ואינו מצליח, העצה היחידה היא על ידי זכויות, ובדוק ומנוסה שזכויות נותנות זכויות. אם יש זכויות – יש זיכוי הרבים, ובלי זכויות – אין זיכוי הרבים.

וידוע לי עובדא באחד שהיה מזכה הרבים בתורה, וכשהיה חוסר זכויות, נפסק הזיכוי הרבים! וכך אירע כמה פעמים, שכל פעם שהיו חסרות זכויות נפסק הזיכוי הרבים.

וכלל הדברים, אם אדם חי באמונה שהכל בידי שמים, אין מה להצטער, ואין מה לטרוח בהשתדלות יתירה, כי אין צורך בזה, ובאותו הזמן הרי הוא יכול לשבת וללמוד, והוא כבר רגוע מכל דאגות העולם הזה, ואינו מצטער על דברים שחסרים לו, גם ברוחניות, כי הוא יודע שיש דרך, והדרך היא על ידי זכויות, ומן השמים יתנו לו את מה שמגיע לו מידה כנגד מידה, ובאופן כזה כבר שייך לשמוח שמחת יום טוב, כיון שאין צער המפריע לשמחה.

לשמוח בחלקו ביום טוב ובכל השנה

וצריך גם לעסוק באמצעים המביאים לשמחה, כגון סעודת יום טוב, שבלי סעודה אדם רעב, ושמחתו אינה מושלמת, ועל ידי הסעודה יכול יותר לשמוח, וישמח בחלקו, במעלות הרוחניות שיש לו.

ויש אנשים שאינם שמחים בחלקם, בפרט צעירים, וגם מבוגרים [אלא שמבוגרים לפעמים כבר מתייאשים מעצמם, וצעירים עדיין לא מתייאשים] ודואגים על עצמם מה עם הרוחניות שלהם, ומה עם המדרגה שלהם, ומרגישים שאינם בעלי מדרגה.

וזו טעות גדולה מאד, כי ראשית, עצם הדבר שאכפת לאדם על מדרגתו זוהי כבר מדרגה, שהוא אוהב את המדרגה, ויש לו אהבת תורה ומצוות, והוא רוצה להיות בעל מדרגה.

אבל גם בלי זה, לכל אחד יש במה לשמוח בחלקו, וכל אחד אם יחשוב קצת, האם יש לו יראת שמים, ימצא כי אכן יש לו יראת שמים, והאם יש לו מידות טובות, אכן יש לו מידות טובות, ויש כאלה ששואלים אותם האם יש להם מידות טובות, והם מתביישים לומר על עצמם, עד שהם מודים שאחרים אומרים עליהם ככה... וכן כל אחד יש לו שכל, הבנה וכישרונות, ועוד מעלות שראוי לשמוח בהם.

ויש כאלה שלא מספיק שאומרים להם את מעלותיהם, והם עדיין מצטערים וחושבים שאין להם שום מעלה, ולפעמים העצה היא לרשום לעצמו את המעלות והדברים הטובים שיש לו, ולקרוא בהם מפעם לפעם, כדי לקבל שמחת חיים.

וזו משנה מפורשת באבות שצריך להיות שמח בחלקו, והיינו גם ברוחניות, ולא רק בגשמיות, כמו שכתב בספר מנוחה וקדושה (שער התורה ח"ב אות כג) "דע ששמעתי בשם הגר"א, שכן גם במילי דשמיא, צריך להיות שמח בחלקו. אף שבדאי נכון לחמוד להיות לבו פתוח כפתחו של אולם לתורה, וגם לאמר ולחמוד אימתי יגיעו מעשי למעשי אבותי, מכל מקום צריך להיות שמח בחלקו שזכה לתורה ולמעשים טובים, כיון שעשה בכל כוחו המוטל עליו", עכ"ד.

ועל ידי זה תהיה שמחת יום טוב, וגם שמחה כל השנה, שבכל השנה גם כן צריכים לשמוח במצוות ובעבודת השם, כמו שכתוב (תהלים ק, ב) "עבדו את השם בשמחה", ואם חסרה השמחה במצוות זהו חטא, ועל זה באה התוכחה כמו שכתוב (דברים כח, מז) "תחת אשר לא עבדת את השם אלוקיך בשמחה ובטוב לבב", והרמב"ם בסוף הלכות לולב כתב "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת הקל שציווה בהן, עבודה גדולה היא" וכו' עיין שם, ובשערי תשובה לרבינו יונה (ד, ט) כתב "כי יגדל וישגא מאד שכר השמחה על המצוות".

אבל ביום טוב יש מצוה מיוחדת של שמחה, שבכל השנה אין השמחה מצוה בפני עצמה, אלא היא רק פרט והידור במצוה, ואילו ביום טוב יש חיוב ומצוה מיוחדת שהזמן גרמא, להיות בשמחה ובטוב לבב.

הי רצון שנזכה כולנו לשמחת יום טוב, לשמוח בחלקנו, ולא להצטער על שום דבר שאין סיבה להצטער עליו, ונזכה לקיים שמחת יום טוב, ובזכות זה נזכה לסוכת עורו של לווייתן!

(סוכות תשע"ז)

בצילא דמהימנותא

בעל מדרגה מרגיש את קדושת הסוכה

זכורני כשבאנו לארץ ישראל, אמר אאמו"ר זללה"ה שהוא מרגיש כאן כמו שיושב בסוכה, כי בסוכה מרגישים את הקדושה, שמוקפים בקדושה, ונמצאים בצילא דמהימנותא כלשון הזוהר, וכך גם בארץ ישראל אפשר להרגיש את הקדושה, קדושת הארץ. וידוע מהגר"א שביאר הפסוק (תהלים עו, ג) 'ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון', שיש שתי מצוות שמקיימים 'בשלם' עם כל גופו, 'סוכו ומעונתו בציון' – מצות סוכה ויישוב ארץ ישראל. ואאמו"ר הרגיש את הקדושה המקיפה אותו.

אמנם לא כל אחד זוכה להרגיש את זה, וכפי שאמר מו"ר הגה"צ רא"א דסלר זללה"ה לגבי שבת, שאפשר להרגיש את הנשמה היתירה בשבת (ועיין מכתב מאליהו ח"א עמ' 72), אבל מי זוכה להרגיש זאת? – מי שהנהגתו בשבת היא בשלמות, כראוי לקדושת השבת, כמו שכתב באיגרת הגר"א כי שבת היא קודש קדשים, וצריך להיזהר בקדושתה, שלא לדבר דברים בטלים, ולהשתדל עד כמה שאפשר שהראש יהיה תפוס בקדושה, ובדברי תורה, וכל אחד כפי מדרגתו בזה מרגיש את הקדושה והנשמה היתירה שיש בו.

(אייר תשע"ז)

קדושה מיוחדת במצות סוכה

מצות סוכה היא מצוה מיוחדת, שכמדומה לא מצינו עוד מצוה כדוגמתה.

עצי הסוכה אסורין בהנאה כל שבעה (סוכה ט, א), ולמדו זאת מהפסוק "חג הסוכות" – חג לשון חגיגה, שעצי הסוכה הם כמו קרבן חגיגה, וכמו שקרבן הוא הקדש ואסור בהנאה, כך עצי הסוכה אסורין בהנאה, וזה דבר מיוחד במצות סוכה, שהחפצא של המצוה יש בו קדושה כמו קרבן ואסור בהנאה.

וכיצד חלה הקדושה? לדעת אב"י שהזמנה מילתא היא (סנהדרין מז, ב) הקדושה חלה על ידי ההזמנה, שמייחדים ועושים את הסוכה לשם סוכה, ולדעת רבא שהזמנה לאו מילתא היא, הקדושה חלה על ידי הישיבה בסוכה, ומעשה קיום המצוה עושה את הקדושה.

ולמשל בתפילין זה לא כך, כי תפילין הם פרשיות של דברי תורה והכתיבה מקדשת אותם, אבל כאן זה לא דברי תורה אלא עצים בעלמא, וכשמקיימים בהם מצות סוכה, קיום המצוה עושה את הקדושה, ומקדש את הסוכה בקדושת קרבן.

היושב בסוכה – מקדש אותה ומתקדש בה

ומי הוא המקדש? האדם, בישיבתו, מקדש את הסוכה! ולאחר מכן כשהסוכה קדושה כבר, גם האדם עצמו מתקדש בישיבתו בה, מפני שהוא יושב בתוך קדושה, ונמצא במקום קדוש, כי כאמור הסוכה קדושה כמו קרבן, ולדעת הרמב"ם (הלכות סוכה, ג' טו) גם דפנות הסוכה קדושים ואסורים בהנאה, והסכך בודאי קדוש, ואם כן האדם היושב בסוכה מוקף בקדושה, כי הוא בתוך הקדושה ונמצא במקום קדוש, כמו בבית המקדש.

ומצינו כעין זה בקדושת הארץ, שאדם הנמצא בארץ ישראל מוקף בקדושה, וקדושת הארץ משפיעה ומשנה את מהות האדם, כמבואר בנדרים דף כ"ב שאדם הנמצא בארץ ישראל מקבל מידות טובות יותר, אבל קדושת הסוכה היא עוד יותר מזה, שעצי הסוכה עצמם אסורים בהנאה, ומצות הסוכה מקדשת את האדם ואפילו את העצים.

ובאמת גם כל מצוה מקדשת את האדם, כפי שאנו מזכירים בתפילה 'וקידשתנו במצוותיך', וכן מבקשים בלשון עתיד 'קדשנו במצוותיך', ותחילה מזכירים בלשון עבר 'וקידשתנו', דהיינו שעצם הציווי על המצוות כבר קידש אותנו, ונוסף לזה קיום המצוות בפועל מוסיף עוד קדושה, ועל זה מבקשים בלשון עתיד 'קדשנו', שנזכה לסייעתא דשמיא לקיים את המצוות בפועל, עם טהרת הלב לשם שמים, ובזה נקבל עוד קדושה.

ואפילו מחשבה לעשות מצוה גם כן מקדשת את האדם, כמו שביאר בנפש החיים (ש"א פ"ו בהג"ה) וברוח חיים (בתחילת פרקי אבות), ועל ידי זה האדם מוקף בקדושה. זהו כוח המצוות, וזוהי מעלת כלל ישראל שיש להם מצוות, וסוכה היא עוד יותר מזה.

התעלות המועדים בסדר מוסיף והולך

ובזה נוכל להבין מה שאפשר לזכות לגמר חתימה טובה בהושענא רבה, שהוא בסוף ימי חג הסוכות שמקיימים בהם מצות סוכה, ואחריו שמיני עצרת שהוא יום שמחה יותר מכל החגים, כמו שאמרו חז"ל (בילקוט פרשת פינחס) שהפסוק נגילה ונשמחה בו נאמר על יום שמיני עצרת, שיש בו שמחה יותר מכל המועדים.

וענין שמיני עצרת מבואר בגמרא (סוכה נה, ב) שבכל שבעת ימי החג מקריבים שבעים פרים כנגד שבעים אומות, וביום השמיני אין מקריבים אלא פר אחד ואיל אחד "משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו עשו לי סעודה גדולה, ליום אחרון אמר לאוהבו עשה לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך".

והיינו כמו מלך שבא אליו ידיד אהוב, ותחילה עשה המלך סעודות לכל המשפחה והאורחים, אך ביום האחרון אמר לאוהבו, אנחנו נעשה סעודה לבד, בלא שיישבו עוד אחרים איתנו, כי אנחנו ידידים קרובים ואיננו רוצים שאחרים יראו את אהבתנו, ורצוננו שהאהבה תהיה גלויה רק לנו ונסתרת כלפי אחרים, ולכך אומר המלך לאוהבו: עשה לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך, לא שבעים פרים ולא ארבעה עשר פרים ולא שבעה, אלא רק פר אחד ואיל אחד, סעודה קטנה, כדי שנהנה זה מזה, והיינו כדי לחזק יותר את הידידות, את הקשר עם האהוב – כלל ישראל עם אבינו שבשמים.

וכל זה בא אחרי שבעת ימי חג הסוכות, שהוא הרגל האחרון משלושת הרגלים: פסח הוא רגל הראשון, ושבועות השני, וסוכות השלישי, והשלישי הוא הכי חשוב.

חתימה טובה על ידי ההתעלות וקדושת הסוכה

ולכן בהושענא רבה שהוא היום האחרון של סוכות אפשר לזכות לגמר חתימה טובה, ואף על פי שכבר הייתה כתיבה וחתימה בראש השנה ויום כיפור, זה עדיין לא נגמר, ועדיין יכול להיות שינוי לטובה, או להיפך חס ושלום מסתמא גם יכול להיות, אבל על כל פנים גם לטובה, מי שלא זכה בראש השנה ועשרת ימי תשובה ויום כיפור, יכול לזכות בהושענא רבה, על ידי תוספת זכויות במשך ימי חג הסוכות.

ואף על פי שעשרת ימי תשובה הם זמנים של סייעתא דשמיא להתקרבות, כמו שאמרו (ר"ה יח, א) דרשו השם בהימצאו וגו' אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים, אבל בחג הסוכות אפשר לזכות עוד יותר, כי הוא לאחר ההכנה של ראש השנה ויום כיפור, ועם כל ההתעלות של תשובה וכפרת העוונות שהייתה, עדיין יש מקום להוסיף עוד זכויות בסוכות, על ידי שבעת ימי הסוכה, שנמצאים בקדושת הסוכה, ובזה זוכים לכוחות מחודשים, להוסיף עוד מעשים טובים, ועל ידי כך זוכים בהושענא רבה לגמר חתימה טובה.

(הושענא רבה תשע"ב)

מצות האמונה – שויתי השם לנגדי תמיד

יש פסוק (דברים י' יב) "מה השם אלוקיך שואל מעמך", מה הקב"ה רוצה מאיתנו ומה אנו חייבים, "כי אם ליראה את השם אלוקיך", יראת שמים ואמונה זה מה שאנחנו חייבים.

ובשולחן ערוך אורח חיים בסעיף הראשון מביא הרמ"א מדברי הרמב"ם במורה נבוכים "שויתי השם לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלוקים", והיינו שזה כלל גדול בתורה, שאדם תמיד יזכור ולא ישכח את האמת שהקב"ה רואה אותו ויודע את כל מעשיו, כמו שאמרו (אבות ב, א) דע מה למעלה ממך עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים. וזהו 'שויתי השם לנגדי תמיד'.

ואמנם זה לא פשוט, ולקיים זאת בשלמות זוהי דרגה גדולה מאד, אבל זהו הסעיף הראשון בשולחן ערוך! ומה השם אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה, היראה היא רק אם זוכרים שעין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים, וזהו מה שנדרש מאיתנו.

ישיבת הסוכה מביאה לחיזוק האמונה

ובחג הסוכות שאנו נמצאים ויושבים בסוכות, זה גם כן דבר שמביא לחיזוק האמונה, כי ענין הסוכה הוא כמו שכתוב (ויקרא כג, מג) כי בסוכות הושבתי את בני ישראל, ואמרו חז"ל (סוכה יא, ב) שזה ענני כבוד או סוכות ממש, ועל ידי הישיבה בסוכה נזכרים בענני הכבוד, שלא היו דבר טבעי, אלא מעשה ניסים, בהשגחה, ובאים מזה לחיזוק האמונה.

וכן עצם ישיבת הסוכה אמרו חז"ל (סוכה ב, א) כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי, והענין בזה לדעת שאנחנו חיים בדירת עראי ואין לנו דירת קבע בעולם הזה, כמו שאמרו (ברכות כח, ב, ועוד) שהיום כאן ומחר וכו', וכך צריכים להרגיש בעולם הזה, שיש לנו רק יום אחד, וממילא זהו דירת עראי, וזהו חובת האדם, והסוכה מזכירה את זה.

וגם לפי דעת רבי עקיבא שמפרש כי בסוכות הושבתי – סוכות ממש, מכל מקום אין זה בדרך הטבע אלא בהשגחה, וכמו שאמר 'הושבתי'. וזו כל חובת האדם ושלמותו, שחייב תמיד להתקדם ולהתקדם בזה, ואין זה פשוט, להתחזק באמונה, להאמין ולזכור שהכל בידי שמים, וכל מה שאדם רואה זה בידי שמים.

גם מה שהגעתי עכשיו לכאן, זהו בידי שמים, ולא בדרך הטבע אלא בהשגחה, אולי זה ישפיע משהו איזה חיזוק, וזהו בהשגחה בזכות הציבור שיש להם זכויות להתחזק.

להמשיך החיזוק בלימוד מוסר

ולמעשה כיצד להמשיך את ה'עין רואה ואוזן שומעת' בהנהגה היום יומית, הרי זה נגד הטבע לחשוב כל הזמן שויתי השם לנגדי תמיד, העצה לזה היא אחת: לעסוק בספרי מוסר, ואם יש לאדם לימוד קבוע בכל יום בספרי מוסר, בספר מוסר שלא מכביד ומשעמם, אלא שמעניין אותו, זה משפיע ומשפיע! ואף אם לא מרגישים את ההשפעה, במשך הזמן זה משפיע שנהיה אדם אחר, ואינו מרגיש כלל שהוא משתנה, אבל יש שינוי גדול, ולבסוף הוא רואה שעכשיו הוא אדם אחר ממה שהיה לפני שנה, וכל ההתנהגות היא אחרת.

ומלבד מה שזה מועיל לחיזוק האמונה, זה גם נותן חיים יותר מאושרים, ורבים אמרו לי כן, שבעבר לא היה להם קביעות למוסר, והתחילו ללמוד מוסר, ומאז נשתנו כל חייהם ונעשו חיים מאושרים, וכל הבית מאושר ושמח עם שמחת חיים. זהו הסוד והכוח של תורה, תורת היראה שבספרי המוסר, וזהו מה שהשם שואל מעמך, יראת שמים.

יהי רצון שנזכה כולנו להתחזק בכל מה שצריך, שכולנו באמת נקיים את הסעיף הראשון בשולחן ערוך, ועל ידי זה נזכה להתחזק בכל מה שצריך להתחזק, ולישועות ונחמות, וחג שמח.

(גבעת זאב, סוכות תשע"ו)

צא מדירת קבע

הלימוד ממצות סוכה לחיי העולם הזה

כתבו הראשונים (ספר המנהיג אתרוג סימן לח, ובארחות חיים תפילת המועדים סימן טז) "בהושענא רבה תכלית כפרה בשכבר התענינו מערב ראש השנה עד הכיפור ונמחלו העוונות הזדונות והפשעים, ועל חייבי מיתות שוגגים המה גולים מהבתים לסוכות שהם דירת עראי ועל זה נתכפר לנו הגלות", ומבואר שיעקר הכפרה בהושענא רבה היא על ידי הגלות שיוצאים מהבתים לסוכות.

וענין הגלות וישיבת הסוכה הוא, להכיר שכל העולם הזה הוא רק דירת עראי, ולא דירת קבע, וכמו שאמרו חז"ל (סוכה ב, א) כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי, והיינו שישיבת הסוכה היא משל, לידע שאנו חיים בדירת עראי, ולא להחשיב את העולם הזה, אלא רק את העולם הבא.

אהבת הגשמיות היא סתירה לרוחניות

ואם אדם מחשיב את העולם הזה זה איום, ואפילו שמחשיב 'גם' את העולם הבא, אם העולם הזה הוא העיקר אצלו זה גם כן גרוע מאד, וכבר כתב בחובות הלבבות (חשבון הנפש פ"ג בחשבון הכ"ה) "כאשר לא יתחברו בכלי אחד המים והאש, כן לא תתחבר בלב המאמין אהבת העולם הזה ואהבת העולם הבא, ואמרו העולם הזה והעולם הבא כשתי צרות, כאשר תרצה אחת מהן תקציף השנית", היינו שאהבת העולם הזה ואהבת העולם הבא הם תרתי דסתרי.

ואהבת העולם הזה היא אהבת הנאות הגוף, שזה דבר מאד לא טוב, התאווה להנאות העולם הזה, כגון חמדת הכבוד והממון, וכל ההנאות הגשמיות שהיצר הרע מושך להם.

ואמנם יש דברים הנצרכים בשביל קיום הגוף, ואם אדם עושה אותם לשם שמים הרי זה כמו קרבנות, וכל צרכי הגוף הנעשים לשם שמים הם מצוה ועבודת השם כקרבנות, אבל אם זה לשם הנאה בלי מטרה לשם שמים, אין זה אלא תאוה מהיצר הרע, ועל זה כתב רבינו יונה בשערי תשובה (א, ל) "כי כל זמן שהאדם הולך אחרי התאוה נמשך אחרי תולדות החומר וירחק מדרך הנפש המשכלת ואז יתגבר יצרו עליו".

ומי שאוהב גשמיות אינו יכול להתענג בתענוגים רוחניים, לא מפני שאינו רוצה אותם, אלא שאין זה שייך! שלא שייך שירגיש את מתיקות התורה בזמן שנמשך לתענוגים גשמיים. כך המציאות וחשוב מאד לדעת את זה.

כל ימי החג מתחזקים בביטול העולם הזה

וזהו הענין של דירת עראי, כי כדי שאדם יזכה לדרגות הרוחניות, ויתעלה במעלות העליונות של התורה, כפי מה שהתורה מחייבת, צריך בשביל זה להיות עם הרגשה של ביטול העולם הזה, שהוא 'דירת עראי', ולהרגיש נעימות בסוכה, כמו שאנשים בעלי מדרגה מרגישים קדושה בסוכה, וקשה להיפרד מן הסוכה.

ואם יש הרגשות כאלה, אזי מבינים שהעולם הזה אינו שווה כלום, כי הוא רק עולם חולף ודירת עראי, וההכרה הזו היא הזכות לכפרת העוונות. והושענא רבה הוא יום המיועד להרגשת ביטול העולם הזה, לאחר כל ימי חג הסוכות, שכל הזמן מתחזקים ומתחזקים בזה, על ידי הגלות מהבתים לסוכות, עד להושענא רבה שבו מגיעים לשיא ההרגשה עד כמה שהעולם הזה הוא כלום, ואז זוכים לכפרה.

ואמנם זה לא פשוט ולא בנקל זוכים למדרגה הזו, אבל אם יש החלטה אמיתית מתוך רצון אמיתי, מתוך בקשת האמת ואהבת האמת, שהרי זו האמת, אלא שאי אפשר בבת אחת להגיע להרגיש את האמת הזו, אבל אפשר לקבל החלטה שתביא במשך הזמן להגיע לשלמות הזו, ובזה זוכים כבר מעכשיו לכל הזכויות על שם העתיד.

כמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (ב, י) שאדם יכול ברגע קטן לצאת מאפלה לאור גדול, אם הוא מחליט ומקבל עליו מעכשיו להתנהג על פי דרך התורה, על פי מה שהוא יודע, ומה שהוא לא יודע שישאל, ואם זו החלטה יציבה אצלו הוא נעשה בזה צדיק גמור ברגע אחד, ואשריו כי צדק נפשו בשעה קלה!

וזהו מה שאנו צריכים עכשיו, בחג הסוכות והושענא רבה, להשתכנע ולהסכים להגיע לדרגה הזו, ואזי בעזרת השם נזכה לסייעתא דשמיא וגמר חתימה טובה.
(הושענא רבה תש"ע)

מסכת סוכה נותנת הבנה שהעולם הזה עראי

סיימו עכשיו ללמוד מסכת סוכה, ומתחילים בלימוד מסכת נזיר, ומסכתות אלו אינן בזה אחר זה לפי סדר הש"ס, אבל יש קשר ביניהן. מצות סוכה עניינה 'צא מדירת קבע ושב בדירת עראי', והיינו שצריכים להתעורר מזה שכל העולם הזה הוא רק דירת עראי, ועל ידי הישיבה בסוכה בשבעת ימי החג, יזכור האדם שגם בשאר ימות השנה הוא חי ונמצא בדירת עראי, ודירת הקבע שלו היא בעולם הבא.

וכך כתב רבינו יונה בשערי תשובה (ב, יט) "וכל אנשי לבב יחשבו העולם הזה כמו דירת עראי ולא ישתמשו בו רק לעבודת הבורא יתברך ויכינו בו צידה לנפשם", היינו שכל הנאות וצרכי העולם הזה הם רק אמצעי בשביל עסק התורה וקיום המצוות, ובזה מגיעים לדירת הקבע בעולם הבא שהיא התכלית.

וידוע שלימוד המסכת משפיע על הלומדים, כמו שמסופר כי בעת שלימד החתם סופר בישיבתו מסכת בבא קמא מענייני ארבעה אבות נזיקין, פרצו שריפות ונזקים בבתי היהודים בעיר פרשבורג (ראה במבוא לחידושי חת"ס על ב"ק). ואם כן כשעסקו בענייני סוכה, בודאי קיבלו השפעה מלימוד המסכת, להתעורר ולהבין שכל העולם הזה הוא דירת עראי, וממילא כל החיים מתנהלים אחרת לגמרי, שיודעים כי תכלית החיים הוא העולם הבא ששם זה דירת הקבע.

להתקדש על ידי ביטול העולם הזה

ועכשיו שמתחילים ללמוד מסכת נזיר, זה גם כן אותו הענין, כי הנזיר מקבל עליו פרישות מהנאות העולם הזה, שלא לשתות יין ולא להסתפר, וגם אסור להיטמא למתים, שזה מצד קדושתו, שהוא ככהן גדול ואסור אפילו בטומאת קרובים. וקדושת הנזירות באה על ידי שמבטל את העולם הזה, שהנאות העולם כיון ותגלחת אינן חשובות בעיניו, והעיקר אצלו זה הקדושה, שהוא רוצה את הקדושה, ועל ידי זה זוכה להיות (במדבר ו, ז) "נזר אלוקיו על ראשו" עוד יותר מכהן הדיוט, כמו כהן גדול!

ונמצא כי אותו הרעיון הנלמד ממסכת סוכה, ישנו גם במסכת נזיר, וכשמתחילים עכשיו בלימוד המסכת יזכו להמשך ההשפעה של ביטול העולם הזה שהוא רק דירת עראי, והבנה כי שלמות האדם זה הקדושה, להתקדש להיות "נזר אלוקיו על ראשו".

והדרך להתקדש ולהשיג את כל המדרגות הללו היא על ידי עסק התורה, כמו שכתב המסילת ישרים (פרק ה') כי היצר הרע חזק מאד, והדרך להתגבר עליו היא רק על ידי עסק התורה, יחד עם עסק היראה, ובמסילת ישרים נותן דרך ומסילה כיצד להשיג את כל המעלות עד לרוח הקודש, ומה היא רוח הקודש? ידוע מהמפרשים שביארו בתפילה "ורוח קדשך אל תיקח ממנו" שהכוונה בזה לגדולי הדור, הצדיקים, שיש בהם רוח של קדושה, וכל אחד ואחד יכול להגיע לזה על פי הדרכת המסילת ישרים. בעזרת השם נזכה כולנו להתחזק ולהשתלם להגיע למדרגות האלו.

(כולל פוניבז', אדר תשע"ד)

האזשר בעולם הזה – על ידי מיעוט תענוג

המסילת ישרים בפרק הראשון כשמדבר על כלל חובת האדם בעולמו, כתב שכל הנאת העולם הזה אם היא שלא לצורך, והיינו בכוונה שלא לצורך, זה מרחיק את

האדם מן השלמות! והאדם צריך להיות 'אדם השלם המקודש בקדושתו יתברך', וכל תכלית בריאתו הוא להתענג על השם, שיתענג בתענוגים ויחיה חיי תענוג, והתענוג האמיתי הוא העולם הבא, אבל גם בעולם הזה יש תענוגי תורה ותענוגי מצוות שהם אושר ותענוג, וכמו שאמרו באבות פ"ו כך היא דרכה של תורה וכו' ואם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה.

ואמרו שם מה היא 'דרכה של תורה'? פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל, והיינו שיאכל פת במלח, שאמנם אין הנאה מזה, אבל הוא כבר שבע ויש בזה כדי צורך קיום הגוף, וכן מים במשורה, שעל ידי זה כבר אינו צמא, ועל הארץ תישן, שאמנם אין זו שינה נוחה, אבל סוף סוף הוא ישן וכבר אינו עייף, וחיי צער תחיה היינו סתם צער, מעוד דברים שאכפת לו, אבל אם בתורה אתה עמל – אשריך! והרי עמלה של תורה זה לכאורה עוד קושי, ויש כאן חמישה קשיים. א'. פת במלח, ב'. מים במשורה, ג'. על הארץ תישן, ד'. חיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל זה דבר חמישי, ועם כל זה אשריך! בעולם הזה אשריך!

וכך המציאות, שאשריך בעולם הזה הוא רק על ידי דרכה של תורה, וכמו שאמרו פת במלח תאכל וכו', היינו דווקא על ידי פת במלח, ודווקא עם מים במשורה, דווקא כך! כי התורה נקנית במיעוט תענוג, וזהו אחד מארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם הנזכרים באבות פ"ו, במיעוט תענוג, מיעוט תענוג הוא הדרך לתורה ולאשריך בעולם הזה, וככל שיותר ממעטים בתענוגים גשמיים, זה עושה את האשריך בעולם הזה!

והציבור לא יודע מזה, שאשריך בעולם הזה, כאן בעולם הזה אשריך, זה רק על ידי מיעוט תענוג, כי כל הנאות העולם הזה מרחיקות את האדם מן השלמות, והשלמות היא התענוג האמיתי בעולם הבא, אך היא גם תענוג של אשריך בעולם הזה! ובלי זה אין האשריך בעולם הזה.

והעולם הבא הוא התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להימצא, כלשון המסילת ישרים שם, ואין לנו מושג מה הם תענוגי העולם הבא, שגם הנביאים לא היה להם מושג מה זה, וכמו שנאמר (תהלים לא, כ) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך, והוא טוב הצפון שאין לנו מושג מה הוא, וכך אמרו כבר בגמרא (ברכות לד, ב) שגם הנביאים לא ידעו ולא היה להם מושג מהו העולם הבא, שעליו נאמר (ישעיה סד, ג) עין לא ראתה אלוקים זולתך, כי מי שחי ונמצא כאן בעולם הזה לא יוכל להשיג מהו העולם הבא.

הנאות העולם הזה יהפכו בקבר למרה

ולעומת זאת הנאות העולם הזה, כתב באיגרת הגר"א שכל הנאות יהפכו בקבר למרה, והיינו אם אדם נהנה מהעולם הזה שלא לשם שמים זהו גיהינום, ושמעת פעם מבעלי מוסר שאמרו כי העולם הזה הוא פנסיון יקר מאד, שעבור כוס תה פשוט צריכים לשלם בו הרבה, כך העולם הזה על כל הנאה שנהנים בו שלא לשם שמים – משלמים ביוקר עם העולם הבא.

והטעם בזה, כי הנאת העולם הזה שלא לשם שמים מרחיקה את האדם מן השלמות, ולכן כתב הגר"א שכל הנאות יהפכו בקבר למרה, דהיינו שמקבל גיהינום על זה, וידוע שכל מילה באיגרת הגר"א היא ממאמרי חז"ל, וכמדומני שכבר יש מי שחיבר על כל פרט באיגרת הגר"א מה מקורו בדברי חז"ל, וכל הנאות יהפכו בקבר למרה, כי מה שאינו לשם שמים זה גיהינום (ועיין ביאור הגר"א על משלי יא, יז).

וייסורי הגיהינום הם ייסורים כאלה שהגוף לא יכול לסבול אותם, ורק הנפש כשהיא בלי גוף סובלת אותם, כי הגוף יש לו גבול כמה ייסורים יכול לסבול, ויש ייסורים שהגוף אינו יכול להתקיים בהם ומת מרוב ייסורים, והייסורים ממרקים, אבל יש גבול לייסורי הגוף, ואילו ייסורי הנפש אין להם גבול, ובגיהינום הרי הנפש היא בלי גוף, והנפש קיימת וסובלת את הייסורים הקשים ביותר, והם ייסורים איומים שאין לשער! וזהו שכתב הגר"א יהפכו בקבר למרה.

אפשר התורה לא מוריד מהעולם הבא

ואמרו באבות שם כך היא דרכה של תורה וכו' ואם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא, ויש להבין מה החידוש שטוב לך לעולם הבא, ורק אשריך בעולם הזה מובן החידוש, שעם כל הקשיים של פת במלח ומים במשורה וכו' ובתורה אתה עמל – הוא מאושר בעולם הזה, אבל וטוב לך לעולם הבא מה החידוש, ומדוע שלא יקבל עולם הבא?

אכן יש בזה גם כן חידוש, כי הרי על הנאות העולם הזה מפסידים עולם הבא, ומאחר שאשריו בעולם הזה כבר יש לחשוש שמא יפסיד בזה מחלקו לעולם הבא, ולכן בא התנא לומר כי תלוי איזה הנאות העולם הזה, ורק סתם הנאות גשמיות בעולם הזה מורידות מהעולם הבא, אבל האשריך בעולם הזה של תורה שהוא עם פת במלח ומיעוט תענוגים גשמיים, אינו מוריד אלא מוסיף עולם הבא! ואף על פי שהוא מאושר ויש לו את האושר הגדול ביותר בעולם הזה, מכל מקום זה לא מגרע

מהעולם הבא, כי האשריך בעולם הזה שבא על ידי תורה ומעשים טובים רק מוסיף עולם הבא.

וכמו שהזכרנו אחד מקנייני התורה הוא במיעוט תענוג, דהיינו שההצלחה בתורה היא רק על ידי מיעוט תענוג, ובלי מיעוט תענוג אין הצלחה בתורה, אם יש קצת משהו תענוג שלא לשם שמים, כבר חסר בתורה ואין סייעתא דשמיא.

אין אדם מת וחצי תאוותו בידו

ואמרו חז"ל (קהלת רבה א, יג) אין אדם מת וחצי תאוותו בידו, יש לו מנה רוצה מאתיים יש לו מאתיים רוצה ארבע מאות, דהיינו שכך הטבע של אהבת העולם הזה, שהאדם תמיד אינו שבע, ואינו בא אל סיפוקו מזה, ומי שרוצה ומתאוה להנאות העולם הזה, סופו שהוא מת ואין לו אפילו החצי ממה שהוא רוצה. והביאור בזה, כי מה שאמרו יש לו מנה רוצה מאתיים, פירושו הוא שרוצה שיהיו לו עוד מאתיים חוץ מהמנה שכבר נמצא בידו, ואזי ביחד יהיו לו שלוש מאות, ולכן אין לו אפילו חצי תאוותו בידו, כי יש לו רק שליש. אלו הם הנאות העולם הזה...

(שבט תשפ"ב)

מי ששואף להנאות העולם הזה לא יצליח

נספר עובדא מהסבא מסלבודקה, שכידוע הוא היה מחנך מיוחד, והיה מומחה מאד בחינוך, ותמיד חיפש בעלי כשרונות כדי לחנך אותם, שיהיו גדולי ישראל ויוכלו להשפיע על כלל ישראל, ופעם נודע לו על עילוי אחד שלומד בישיבה בירושלים, והסבא היה אז בישיבתו בעיר חברון, ורצה להשיג קשר עם אותו העילוי, ובמשך זמן זה לא יצא לפועל, עד שפעם אחת נסעה קבוצה של בחורים מירושלים למערת המכפלה בחברון, ואותו העילוי היה ביניהם, והשתדלו אז שכל הקבוצה תיכנס לסבא מסלבודקה.

והם נכנסו אליו, וישבו ליד השולחן, והסבא דיבר לפניהם דברי מוסר, והזכיר בדבריו את מאמר חז"ל (ויקרא רבה א, טו) כל תלמיד חכם שאין בו דעה נבלה טובה הימנו, והסתכל כל הזמן לעבר אותו העילוי, וכיוון אליו את הדברים, כמי שרוצה לחנכו בזה, שידע שאם אין בו דעה – נבלה טובה הימנו.

ואחר כך שאלו את הסבא למה דיבר אליו כך, ומה רצה ממנו, והשיבם הסבא, וכי לא ראיתם? ממנו לא ייצא כלום! ואף אם הוא עילוי גדול וכישרוני מאד, לא

יֵצֵא מִמֶּנּוּ שׁוּם דָּבָר. וּלְפִלִּיאת הַשּׁוֹמְעִים הַסְּבִיר הַסָּבָא, כִּי בִשְׁעָה שִׁישְׁבוּ אֲצִלוֹ, הִגִּישׁוּ לִפְנֵיהֶם תֵּה עִם סוֹכַר דֶּק, וְהִתְפָּזְרוּ כִּמָּה פִּירוּרִים מֵהַסּוֹכַר עַל הַשּׁוֹלְחָן, וְאוֹתוֹ הָעִילּוּי הִרְטִיב אֲצַבְעוֹ וּלְקַח סוֹכַר וּשְׁם בִּפְיוֹ. וּמִזֶּה הֵבִין הַסָּבָא שֶׁאִם הוּא עוֹשֶׂה כַּךְ כִּבְר לֹא יֵצֵא מִמֶּנּוּ כְּלוּם. וְכך הוּהוּ.

וְהֵינּוּ מִפְּנֵי שֶׁהָרִי יוֹשְׁבִים וּמְדַבְּרִים בְּדַבְּרֵי תוֹרָה וּמוֹסֵר, עִם הַסָּבָא מִסְּלֻבּוֹדְקָה, וְאִם אֵף עַל פִּי כֵן הַחֶשֶׁק נִמְשָׁךְ לְעוֹלָם הַזֶּה, עִם תְּאוּוֹה לִמְשָׁהוּ מֵתוֹק כִּזָּה, וְאִינוּ מִבִּין שׁוֹה לֹא מִמִּנְהַג דֶּרֶךְ אֶרֶץ, וְאִינוּ יָכוֹל לְהִתְגַּבֵּר עַל הַתְּאוּוֹה, זֶה סִימָן שֶׁהוּא בֵּעַל תְּאוּוֹה, עִם 'עוֹלָם הַזֶּה-דִּיקֶע שְׁאִיפּוֹת', וְאִין לוֹ שְׁאִיפָה לְרוּחָנִיּוֹת, אֲלֵא הוּא רוֹצֶה גְּשְׁמִיּוֹת, וְעִיקַר שְׁאִיפָתוֹ הִיא לְעוֹלָם הַזֶּה, וּמֵאַחַר שְׁזוּהִי שְׁאִיפָתוֹ, בּוֹדָאִי לֹא יֵצֵא מִמֶּנּוּ כְּלוּם.

(אב תשס"ב)

רְדִיפַת הַתַּעֲנוּגִים סְתִירָה לְתוֹרָה

הַרְמַב"ם כּוֹתֵב (הַלְכוֹת תְּשׁוּבָה ז, ג) שִׁישׁ חַיִּיב לַחֲזוֹר בְּתִשְׁבּוּבָה מִרְדִּיפַת הַמֵּאכְלוֹת, וְאִמְנָם צְרִיכִים וְחַיִּיבִים לֵאכּוֹל, שְׁבִלִי זֶה לֹא יִכּוֹלִים לְהִתְקַיֵּם, וְהֵאכִילָה הִיא מִצְוָה, אֲבָל צָרִיךְ שׁוֹה יִהְיֶה בְּלִי 'רְדִיפָה', וְהִרְדִּיפָה הִיא הָאֵהָבָה שְׁבִלָּה, אֵהָבַת הָעוֹלָם הַזֶּה וְהַשְׁאִיפָה לְהִנָּאת הָאֵכִילָה. וְהִרְדִּיפָה הַזֹּאת הִיא חֲטָא וּמִידָה רַעָה, שְׁצָרִיכִים לַחֲזוֹר בְּתִשְׁבּוּבָה עֲלֶיהָ, וְיֵשׁ רַבִּים שֶׁלֹּא יוֹדְעִים אֵת זֶה, וְגַם עֲכָשִׁיו אִינִי יוֹדֵעַ אִם מֵאִמִּינִים בִּזָּה, אֲבָל כַּךְ כָּתוּב בְּרַמְב"ם, שֶׁזֶה חֲטָא שְׁצָרִיכִים לַחֲזוֹר בְּתִשְׁבּוּבָה עֲלָיו, רְדִיפַת הַמֵּאכְלוֹת, לֹא עֲצָם הָאֵכִילָה אֲלֵא הִרְדִּיפָה, אִם זֶה עַל יְדֵי רְדִיפָה זֶה כִּבְר חֲטָא.

וּבִמְסִילַת יִשְׂרָאֵל פֶּרֶק י"ג וְכֵן בְּתוֹסֻפּוֹת בְּכַתּוּבוֹת דֶּף ק"ד הִבִּיאוּ מִדְּרַשׁ "עַד שֶׁאִדָּם מִתְּפַלֵּל עַל דְּבָרֵי תוֹרָה שִׁיכְנִסוּ בְּתוֹךְ מַעֲיוֹ יִתְּפַלֵּל עַל אֲכִילָה וְשִׁתְיָה שֶׁלֹּא יִכְנָסוּ בְּתוֹךְ מַעֲיוֹ", וְהֵינּוּ כִּי הָרִי צָרִיךְ לְהִתְפַּלֵּל עַל דְּבָרֵי תוֹרָה, וּבִבְרַכַת אֵהָבָה רַבָּה אֲנוּ מִבְּקָשִׁים בְּכָל מִינֵי מִיָּלִים שֶׁל תַּחֲנוּנִים הָאֵיךְ לְקַבֵּל סִיעֶתָא דְּשִׁמְיָא לְתוֹרָה, אֲבָל לִפְנֵי שֶׁאִדָּם מִתְּפַלֵּל עַל תוֹרָה צָרִיךְ קוֹדֵם לְהִתְפַּלֵּל עַל אֲכִילָה וְשִׁתְיָה שֶׁלֹּא יִכְנָסוּ לְתוֹךְ מַעֲיוֹ.

שֶׁלֹּא יִכְנָסוּ אֲכִילָה וְשִׁתְיָה לְתוֹךְ מַעֲיוֹ

וְצָרִיךְ בִּיאוֹר מֵהוּ שֶׁלֹּא יִכְנָסוּ אֲכִילָה וְשִׁתְיָה לְתוֹךְ מַעֲיוֹ, הָרִי בּוֹדָאִי צָרִיךְ לֵאכּוֹל וּלְשִׁתּוֹת וּבְלִי זֶה לֹא יוֹכֵל לְלַמּוֹד, וְגַם מֵהוּ שִׁיכְנָסוּ דְּבָרֵי תוֹרָה 'לְתוֹךְ מַעֲיוֹ', הָרִי הַתּוֹרָה הִיא בְּרָאשׁ וּבִפָּה וְלֹא בְּמַעֲיִים.

ואמנם כן לשון הפסוק בתהלים (מ, ט) ותורתך בתוך מעי, ויש לפרש 'בתוך מעי' שהגוף נהנה מהתורה ושואף לתורה, ועל זה צריך להתפלל, שייכנסו דברי תורה לתוך מעי, כי לפעמים אדם לומד ולומד אבל אינו נהנה כמו שצריך וחסר לו ה'אשריך בעולם הזה', ומבקשים והערב נא, שנרגיש את האשריך ואת מתיקות התורה.

אבל לפני שאדם מתפלל על זה צריך קודם להתפלל על אכילה ושתייה שלא ייכנסו 'לתוך מעי', והיינו שלא יהיה לו שאיפה להתענג בתענוגי אכילה ושתייה מצד הנאת העולם הזה, אלא יאכל וישתה מפני שכך צריך, כי אחרת לא יוכל ללמוד.

וצריך תפילה על זה, כי הגוף מטבעו נמשך ושואף ואוהב את התענוגים, וצריך סייעתא דשמיא ורחמי שמים לשנות את הטבע בזה. ואם אדם לא יתפלל על זה אין לו מה להתפלל על תורה, כי כל זמן שיש בלב שאיפה להנאות גשמיות אי אפשר לזכות לרוחניות, ולא יעזור מה שיתפלל על תורה כי התפילה תחזור וריקם, וצריך קודם לעקור מתוך מעי את השאיפה לאכילה ושתייה, ורק אחר כך יוכל לזכות לתורה.

(אלול תשס"א)

ארבעת המינים

טעמי המצוות ותועלתם לצרף את הבריות

הנה יש טעמי המצוות, טעמים גלויים וטעמים נסתרים, ואמרו חז"ל (בראשית רבה מד, א) לא ניתנו המצוות אלא לצרף בהם את הבריות, והיינו מלשון צורף כסף, שהמצוות מקדשות ומצרפות את הנפש, וכפי שאנו אומרים בתפילה 'וקידשתנו במצוותיך', 'קדשנו במצוותיך', וכן כתוב בפרשת ציצית (במדבר טו, מ) "והייתם קדושים לאלוקיכם", שהאדם מתקדש על ידי קיום מצות ציצית, וכך גם כל המצוות מקדשות ומטהרות את נפש האדם, שיוכל להתעלות על ידם בתורה ביראת שמים ובמידות טובות.

ובספר החינוך ביאר בכל מצוה ומצוה את התועלת הגלויה לנפש האדם מקיום המצוה, וכן הרמב"ם בספר מורה נבוכים ביאר את טעמי המצוות הגלויים, חוץ מלחם הפנים שעל זה כתב הרמב"ם כי אינו יודע הטעם מדוע צריכים שתים עשרה חלות,

ואמנם עיקר ענין לחם הפנים מובן שעורכים שולחן לפני המלך, אבל לא מובן מהו המספר של שתיים עשרה חלות דווקא, וכן כתוב בזמירות של שבת 'גלה לן טעמא דתריסר נהמי', שאין אנו יודעים הטעם מדוע צריכים 'תריסר נהמי' בלחם הפנים, ורק לעתיד לבוא יתגלה לנו הטעם בזה.

ושלמה המלך החכם מכל האדם ידע את כל טעמי המצוות הגלויים והנסתרים, וידע גם את הטעם שצריכים שתיים עשרה חלות בלחם הפנים, אך כשהגיע לפרה אדומה אמר (קהלת ז, כג) "אמרתִי אחכמה והיא רחוקה ממני; רחוק מה שהיה ועמוק עמוק מי ימצאנו", וביאר בספר בית הלוי (פרשת כי תשא) כי כשראה שלמה שאינו מבין את טעם מצות פרה אדומה אמר 'רחוק מה שהיה ועמוק עמוק מי ימצאנו', היינו שגם טעמי המצוות שהבין עד עכשיו אינו עומק ההבנה שכיוונה חכמת הבורא, ויש עוד טעמים נסתרים עמוקים יותר ממה שהבין.

ענין מצות ארבעה מינים בחג הסוכות

אם כן בכל מצוה יש טעמים גלויים ונסתרים, ועכשיו שזכינו לקיים מצות ארבעה מינים, ראיתי בספר החינוך (מצוה שכד) שביאר בזה "לפי שימי החג הם ימי שמחה גדולה לישראל, כי הוא עת אסיפת התבואות ופירות האילן בבית, ואז ישמחו בני אדם שמחה רבה, ומפני כן נקרא חג האסיף, וציווה האל לעמו לעשות לפניו חג באותו העת, לזכותם להיות עיקר השמחה לשמו, ובהיות השמחה מושכת החומר הרבה ומשכחת ממנו יראת אלוקים בעת ההיא, ציוונו השם לקחת בין ידינו דברים המזכירים אותנו כי כל שמחת לבנו לשמו ולכבודו", עכ"ד.

והיינו שחג הסוכות הוא זמן אסיפת הפירות ויש בו שמחה גדולה, וכשיש לאדם ריבוי גשמיות עלול ח"ו להגיע למרוד בהקב"ה, כמו שכתוב (דברים לב, טו) "וישמן ישורון ויבעט" – היינו אפילו במדרגת 'ישורון' שהיא יותר גבוהה ממדרגת 'יעקב' ו'ישראל', יכול להיות יודע את ריבונו ומתכוון למרוד בו, וכשהוא רוצה לעשות עבירה אינו מתחשב בתוצאות, ולא אכפת לו ממה שיקרה איתו, וזה יותר גרוע ממה שכתוב (שם ח יב-יד) "פן תאכל ושבעת וגו' ורם לבבך ושכחת", כי כאן מדובר באדם שאינו שוכח, אלא מכיר את ריבונו ומתכוון למרוד בו.

וכל זה עלול להיות כתוצאה מריבוי הגשמיות והשמחה באסיפת הפירות, ולכן ציווה הקב"ה ליטול ארבעה מינים בחג הסוכות, כדי שתהא השמחה לשמו יתברך, וכפי שהמשיך בספר החינוך שם "והיה מרצונו להיות המזכיר מין המשמח, כמו שהעת עת שמחה, כי צדק כל אמרי פיו, וידוע מצד הטבע כי ארבעה המינים כולם

משמחי לב רואיהם", וכשאדם יקיים מצות ארבעה מינים בשמחה לשם שמים, זה יזכיר לו שלא למרוד בהקב"ה.

ארבעת המינים כנגד איברי האדם

ומוסיף החינוך שם, כי ארבעת המינים דומים לאיברי האדם "שהאחרון דומה ללב שהוא משכן השכל, לרמוז שיעבוד בוראו בשכלו. והלולב דומה לשדרה שהיא העיקר שבאדם, לרמוז שיישיר כל גופו לעבודתו ברוך הוא. וההדס דומה לעיניים, לרמוז שלא יתור אחר עיניו ביום שמחת לבו. והערבה דומה לשפתיים, שבהן יגמור האדם כל מעשהו בדיבור, לרמוז שישים רסן בפיו ויכוון דבריו, ויירא מהשם אף בעת השמחה", והיינו שגם צורת ארבעת המינים מזכירה לאדם לשעבד את כל חושיו לעבודת השם, וממילא לא יגיע למצב של 'וישמן ישורון ויבעט'.

והנה כל זה מועיל לחג הסוכות שלוקחים בו ארבעה מינים להזכיר ולחזק את האמונה, אבל בפסח שהוא זמן קציר חיטים, וכן בשבועות, מה יזכיר לאדם שלא למרוד בהקב"ה? על זה כתב החינוך שם כי "חג הפסח אין צריך הזכרה בלולב, שהרי מצה ומרור וגופו של פסח בין ידיו, ועוד שאינו זמן שמחה כמו חג האסיף. וחג השבועות גם כן אין צריך הזכרה אחרת, כי עיקר הרגל אינו אלא מצד מתן תורתנו, והיא זיכרוננו הגדול ליישר כל אורחותינו".

וביום שמיני עצרת, אין ארבעה מינים וגם לא מצה ומרור, ואין מה שיזכיר לאדם את האמונה, והטעם בזה ביאר בספר החינוך שם "כי יום שמיני עצרת כולו לשם, וכמו שאמרו ז"ל משל למלך שעשה סעודה וכו' כדאיתא במדרש, ולבסוף אמר להם עכבו עמי יום אחד שקשה עלי פרידתכם, ולפיכך נקרא עצרת, ואם כן אין צריך זכרון אחר".

(שמחת תורה תשע"ב)

ארבעת המינים מכפרים העוונות

הושענא רבה הוא זמן של גמר חתימה טובה, ואף על פי שכבר היו כתיבה וחתימה בראש השנה ויום כיפור, אבל גמר החתימה הוא בהושענא רבה, וכן אומרים ביהי רצון שאחרי ההושענות 'ותיטיב לנו החתימה וכו' וחתמנו בספר חיים טובים'. וצריך ביאור שהרי כבר הייתה חתימה בראש השנה ויום כיפור, ומה שייך עוד חתימה בהושענא רבה?

ובאמת מצינו במדרש (תנחומא אמור כ) "...אלו ארבעה מינים שבלולב שכל אחד ואחד מישראל הולך ורץ ליקח לו מהם להלל לפני הקב"ה שיתרצה לו ויכפר לו על כל עוונותיו", ומפורש שגם אחרי מחילת העוונות ביום כיפור, עדיין יש עבירות שלא נמחלו, ויש צורך במחילת עוונות נוספת בסוכות, וזוהי על ידי מצות ארבעת המינים.

ואם כן מובן ששייך עוד חתימה, ויכולה להיות חתימה יותר טובה ממה שהיה קודם, על ידי ההתרצות ומחילת העוונות הנוספת שיש בסוכות. אבל זה גופא צריך ביאור, כיצד הארבעה מינים גורמים לכך שתהיה מחילת עוונות.

הכפרה על ידי תשובה מאהבה

ושמעתי לפרש בזה, שהרי יש תשובה מאהבה ותשובה מיראה, ובתשובה מאהבה אמרו חז"ל (יומא פו, ב) שזדונות נעשות לו כזכויות, והיינו שעל ידי התשובה נהפכות העבירות לזכויות, והכל משתנה למפרע, כמו שביאר המסילת ישרים בפרק ד' כי התשובה והחרטה הגמורה על החטא היא כמו עקירת הנדר, שכשם שהחכם עוקר את הנדר למפרע, כך תשובה עוקרת את החטא למפרע, ונחשב כמו שלא חטא כלל, ובתשובה מיראה הזדונות נהפכות לשגגות, אבל שייך גם יותר מזה, שהזדונות ייפכו לזכויות! על ידי תשובה מאהבה.

ולפי זה מובן, שאף על פי שכבר הייתה חתימה ביום כיפור, אבל החתימה הייתה לפי המצב של האדם באותו הזמן, לפי הזכויות והחטאים שהיו אז, ואם זה משתנה למפרע אזי גם החתימה משתנה למפרע! וזה שייך על ידי תשובה מאהבה, שתשתנה החתימה למפרע, ויזכה למפרע לחתימה טובה.

אך עדיין צריך לבאר מה הקשר עם הארבעה מינים, וכיצד הארבעה מינים גורמים לזה.

שמחת המצוות היא מענפי האהבה

ונראה הטעם בזה, לפי מה שכתב המסילת ישרים בפרק י"ט בביאור מה זה אהבה ומה זה יראה, וכתב שם כי יש 'ענפים של אהבה', והיינו כי אהבת השם היא דרגה גדולה, שיש בה הרבה מדרגות, ועל המדרגה הגבוהה ביותר של אהבת השם כתוב בחובות הלבבות שאי אפשר להשיגה בדרך הטבע, אלא רק בסייעתא דשמיא על ידי זכויות מיוחדות, אבל יש הרבה חלקים של אהבה ששייך להשיגם גם בדרך הטבע.

וכתב המסילת ישרים שם כי אחד מענפי האהבה זה השמחה בעשיית המצוות, משום ששמחת המצוות באה מתוך הכרת החשיבות, שאדם מחשיב את המצוות, כי כך הטבע שאדם שיש לו דבר חשוב הרי הוא שמח בזה, ועל ידי הכרת חשיבות המצוות הוא שמח בעשיית המצוה. וזה נקרא 'שמחת המצוה' שיש לה שייכות לאהבה.

שמחה מיוחדת במצות ד' מינים בסוכות

ועל פי זה יש לבאר, שהרי בארבעת המינים כתוב (ויקרא כג, מ) "ושמחתם לפני השם אלוקים", וחג הסוכות נקרא 'זמן שמחתנו', שיש בו יותר שמחה, והוא זמן מיוחד לשמחה יותר מכל המועדים, שבו מפורש בתורה שיש מצוה של שמחה, וממילא על ידי שמחת המצוה זוכים לענין של אהבה ומגיעים לדרגת תשובה מאהבה.

ואף על פי שכבר הייתה תשובה גם ביום כיפור, מכל מקום זו לא תשובה בדרגה גדולה כל כך של אהבה, ואילו בסוכות על ידי שמחת המצוה זוכים ומגיעים לדרגה גדולה של אהבה.

מעלת האהבה לאחר התשובה ביום כיפור

ויש להוסיף עוד בזה, לפי מה שכתב רבינו יונה בשערי תשובה מיד בתחילתו, שבעלי תשובה יש להם סייעתא דשמיא מיוחדת להשיג אהבת השם, יותר ממי שאינו בעל תשובה, וזה לשונו שם: "כי יעזור השם לשבים כאשר אין יד טבעם משגת, ויחדש בקרבם רוח טהור להשיג מעלת אהבתו", והיינו שיש סייעתא דשמיא מיוחדת לבעלי תשובה, כאשר אין יד טבעם משגת – למעלה מן הטבע, להשיג מעלת אהבת השם.

ורבינו יונה שם מביא על זה פסוקים מפורשים בתורה, בפרשת נצבים, שעל ידי תשובה מגיעים לאהבת השם, וזו סייעתא דשמיא מיוחדת, רוח טהרה ממרום, להשיג מעלת אהבתו.

ואם כן הרי יום כיפור הוא זמן של תשובה, ועל ידי התשובה מקבלים אהבת השם כמו שכתב רבינו יונה, וממילא אחרי התשובה שעושים ביום כיפור, ובצירוף כל המצוות שעושים בסוכות עם שמחת המצוה ושמחת היום טוב, מגיעים לדרגה גדולה של אהבה, ואזי התשובה היא כבר מאהבה, ועל ידי זה כל החטאים נמחקים ונהפכים לזכויות למפרע!

ולכן בהושענא רבה שהוא יום אחרון של סוכות, אפשר לזכות לגמר חתימה טובה, כי במשך כל החג התעלו במדרגת האהבה, עם שמחת המצוות ועם הסייעתא דשמיא המיוחדת שיש בזה לבעלי תשובה, והגיעו לדרגת תשובה מאהבה שהופכת את כל הזדונות לזכויות – למפרע, ועל ידי זה גם החתימה משתנה למפרע וזוכים לגמר חתימה טובה.

(הושענא רבה תשס"ח)

ההידור לשם מצוה או בשביל הכבוד?

סיפר לי אברך שהוא חושב בכל יום 'שלוש מחשבות של מוסר', שלוש פעמים ביום, בבוקר בצהריים ובערב, מחשבה על תורה, ועל תפילה, ועל מידות טובות, וניכר עליו שהוא מתעלה, ומדבר איתי על דברים מיוחדים שלא שמעתי ממנו מעולם. ולמשל דיבר על מה שמהדרים לקנות אתרוג מהודר, ומדאורייתא יש חיוב הידור עד שליש במצוה (ב"ק ט, ב) ומי שמהדר במצוה יותר משליש זוכה לשכר מיוחד של פירותיהן בעולם הזה (רש"י ותוס' שם), כיון שהוא מחשיב את המצוה, ומוציא הוצאות על ההידור יותר מהחיוב, ומגיע שכר מיוחד על זה.

ואמר לי אותו אברך שהוא באמת רוצה לקנות אתרוג מהודר, אבל התבונן לעצמו למה רק באתרוג הוא מחפש להדר, הרי יש עוד הרבה מצוות שאפשר להדר בהן, ולעשותן עם יותר חומרות ויותר בזהירות, כגון בתפילה, ובמידות טובות, ובתורה, לחשוב בדברי תורה, ומדוע רק באתרוג הוא רוצה להדר? וחושש שמא זה לא מפני שהוא רוצה להדר, אלא שבאתרוג כולם רואים אותו, והוא רוצה שיראו את האתרוג המהודר שלו, והיצר הרע מפתה אותו לזה מצד נגיעת הכבוד, והוא בודק את עצמו ואת הלב שלו, מה באמת הסיבה שהוא רוצה להדר.

(תשרי תשע"א)

הגילוי בחלום בענין נענועי הלולב

החזון איש בספרים האחרונים שחיבר עשה 'הקדמה', ולא כתב שם דברים משלו, אלא העתיק מאמרי חז"ל עם דברי חיזוק, וכתב בראש הדברים 'התעוררות לעמל התורה, לאמונה, לטהרה, ולקדושה'.

ובסופם העתיק מדברי הבית יוסף (או"ח סימן תקנא) בענין הנענועים בסוכות, שנוטלים את הלולב עם ההדסים והערבות ביד ימין ואת האתרוג ביד שמאל,

ונסתפק הבית יוסף איך צריכים לעשות בשעת הנענועים, האם לצרף את כולם יחד ולנענע כמו שאנו עושים, או לנענע רק את הלולב עם ההדסים והערבות שקשורים עמו, אבל את האתרוג יחזיק בשמאל ולא ינענע. וכתב שם כי דבר זה לא מפורש בגמרא ובפוסקים, אבל רבי מנחם מריקאנט כתב שצריך לנענע גם את האתרוג, כי כל ארבעת המינים הם כמו בנין אחד ואין להפריד ביניהם.

וכתב הבית יוסף שם, וסוד זה נגלה אלי בחלום בליל יום טוב הראשון של חג הסוכות, בהתאכסן אצלי חסיד אחד אשכנזי ושמו רבי יצחק, וראיתי בחלום שהיה כותב את השם יו"ד ה"א וי"ו, והיה מרחיק את ה"א האחרונה מן השם, ואמרתי לו – בחלום – מה זה עשית? והשיב, כך נוהגים במקומנו, ואני מחיתי בו וכתבתי ארבע אותיות ביחד.

ואשתומם על המראה ואין מבין, לא הבנתי מה החלום הזה בא לומר, ולמחרת הבנתי, כשראיתי את האורח בעת נטילת לולב, שהיה מנענע רק את הלולב עם ההדסים והערבות, ואת האתרוג לא היה מנענע, ובזה הבנתי פתרון חלומי, כי ארבעת המינים הם כנגד ארבעת האותיות של השם, וצריך לנענע את כולם יחד ולא להפרידם.

ומביא עוד, שכבר רמזו חז"ל סוד זה במדרש (ויקרא רבה ל, ט) "פרי עץ הדר זה הקב"ה שכתוב בו הוד והדר לבשת, כפות תמרים זה הקב"ה שכתוב בו צדיק כתמר יפרח (והקב"ה נקרא צדיקו של עולם), וענף עץ עבות זה הקב"ה דכתיב והוא עומד בין ההדסים, וערבי נחל זה הקב"ה דכתיב ביה סולו לרוכב בערבות", ומבואר שכל ארבעת המינים מרמזים על הקב"ה, ולכן הם כנגד ארבעת אותיות השם, ואין להפריד ביניהם.

והחזון איש העתיק את זה בתור 'התעוררות לעמל התורה', כי רואים ששייך דבר כזה שחולמים בחלום סתרי תורה! ושמעתי מהרב מפוניבז' כי בראשונים מוזכר על אחד שחלם בדברי תורה, ושמח שמחה גדולה, כי זה סימן שראשו מונח בדברי תורה, וכמו שאמרו (ברכות נה, ב) שאין מראים לאדם בחלומו אלא מהרהורי לבו, וכשחולם בלילה בדברי תורה, זה סימן שגם במשך היום הוא מהרהר בדברי תורה ושקוע ומונח בלימוד.

(שבט תשע"ד)

הושענא רבה

הושענא רבה יום דין כמו יום כיפור

הושענא רבה הוא יום הדין וגמר החתימה. והיינו שאפילו מי שלא זכה בכתיבה בראש השנה ובחתימה ביום כיפור, עדיין הוא יכול לזכות בהושענא רבה לגמר חתימה טובה, והאיך אפשר לזכות? אם הוא יוסיף מעשים טובים וישתנה, יזכה לגמר חתימה טובה כפי מצבו בהושענא רבה, למרות שהייתה קודם חתימה אחרת.

ומצינו כן גם בדיני אדם, שאפילו מי שנגמר דינו למיתה, שהוא כבר גברא קטילא, אם נתחדש איזה לימוד זכות, שבא אחד ולימד עליו זכות, כל זמן שלא נסקל עדיין אפשר לבטל את הגמר דין. לכן חתימת הדין תלויה בהנהגת האדם בימים שבין יום כיפור להושענא רבה, וכפי מצבו בהושענא רבה יהיה גמר החתימה.

ובאמת אנו רואים שבהושענא רבה נוסח התפילה הוא כמו בימים נוראים, שמוסיפים מזמורים, ואומרים 'קדוש ונורא', עם ניגונים של ימים נוראים, כי באמת זהו יום דין וגמר החתימה.

ועוד כתוב בספרים שמיום כיפור עד הושענא רבה יש עשרה ימים, יום כיפור הוא ב' בתשרי והושענא רבה בכ"א, ויש ביניהם עשרה ימים, כנגד עשרת ימי תשובה שמראש השנה עד יום כיפור, והם ימים המסוגלים להתעלות ותיקון המעשים כדי לזכות לגמר חתימה טובה.

ומרן המשגיח הגה"צ רבי יחזקאל לווינשטיין זללה"ה (מובא בספר 'ירחי כלה' עמ"ס סוכה) אמר בשם הסבא מקלם, שהושענא רבה הוא ממש כמו יום כיפור, אלא שביום כיפור יש איסור אכילה ועינויים, ואילו בהושענא רבה אין עינויים, ואדרבה יש מצות שמחה, אבל הוא יום דין, וצריכים להרגיש בו הרגשה של יום דין כמו ביום כיפור.

ואמנם, מאחר שהושענא רבה הוא יום טוב, וכן הימים שלפניו, ודאי שהמצוה של שמחת יום טוב יכולה להצטרף ולהכריע, להוסיף זכויות על ידי המצוה הזו שהיא רק ביום טוב, אך זהו בתנאי שהמצוה תהיה בשלמות, כפי ההלכה של שמחת יום טוב (וראה מה שנתבאר בהרחבה לעיל בפרק 'זמן שמחתנו').

(הושענא רבה תשס"ד)

שמחת יום טוב בזמן של דין?

ידוע שהושענא רבה הוא יום דין, ואפילו אם החתימה ביום כיפור לא הייתה כמו שרוצים שהכל יהיה טוב, עדיין יש עוד אפשרות להוסיף זכויות כדי לקבל חתימה טובה, וכמובן גם עלולים להפסיד זכויות, ולכן כל ההנהגה בימים שעד הושענא רבה, צריכה להיות הנהגה של זהירות כמו בעשרת ימי תשובה, כי עומדים לפני יום דין.

אמנם הרי זה ימים שיש בהם גם מצות שמחת יום טוב, ויש להתבונן האין שייך להיות בשמחה בזמן שהדין תלוי ועומד, ותלויים ועומדים עד לגמר חתימת הדין, וכיצד יכולה להיות שמחה עם מצב של דין?

ברם, האמת היא ששמחה אינה סתירה עם אימת הדין, וכמו ביום כיפור, שהוא יום סליחה ומחילה וגם יום דין, ולאחר יום כיפור יש שמחה! כמו שמפורש בחז"ל (עיין ילקוט אמור תרנ"ד ועוד) שצריכים לשמוח, ושמחים בדין.

והטעם בזה כי דיני שמים אינם סתם עונשים כמו דיני אדם שהם רק עונש על העבר, אלא כל דיני שמים הם לטובת האדם, והם תיקונים, כי יש חולי הנפש, והדינים הם תיקון לנפש, שהייסורים מכפרים וממרקים ומוסיפים זכויות, וכל דיני שמים הם תיקונים. וזהו מפני שבדיני שמים מי הוא הדיין? אבינו מלכנו, האב הרחמן המרחם! הוא הדיין, והוא דן עם כל האהבה, שהיא אף יותר מאהבת אב לבן, כי כל מקור האהבה זה הקב"ה, וכבר נאמר (מלאכי א, ב) אהבתי אתכם אמר השם, ועם כל האהבה הוא דן לטובת הבעל דין.

ומפני שבלי הדין, אם לא ידונו בדיני שמים בעולם הזה, אחר כך יהיה יותר גרוע, כי דיני שמים בעולם האמת הם יותר קשים, ולכן הדין הוא תיקון וריפוי, והוא רפואה לנפש!

וברפואות הרבה פעמים התרופה היא מרה, ויש תרופות כל כך מרות שקשה לסבול את מרירותן, ואף על פי כן אנשים לוקחים תרופות, וגם עושים ניתוחים כואבים מאד, כי יודעים שזו הצלת החיים. וכך גם דיני שמים הם תרופות, והם יותר מכל תרופה, כי בכל תרופה וניתוח רח"ל, לא הכאבים מרפאים, אלא התרופה והניתוח הם הרפואה, והכאבים הם רק תוצאה, ולא שהם המרפאים, אבל בדיני שמים הכאבים עצמם הם התרופה! והכאב הוא המרפא, כלשון הפייטן (סליחות לשני קמא) "וממכה עצמה מתקן רטייה", שהמכה עצמה היא הרפואה לנפש האדם.

לכן בודאי כל אחד יכול לשמוח, מפני שהוא יודע שמה שנגזר עליו בדין, יהיה איך שיהיה, הרי זה לטובתו, ואי אפשר לדעת מה נפסק בדינו, אבל איך שיהיה זה לטובתו, ומה שייצא בדין זו הדרך הכי טובה בשבילו.

ולכן שייך להיות בשמחה אחרי יום כיפור, וגם שייך שמחת יום טוב, ואין זו סתירה עם אימת הדין, ואדרבה יש גם שמחה חוץ משמחת היום טוב, שמחה של הדין, שנעשה הדין, וכמו שהביא רבינו יונה בשערי תשובה (ד, יב) את המשל בבעל חוב שפרע חובו, שהוא שמח שנפטר מהחוב ושטרו ממורק, כך גם אנו שמחים שהחוב פרוע כבר, ומעכשיו יהיה טוב, ויש לנו את השמחה של המשפט בנוסף לשמחת היום טוב.

(הושענא רבה תשס"ט)

הושענא רבה יום מיוחד לכפרה

הושענא רבה הוא יום גמר החתימה, ומובא בספר המנהגים (טירנא סוכות רטז) שהקב"ה אמר לאברהם אבינו "אני יחיד ואתה יחיד, אתן לבניך יום המיוחד לכפר בו עוונותיהם וזהו הושענא רבה", והיינו שהקב"ה כבר אמר את זה לאברהם אבינו, שיהיה יום מיוחד של כפרה בהושענא רבה, והוא לא רק יום 'גמר החתימה', אלא גם יום של 'כפרה', ששייך לזכות בו לכפרה, כמו ביום כיפור!

וכתב שם שהקב"ה אמר לאברהם "אם אין כפרה לבניך בראש השנה יהיה ביום הכיפורים, ואם לאו יהיה בהושענא רבה", והיינו שיש כאלה שכבר בראש השנה מתכפר להם, וכמו שאמרו (ר"ה טז, ב) צדיקים גמורים נחתמים לאלתר לחיים, ויש שזוכים לכפרה רק ביום כיפור, ואם לאו, מי שלא זכה לכפרה ביום כיפור, יזכה בהושענא רבה.

ואמנם הרי צריכים זכויות לכפרה, והכוונה כאן היא שעד הושענא רבה אפשר להוסיף זכויות, ומי שהיו חסרות לו זכויות בראש השנה ויום כיפור, יכול להוסיף זכויות במשך הימים הבאים עד הושענא רבה, ובזה יזכה לכפרה.

והנה מה שראש השנה ויום כיפור הם ימי כפרה, הוא דבר מובן, כי ראש השנה הוא היום הראשון של עשרת ימי תשובה, ועל ידי התשובה זוכים לכפרה, ויום הכיפורים שהוא בסוף עשרת ימי תשובה, התורה קבעה שמו יום כיפורים, אבל בהושענא רבה צריך ביאור, מה הם הזכויות המיוחדות הנוספות בו לזכות לכפרה.

ישיבת הסוכה כגלות המכפרת

ויש לפרש בזה על פי מה שכתבו הראשונים (ספר המנהיג אתרוג סימן לח, ובארחות חיים תפילת המועדים סימן טז) "בהושענא רבה תכלית כפרה בשכבר התענינו מערב ראש השנה עד הכיפור ונמחלו העוונות הזדונות והפשעים, ועל חייבי מיתות שוגגים המה גולים מהבתים לסוכות שהם דירת עראי ועל זה נתכפר לנו הגלות".

והיינו שבראש השנה ויום כיפור נמחלו רק העוונות שבמזיד, אבל עדיין נשארו השגגות, כי התשובה היא תשובה מיראה, שמהפכת את הזדונות לשגגות (יומא פו, ב), ועדיין צריכים כפרה על השגגות, ובלי כפרה יש עונש גם על השגגות, כמו שכתב בשערי תשובה (ד, טו) כי השוגג ענוש ייענש. ובהושענא רבה זוכים לכפרה גם על השגגות.

והטעם בזה כי בהושענא רבה "המה גולים מהבתים לסוכות שהם דירת עראי", והיינו שבימי חג הסוכות יושבים בסוכה, שאינה נוחה כמו הבית, ויש בזה קשיים של גלות, והגלות מכפרת על השגגות, כמו שמצינו בדין רוצח בשוגג, שבית דין מחייבים אותו גלות לעיר מקלט, והגלות מכפרת על השוגג, ולא דווקא ברציחה, אלא גם בכל חטאים שבשוגג, כשאדם עושה לעצמו גלות, הגלות מכפרת, וידוע שהיו צדיקים שעשו גלות לעצמם, לכפר על השגגות.

ולכן אף על פי שכבר נתכפרו הזדונות והפשעים בראש השנה ויום כיפור על ידי ההתעוררות והתשובה, עדיין צריכים עוד כפרה נוספת על השגגות, וכפרת השגגות היא על ידי שגולים מהבתים לסוכות במשך שבעת ימי החג, והענין בזה כי הגלות מביאה להכרה שהעולם הזה הוא רק דירת עראי, וההכרה הזו היא זכות לכפרת עוונות.

והושענא רבה הוא יום המיועד להרגשת ביטול העולם הזה, לאחר כל ימי חג הסוכות, שכל הזמן מתחזקים ומתחזקים בזה, על ידי הגלות מהבתים לסוכות, עד להושענא רבה שבו מגיעים לשיא ההרגשה עד כמה שהעולם הזה הוא כלום, ואז זוכים לכפרה (וראה עוד מה שהובא בזה לעיל בפרק 'צא מדירת קבע'). (הושענא רבה תש"ע)

מדוע לא עוסקים בהכנה להושענא רבה?

הנה מחודש אלול ואילך עסקו בתשובה, כיון שיש ימי דין, ראש השנה ועשרת ימי תשובה ויום כיפור, וצריכים תשובה וזכויות כדי לזכות בדין, והייתה התעוררות של תשובה עם שופר, ותהלים, וסליחות, וראש השנה עם כל התפילות, ויום כיפור עם כל התפילות, והוידוים, כל זה כהכנה לפני יום הדין.

והרי עכשיו יש עוד יום דין, בהושענא רבה, שהוא יום הדין וגמר החתימה, כפי שאנו אומרים מפורש ביהי רצון שאחרי ההושענות 'ותיטיב לנו החתימה וכו' וחתמנו בספר חיים טובים', ואף על פי שכבר הייתה חתימה, אבל גמר החתימה הוא בהושענא רבה, ועדיין יש דין, וצריכים עוד זכויות.

ואם כן יש להבין מדוע אנו לא עוסקים עכשיו בתשובה, ולמה אין וידוים ותשובה כמו ביום כיפור, הייתכן דבר כזה, שיש יום דין ולא עוסקים בהכנה של תשובה לקראתו.

ימי השמחה – תשובה מאהבה

וצריך לומר כי הרי ידוע שיש שתי מדרגות בתשובה: תשובה מיראה ותשובה מאהבה, והתשובה הראשונה היא מיראה, מיראת העונש, בגלל שיש לנו אמונה, ואנו מאמינים שיש שכר ועונש, בעולם הבא ובעולם הזה, ורוצים את השכר, ולא רוצים את העונש, ומפחדים מהגיהנום, שהוא איום, ואילו העולם הבא הוא שכר שאין לשער כמו שכתוב (ישעיה סד, ג) "עין לא ראתה אלוקים זולתך", ומפני זה חוזרים בתשובה.

וזוהי התשובה הפשוטה ביותר, שנקראת תשובה מיראה, מיראת העונש, או מאהבת השכר, שזה גם כן נחשב מיראה ולא מאהבה, ובדרך כלל תשובה מיראה אינה כל כך בשמחה, למרות שיש בזה גם הנאה, שמכירים ויודעים את מה שצריך לתקן, ועוסקים בתיקון וחוזרים בתשובה, וזה גם כן נותן הרגשה טובה, אבל עדיין זה לא שמחה. ויש יותר מזה, אם עושים תשובה מאהבה, שאז התשובה היא מתוך שמחה ואהבת השם.

והסדר הוא שמתחילים קודם עם 'תשובה מיראה', מיראת העונש, שיש גיהנום בעולם הבא וגם עונשים בעולם הזה, או מאהבת השכר, לקבל פרס בעולם הבא ובעולם הזה, ואחרי זה באה המדרגה של 'תשובה מאהבה', שלא חושבים כלל על העולם הבא, ולא על העולם הזה, אלא אוהבים את המצוה ושונאים את העבירה,

ונהנים מעצם עשיית המצוה, בלי שום חשבונות ושום נגיעות, ולא מצד השכר, אלא מפני שהקדושה מושכת!

אהבת הקדושה ואהבת השם

וסיפר לי פעם אדם שביקש לקנות חנוכייה מהודרת, ונסע לשוק לתל אביב לאחד שמוכר חנוכיות, ואמר לו: אני רוצה הידור מצוה, וכשהמוכר שמע את זה, מיד נענה לו בשמחה, ואמר, בודאי, בשביל הידור מצוה אתן לך בזול, וטרח והביא לו את הכי יפה שיכול לתת, וזהו רגש של אהבת המצוות, שהקדושה מושכת.

וכן יש אהבת תורה, שהיא ענף מאהבת השם, כמו שכתב המסילת ישרים בפרק י"ט שהשמחה בתורה ובמצוות היא מענפי האהבה, שהשורש לזה בא מתוך אהבת השם שיש לכל יהודי, ומכוח אהבת השם הזו יש לכל יהודי כוח של מסירות נפש לעמוד בניסיונות להעביר על דת.

ונספר, מעשה שהיה בחוץ לארץ בזמן השואה ביהודי משומד שהתנצר רח"ל, והגרמנים רצו להשתמש בו שיעזור להם בהשמדה, ובתחילה עזר להם רק בדברים קלים טכניים, והם בתמורה דאגו לתת לו מה לאכול, אבל אחר כך רצו לשחד אותו שיעזור להם גם בנוגע להשמדה, וסירב ואמר, אני רוצה למות כיהודי ולא אעזור לכם בזה, והרגו אותו מיד, ומת במסירות נפש, ואף על פי שהוא היה משומד, אבל במעמקי הנפש יש אהבת השם ואהבת ישראל, וזהו הכוח הטמון בתוך הנפש היהודית, הנשמה הקדושה, שאוהבת את הקדושה.

האהבה לאחר טהרת יום כיפור

אמנם כאמור הסדר הוא שעושים קודם תשובה מיראה ואחר כך מאהבה, ולכן בימים נוראים מתחילים עם תשובה מיראה, שזוהי דרגת התשובה הפשוטה יותר, ובזה זדונות נעשות לו כשגגות (יומא פו, ב), אבל אחרי יום כיפור שכבר זוכים למחילת עוונות ויש מחילה סליחה וכפרה, אזי הנפש מקבלת דרגה של טהרה, טהרת הנפש, שהנשמה מיטהרת כבר, וממשיכים ומגיעים גם לדרגה של אהבה, שבה הזדונות נעשות כזכויות!

ולכן בסוכות יש מצוה לשמוח, שמחת יום טוב, כי השמחה באה מתוך אהבה, ולא שמחים ביין באוכל ובשתייה, אלא שמחה בעבודת השם, כמו שכתב הרמב"ם בהלכות יום טוב (ו, ה) "שמחה שיש בה עבודת יוצר הכל".

השמחה בסוכות זכות להושענא רבה

והשמחה בעבודת השם באה מתוך הרגשת החשיבות של עבודת השם, וכמו שכתב המסילת ישירים זה ענף מאהבת השם, שהיא אהבה שקיימת בתוך תוכו של הנשמה היהודית, ולא תמיד האדם מרגיש שיש לו את האהבה הזו, אבל יש זמנים שהיא פורצת החוצה.

ובחג הסוכות כשיושבים בסוכה ומוקפים בעצי הסוכה, שהסכך והדפנות קדושים ואסורים בהנאה, כמו שאמרו בגמרא (סוכה ט, א) שזה כמו קרבן, והקדושה הזו מקדשת גם את האדם הנמצא בסוכה, אם כן בימים אלו כולנו מקודשים בקדושת הסוכה, ובקדושת חג הסוכות, בקדושה העליונה, קדושת השם, וזה מה שמשמח אותנו.

וכשבאים ליום הדין מתוך שמחה של קדושה, זה הזכויות הכי גדולות ליום הדין, כי זה תשובה מאהבה, שהאהבה מביאה לידי תשובה, ומתוך אהבה עושים את המצוות ומתרחקים מהעבירות! וכיון שיש שמחה עם אהבה, זוהי התשובה הגדולה ביותר! והשמחה הזו היא ההכנה והזכות לגמר חתימה טובה בהושענא רבה. (סוכות תשע"ג)

מדוע לא מרגישים אימת הדין

באמת היה צריך להיות שיהיה אימת הדין בהושענא רבה כמו בראש השנה ויום כיפור, כיון שזה יום גמר החתימה, ואף על פי כן לא רואים ולא מרגישים את אימת הדין. ויש להתבונן מה ההבדל, הרי סוף סוף זהו יום דין.

ויתכן שהסיבה היא מפני שזה רק יום אחד, והזמן קצר, ולא יודעים מה לעשות, איזה זכויות להוסיף וכיצד להתחזק, ולכן מתייאשים, כי לא יודעים מה לעשות ומה אפשר להוסיף יותר ממה שעשו בראש השנה ויום כיפור.

אבל באמת צריכים לדעת מה עושים, ואסור להתייאש! אדם צריך להיות תמיד בחיזוק ולעשות מה שהוא חייב, מה שאפשר לעשות.

איך נספיק תשובה שלמה ביום אחד

וראיתי במכתבים של מרן המשגיח זללה"ה באור יחזקאל (מכתב קכ-קכא) שגם כן עמד בזה, האין אפשר לחזור בתשובה כל כך מהר, באלול וראש השנה ועשרת

ימי תשובה, הרי יש הרבה דברים שצריך לתקן, וכיצד אפשר בזמן קצר כל כך להשתנות ולחזור בתשובה שלמה.

וכתב שם כי גם לו זה היה אכפת, והוא היה מאד מודאג מזה, איך אפשר לעשות תשובה שלמה בזמן כל כך קצר, עד שמצא עצה שהניחה את דעתו, לפי מה שכתב רבינו יונה בשער השני (אות י) בדרכים המביאות לתשובה, שאחד הדרכים הוא כשאדם מקבל על עצמו לשמוע תוכחה, מוסר החכמים והמוכיחים, וכששומע תוכחה בקביעות הוא מוכרח להשתנות, ובודאי זה ישפיע עליו, כי כך טבע האדם, שהוא מושפע מאחרים, ואם ישמע כל הזמן דברי תוכחה לתקן מה שהוא צריך לתקן, אזי בהכרח הוא יחזור בתשובה שלמה.

אם כן בעצם זוהי העצה הקלה, ואולי אינה כל כך קלה, אבל היא גם לא כל כך קשה, ללמוד בכל יום קצת מוסר, ובישיבות יש זמן קבוע חצי שעה בכל יום ללימוד המוסר, אך גם כשלא נמצאים בישיבה, כגון בבין הזמנים, אם לומדים בכל יום קצת מוסר, ואין לזה שיעור, אלא כל אחד כמה שהוא מרגיש ובאיזה ספר שהוא מרגיש שמשפיע עליו, אם הוא עושה את זה כדי להתחזק במה שצריך חיזוק, לדעת במה צריך להתחזק וכיצד להתחזק, שכל ספרי המוסר מחנכים לזה, אזי זה נקרא קבלה טובה, שכבר מעלה עליו הכתוב 'כאילו עשאה', ובזה הוא כבר במדרגה של תשובה שלמה!

(הושענא רבה תשס"ו)

הלימוד מפרי החג לאהבת הבריות

ראיתי מובא (בספר ירחי כלה עמ"ס סוכה) ממרן המשגיח הגה"צ ר"י לוויןשטיין זללה"ה שדיבר פעם בהושענא רבה, במה צריכים להתחזק בהושענא רבה כדי לזכות בדין, ומה הם הזכויות הגדולות שאנו מזלזלים בהם.

ומזכיר שם, כי הנה בחג הסוכות נצטוונו להביא שבעים קרבנות, ואיתא בחז"ל (עיין סוכה נ"ה וברש"י פרשת פינחס) שקרבנות אלו הם כנגד שבעים אומות העולם, שאנו מביאים קרבנות לכפר עליהם שלא יכלו ויאבדו מן העולם. כלומר שאנו חייבים לדאוג לאומות העולם שיהיה להם קיום, ואף על פי שהם עושים לנו צרות – עלינו לדאוג להם.

ואמר המשגיח כי רואים מזה את ענין אהבת הבריות, שהוא לא רק בישראל, אלא גם בכל הבריות, אפילו שאינם ישראל, ואמנם בישראל החיוב גדול יותר, כמו

שכתוב (ויקרא יט, יח) "ואהבת לרעך כמוך", והיינו 'כמוך ממש' כמו שכתב המסילת ישרים בפרק י"א.

וזהו שאמרו בפרקי אבות (ג, יד) חביב אדם שנברא בצלם וכו' חביבין ישראל שנקראו בנים למקום, היינו שכל אדם יש לו חביבות, מפני שנברא בצלם אלוקים, אלא שישראל יש להם יותר חביבות שנקראו 'בנים' למקום, אבל גם כל אדם שנברא בצלם יש לו חביבות, וצריכים להרגיש את החביבות הזו, שתהיה אהבת הבריות.

ואמר המשגיח כי חיזוק אהבת הבריות בימי חג הסוכות, זוהי זכות גדולה מאד לזכות בדין בהושענא רבה.

(הושענא רבה תשס"ד)

שמחת תורה

תקופה של התעלות בקרבת אלוקים

הנה שמחת תורה בא לאחר תקופה של התעלות, מראש השנה, ועשרת ימי תשובה, שהם זמן שעליו אמרו חז"ל (ר"ה יח, א) דרשו השם בהימצאו קראוהו בהיותו קרוב אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים, היינו שימים אלו הם זמן שהאדם מוכשר לתשובה, שמן השמים נותנים לו כוחות לחזור בתשובה, ויש קרבת אלוקים גדולה בימים אלו, וזה זמן המסוגל, שמשפיע על כל אחד ואחד להתקדם ולהתעלות בכל מה שחייבים, בתורה, ובעבודה – בתפילה, ובמידות טובות וגמילות חסדים.

אם כן זכינו עכשיו להתעלות בכל הדברים האלה, מראש השנה, ואחר כך ביום כיפור עוד יותר, שזכינו לכפרה, כפרת עוונות וטהרה, כמו שכתוב (ויקרא טז, ל) כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם, ביום כיפור נטהרים ויוצאים זכאים בדיון, יוצאים מושלמים ובעלי מדרגה, ואחרי יום כיפור מתחיל חג הסוכות, שעליו אמרו חז"ל (תנחומא אמור כב) על הפסוק "ולקחתם לכם ביום הראשון" – ראשון הוא לחשבון עוונות, שכל הימים שבין יום כיפור לסוכות טרודים במצוות, בארבע מינים ובסוכה, ואין פנאי לעשות עבירות.

ואחר כך מתחיל חג הסוכות, שיש בו שמחת יום טוב, ונקרא 'זמן שמחתנו', ואף שגם בכל הימים טובים יש שמחת יום טוב, מכל מקום רק חג הסוכות נקרא זמן שמחתנו, שבו כתוב בתורה שלוש פעמים שמחה (כדאיתא בילקוט אמור תרנד): ושמחת בחגך, והיית אך שמח, ושמחתם לפני השם אלוקיכם שבעת ימים, אבל בפסח לא כתוב כלל שמחה, והוא זמן חירותנו ולא זמן שמחתנו.

וזמן שמחתנו פירושו שהוא זמן שמשפיע שמחה, ולא סתם שמחה, אלא שמחה של מצוה, שהיא השמחה המחויבת, לשמוח במצוות! שהמצוה עצמה משמחת, ושמחים בקיום המצוות, והזמן של סוכות מוכשר לשמחה של מצוה, לדרגה של שמחה, יותר מפסח שהוא זמן חירותנו, ויותר משבועות שהוא זמן מתן תורתנו.

שמחת תורה – אני ואתם נשמח יחד

ולכן מיד לאחר סוכות בא שמחת תורה, ומדוע נקבע שמחת תורה ביום שמיני עצרת, מה שייך שמחת תורה לשמיני עצרת? – מפני שהוא זמן של קרבת אלוקים

מיוחדת, לאחר כל המועדים, ואמרו חז"ל (סוכה נה, ב) שבכל חג הסוכות מקריבים שבעים פרים כנגד שבעים האומות, ובשמיני עצרת מביאים רק פר אחד ואיל אחד, משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו עשו לי סעודה גדולה, ליום אחרון אמר לאוהבו עשה לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך.

ובילקוט פרשת פנחס איתא: משל למלך שבאת לו שמחה, כל שבעת ימי המשתה היה בנו של מלך טורח עם האורחים, וכיון שיצאו שבעת ימי המשתה אמר המלך לבנו יודע אני שכל שבעת ימי המשתה היית טורח עם האורחים, עכשיו אני ואתה נשמח יום אחד ואיני מטריח עליך הרבה אלא טול תרנגול אחד וכו', כך כל שבעת ימי החג ישראל עסוקין בקרבנותיהן של אומות העולם וכו' וכיון שיצאו שבעת ימי החג אמר הקב"ה לישראל עכשיו אני ואתם נשמח יחד. ע"כ.

וזהו הזמן המיוחד של שמחת תורה, שהמלך מתייחד עם בנו לסעודה קטנה, שמחה משפחתית בין האב והבן, שמחה בין עם ישראל ואבינו שבשמים, זוהי הקרבת אלוקים המיוחדת שיש בשמיני עצרת, ולכן זה שמחת תורה, וכדאיתא בהמשך הילקוט שם: כיון ששמעו ישראל כך התחילו מקלסין להקב"ה ואומרים זה היום עשה השם נגילה ונשמחה בו, אמר רבי אבין אין אנו יודעין במה לשמוח אם ביום אם בהקב"ה, בא שלמה ופירש נגילה ונשמחה בכך, בתורתך, בכך בישועתך, אמר רבי יצחק בכך בעשרים ושתיים אותיות שכתבת לנו בתורתך.

(תשרי תשע"ט)

שמחת תורה שיא האהבה בין ישראל והקב"ה

מצינו בגמרא (סוכה נה, ב) ששבעים פרי החג הם כנגד שבעים אומות, ובשמיני עצרת מביאים רק פר אחד ואיל אחד, ואמרו בגמרא שם "משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו עשו לי סעודה גדולה, ליום אחרון אמר לאוהבו עשה לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך", וצריך ביאור למה בשמיני עצרת מספיק סעודה קטנה פר אחד ואיל אחד, ומדוע לא מביאים הרבה פרים ואילים כמו בשאר ימות החג.

ונראה הטעם בזה, כי יש סעודה שהמלך עושה כדי לחזק את שלטונו, וכמו שעשה המלך אחשורוש משתה גדול לכל שריו ועבדיו לחזק את מלכותו, שכולם יאהבו אותו ויקבלו את מלכותו, והיה צריך לזה סעודה גדולה, כי הסעודה היא אמצעי לחזק את אהבת העם למלך, אבל יש גם שני אוהבים שהאהבה ביניהם כבר מושלמת, ואינם צריכים לעשות סעודה גדולה, כי אין ענין בסעודה לחזק את

האהבה, וכל הסעודה היא כתוצאה מהאהבה הגדולה, וכדרך אוהבים ששמחים להיות זה עם זה, ונמצאים ביחד אפילו בזמן שהם אוכלים.

ומעתה בחג הסוכות שמביאים שבעים פרים כנגד שבעים אומות, זה כעין סעודה גדולה, ואינו מאהבת הקב"ה לאומות, שהרי כתוב (מלאכי א, ג) "ואת עשיו שנאתי", וכל הסעודה הגדולה של שבעים פרים היא רק כדי לחזק את מלכותו יתברך על אומות העולם, אבל כלל ישראל אינם צריכים לזה, כי הקב"ה אוהב עמו ישראל כמו שכתוב (שם ב) "אהבתי אתכם אמר השם", ולא צריכים לחזק את המלכות שהיא כבר בשלמות, ולכן בשמיני עצרת די בסעודה קטנה של פר אחד ואיל אחד, כשני אוהבים ששמחים לא מחמת הסעודה אלא ממה שנמצאים ביחד.

ועושים כן בשמיני עצרת שהוא זמן של שיא האהבה בין כלל ישראל והקב"ה אחר כל המועדים: חג הפסח שהוא זמן של חירות מיצר הרע, וחג השבועות שהוא זמן מתן תורתנו, ואחרי ראש השנה ויום כיפור שבו נתכפרו העוונות, וגם אחר כך טרודים במצוות ולא נכשלים בעוונות, ובחג הסוכות לוקחים ארבעה מינים להזכיר לשעבד כל החושים לעבודת השם (ראה לעיל בפרק 'ארבעת המינים' בשם ספר החינוך), עד לשמיני עצרת שאז אהבת הקב"ה וישראל היא בשיא השלמות, ואז הקב"ה אומר עשו לי סעודה קטנה כשני אוהבים, שקשה עלי פרידתכם! (שמחת תורה תשע"ב)

זמן של שמחה יותר מכל המועדים

הנה בפסח לא כתוב בתורה כלל שמחה, ובשבועות כתוב פעם אחת שמחה, ובסוכות כתוב שלוש פעמים: ושמחתם, ושמחת בחגך, והיית אך שמח (עיין ילקוט אמור תרנ"ד), כי באמת הדרגות של המועדים עולים ועולים, תחילה חג הפסח שהוא חג החירות ובו זוכים לחירות מיצר הרע, ואחר כך בחג השבועות זמן מתן תורה זה השיא לאחר כל ימי הספירה, ואחר כך עם התורה מתעלים ומוסיפים עוד התעלות בחג הסוכות עד שמחת תורה. ולכן אמרו חז"ל (בילקוט פרשת פינחס) שהפסוק נגילה ונשמחה בו נאמר על יום שמיני עצרת, שיש בו שמחה יותר מכל המועדים! (תשרי תשע"ב)

נגילה ונשמחה בך – בישועתך

איתא במדרש (שיר השירים רבה א, לב) על הפסוק זה היום עשה השם נגילה ונשמחה בו, אין אנו יודעים במי לשמחה, אם ביום או בהקב"ה, והיינו כי בפסוק כתוב זה היום, וכתוב עשה השם, ואפשר לפרש בשני אופנים נגילה ונשמחה בו – ביום או בהשם, ומביא המדרש על זה עוד פסוק, הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך, ומפורש כי השמחה צריכה להיות בך – בהקב"ה, וממשיך המדרש: בך בישועתך, בך בתורתך, בך ביראתך, בך בעשרים ושתיים אותיות שכתבת לנו בתורה, ב"ת שניים כ"ף עשרים הרי בך. ע"כ.

והנה כל מה שהוזכר במדרש: בתורתך, וביראתך, ובכ"ב אותיות התורה, הם ענייני עבודת השם שצריך לשמוח בהם, אבל מה שהוזכר 'בישועתך' צריך ביאור, כיצד זה שייך לעבודת השם, ומה היא השמחה בישועתך.

וכן יש להתבונן במה שאנו אומרים בתפילה בכל שבת ויום טוב 'קדשנו במצוותיך ותן חלקנו בתורתך שבענו מטובך ושמחנו בישועתך', ומבקשים בזה על כמה ענייני רוחניות: קדשנו במצוותיך – שנזכה להתקדש על ידי המצוות, ותן חלקנו בתורתך, וכן שבענו מטובך היינו תורה כמו שאמרו (אבות ו, ג) אין טוב אלא תורה, והוא על דרך מה שפירש ההפלאה בהקדמתו לכתובות את מה שאנו אומרים בתפילת שבת 'ישבעו ויתענגו מטובך' שהכוונה על דברי תורה, ואחר כך מבקשים 'וטהר לבנו לעבדך באמת' שזה גם כן בקשה על רוחניות, אבל שמחנו בישועתך צריך ביאור איזה רוחניות יש בזה?

ויתכן לפרש כי הרי לאדם יש יצר הרע, וצריך סייעתא דשמיא להתגבר עליו, כמו שאמרו (קידושין ל, ב) יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו שנאמר צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו שנאמר אלוקים לא יעזבנו בידו, ע"כ. והיינו שהרשע – היצר הרע מבקש להמית את האדם מיתת עולם ולהכשילו בחטאים, וצריך סייעתא דשמיא להתגבר עליו, ובלי סייעתא דשמיא אין האדם יכול להתגבר על היצר.

ומובא בזה מהגאון (קול אליהו סוכה) והמסילת ישרים (סוף פ"ב) כי רק אם אדם עושה כל מה שהוא יכול ומתאמץ כמה שהוא יכול, ויותר כבר אינו יכול, אז הקב"ה עוזרו להתגבר על היצר, אבל אם אינו מתאמץ כמה שהוא יכול, הרי אין בו דעה, ואין מרחמים עליו, ואינו זוכה לסייעתא דשמיא.

ועל כל פנים מבואר כי צריכים עזרה מהקב"ה להתגבר על היצר, ואם כן יש לפרש כי זו היא הישועה, ועל זה אנו מבקשים שמחנו בישועתך, שנזכה לישועה מן היצר הרע! כי צריכים עזרה וישועה בזה.

וידוע שיש חילוק בין עזרה לישועה, וכפי שמזכירים בתפילת שמונה עשרה מלך עוזר ומושיע: 'עזרה' פירושה שהאדם עושה קצת בעצמו, ויש מי שעוזר לו, אבל חלק הוא עושה בעצמו, ואילו 'ישועה' פירושה שאינו יכול לעשות כלום בעצמו, וצריך מושיע שיעשה הכל עבורו.

וכך גם בהתגברות על היצר, צריכים עזרה וישועה, כי יש דברים שאדם עושה את חלקם בעצמו, ורק צריך עזרה מן השמים, אך יש מקרים שכבר אינו יכול לעשות כלום בעצמו, ולא מספיק עזרה, אלא צריך ישועה, שהיא עוד יותר מעזרה. ועל זה מבקשים 'שמחנו בישועתך'. וזהו גם ענין 'נגילה ונשמחה בישועתך', שגם הישועה היא ענין של רוחניות, וזוהי 'שמחה שיש בה עבודת יוצר הכל'.

(סוכות תשפ"א)

שמחת יום טוב ושמחת תורה שמחה אחת

ידוע השאלה שהרי ההלכה היא שאין מערבין שמחה בשמחה (מו"ק ת, ב), ואסור לעשות ביום טוב שמחה אחרת, כגון שמחת נישואין, מפני שהשמחה האחרת מחלישה את שמחת היום טוב, ואם כן כיצד עושים שמחת תורה ביום טוב של שמיני עצרת, הרי אין מערבין שמחה בשמחה, וכאן מערבין שתי שמחות, שמחת יום טוב עם שמחת התורה.

והתירוץ לזה, כי שמחת יום טוב ושמחת התורה הם ענין אחד, לשמוח בתורה ובמצוות, כמו שאמרו חז"ל לגבי שמחת יום טוב (שיר השירים רבה א, לב) נגילה ונשמחה בכ בהקב"ה, בכ בישועתך, בכ בתורתך, בכ ביראתך, בכ בעשרים ושתיים אותיות שכתבת לנו בתורה ב"ת שניים כ"ף עשרים הרי בכ, ע"כ. והיינו ששמחת יום טוב היא שמחה בהקב"ה ובתורתו, שהתורה ניתנה בכ"ב אותיות, ויש גם סתרי תורה באותיות האל"ף ב"ת (עיין שבת קד, א).

ואם כן שמחת יום טוב ושמחת תורה זה אותה השמחה, ואין זה נקרא שמערבין שמחה בשמחה, כי הכל שמחה אחת, שאנו שמחים במה שיש לנו תורה ומצוות, ולכן אין שום סתירה בין שמחת יום טוב לשמחת התורה.

[א"ה. ודנו בזה לפני רבינו, שהרי מקור הדין שאין מערבין שמחה בשמחה, למדו בגמרא שם משלמה המלך, שהקדים חנוכת המקדש לפני חג הסוכות כדי שלא לערב שמחה בשמחה, והרי חנוכת המקדש היא שמחה של מצוה, ומדוע לא עשאוה בחג הסוכות מהטעם שנתבאר כאן שהכל ענין אחד של שמחת המצוות ועבודת השם.

והראו עוד שבקרבן אורה במועד קטן שם כבר עמד על השאלה מדוע תיקנו לעשות שמחת תורה בשמיני עצרת, ומה ההבדל בין זה לשמחת חנוכת המקדש.

ואמרו ליישב לפי מה שביאר רבינו בתוך דבריו ששמחת יום טוב אינו רק שמחה של מצוה, אלא שמחה בתורה ממש, וכלשון המדרש נגילה ונשמחה בך 'בתורתך', ואם כן הרי זה ממש אותה השמחה של שמחת תורה, מה שאין כן בשאר שמחה של מצוה שיש לומר שהם מצוות שונות].

(תשע"ד, תשפ"ב)

התחלת בראשית בשמחת תורה

הנה נוהגים בשמחת תורה שמיד כשמסיימים את התורה מתחילים לקרוא מבראשית, והטעם לזה כתב הטור (או"ח סימן תרסט) ורגילין להתחיל מיד בראשית כדי שלא יהא פתחון פה לשטן לקטרג לומר כבר סיימו אותה ואינם רוצים לקרותה עוד, ע"כ. והיינו כדי שלא יקטרג השטן ויאמר ששמחים על שכבר גמרו את התורה ויותר לא ילמדו, לכן מתחילים שוב בבראשית, להראות שאינו כן, ואדרבה אנו ממשיכים בלימוד התורה בלי שום הפסק.

ויש להבין מה אכפת לנו מה יאמר השטן, הרי הקב"ה יודע מחשבות, ולפניו יתברך גלוי האמת שאיננו שמחים משום זה אלא אנו שמחים בתורה, וכי יש לחוש שהשטן ירמה כביכול? הרי אם אין זה אמת, בודאי שאינו יכול לקטרג, ואם האמת הוא כמו שאומר השטן מה יעזור לזה שמתחילים בראשית.

וצריך לומר שיתכן שהאמת היא כדברי השטן, שכל היום עוסקים בשמחה של תורה, ואף על פי כן 'אינם רוצים לקרותה עוד', כי כך הטבע שבזמן שגומרים את התורה יכול להיות רפיון, וכמו שרואים בסוף הזמן בישיבות, שבדרך הטבע יש רפיון, ויש יצר הרע של בטלה, ששמחים בגמר הלימוד, כתינוק הבורח מבית הספר.

וכפי שהיה כבר בדור המדבר, שכתוב (במדבר י, לג) "ויסעו מהר השם", ואמרו חז"ל (שבת קטז, א) שהיה שם פורענות, וכדאיתא במדרש (ילקוט בהעלותך) שנסעו מהר

סיני בשמחה כתינוק הבורח מבית הספר, ופירש הרמב"ן 'קרא החטא פורענות אף על פי שלא ארע להם ממנו פורענות', והיינו למרות שזו הייתה נסיעה על פי השם, אבל היה חטא בזה ששמחו בפריקת עול תורה.

ולכן אנו מתחילים מיד מבראשית, כדי להשפיע בזה על עצמנו, להתעורר מזה נגד היצר הרע שהוא השטן, ולחזק בנו את הרצון ללימוד התורה ביתר שאת, ובזה יתבטל הקטרוג.

(שמחת תורה תשנ"ט)

התורה משמחת יותר מכל המצוות

שמחת תורה הוא רק פעם בשנה, אבל גם במשך השנה יש שמחות של מצוה, כגון חתונות, שזו גם כן מצוה, לשמח חתן וכלה, ויש עוד הרבה שמחות של מצוה. ונראה לי שהשמחה בשמחת תורה היא יותר גדולה, כך ראיתי ושמתי לב בישיבה, בשמחת תורה בהקפות, שהשירה היא אחרת, עם יותר רגש, ומרגישים יותר את מה ששרים, והריקודים יותר רציניים, יותר תורה'דיק.

וכנראה הסיבה לזה מפני שהשמחה היא שמחה של תורה, ששמחים בתורה, וכמו שבעסק התורה, קדושת התורה משפיעה יותר מכל המצוות, וכשעוסקים בתורה זה משפיע על מי שעוסק שיהיה תורה'דיק, כפי מה שהתורה מחייבת, עם כל המעלות שהתורה נותנת, וקדושת התורה משפיעה על כל הצורה.

כך גם שמחת התורה, משפיעה ונותנת שמחה יותר מכל השמחות של מצוה, ובכל השנה ששמחים ומשמחים את החתן זה אמנם שמחת מצוה, אבל זה לא תורה, ושמחת תורה משמחת יותר! שהתורה משמחת, ושמחים עם התורה, וספרי התורה נמצאים במרכז, ועומדים או רוקדים איתם, וזה משפיע ונותן שמחה אחרת. (תשרי תשע"ג)

להכניס בלב הרגשים של שמחת תורה

מו"ר הגה"צ רא"א דסלר זללה"ה דיבר פעם בישיבה למחרת יום כיפור, ואמר כי הנה עכשיו נוסעים הביתה, וחוזרים לישיבה לשמחת תורה, וצריכים לדעת כי מטרת הריקודים בשמחת תורה היא "אריין טאנצן אין זיך די שמחת תורה" – להרקיד בתוך עצמו את השמחת תורה! שלא יהיה רק ריקוד ברגליים,

בחיצוניות, אלא שמחה פנימית, שמחה עם התורה, על ידי ההכרה בחשיבות התורה, והיינו שעל ידי הריקודים שהם מעשים של שמחה, מכניסים יותר את ההרגשים של שמחת תורה בלב.

(תשרי תשס"ג)

יש עבודת השם של ריקדה, עבודה מתוך ריקוד של שמחת התורה והמצוות, וכתוב (עיין משנ"ב סימן תרס"ט) שעם ריקוד מתוך שמחה של מצוה אפשר לקבל הרבה דרגות, באהבת תורה ובאהבת הבריות, ובכל ענייני עבודת השם בשמחה.

(תשרי תשס"ט)

שמחת תורה בהיכלי הישיבות

מסופר על הגה"צ רבי ירוחם ממיר זללה"ה שבהקפות בשמחת תורה בין כל הקפה להקפה היה אומר דברי התעוררות של שמחת תורה, להרגיש את שמחת התורה, שהשמחה היא בתורה, ואינני יודע אם עשה כן בכל שנה, אבל כתבו והדפיסו את מה שהוא דיבר (עיין דעת תורה דברים עמ' ריג ובספר מאמרי המשגיח אלול תשרי) וכדאי לפרסם את זה, איך הייתה שמחת תורה במיר, מה זה שמחת תורה. וכך ראוי, שיהיה שמחת תורה עם הרגשה של קדושה!

(אדר תשס"ט)

אאמו"ר זללה"ה למד במשך תקופה קצרה בוואלוז'ין, וסיפר כי הוא זוכר שבשמחת תורה היה אחד מבני הישיבה שרקד בשמחה גדולה "איך האב גיענדיגט גאנצ נדרים" – זכיתי לסיים כל מסכת נדרים, כזו שמחת תורה היה!

(כסלו תשנ"ז)

מרב הרב מפוניבז' זללה"ה היה רוקד בשמחת תורה ושר בניגון מיוחד "לערנען, לערנען" (ללמוד, ללמוד!) וניגש לבחורים תוך כדי ריקוד ואמר להם "קלאר ווערן ש"ס" – קבלו עליכם ללמוד בהתמדה עד שתהיו בקיאים בכל הש"ס!

(חשון תשס"ח)

שמחה אמיתית של מי שקרוב להקב"ה

המשנה אומרת במסכת סוכה (נא, א) "מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו", ומה היה בשמחת בית השואבה, מובא בגמרא (שם נג, א) שהיו לוקחים שמונה אבוקות וזורקים למעלה.

וצריך ביאור וכי אי אפשר לראות את זה בשום מקום, והאם אצל הגויים אין דברים כאלה? ומה המיוחד כאן עד כדי כך שאמרו שמי שלא ראה שמחה כזו לא ראה שמחה מימיו?

אבל הענין הוא כמו שאמרו במשנה שם, שבשמחת בית השואבה היו רוקדים חסידים ואנשי מעשה, הסנהדרין וגדולי התורה, הם אלו שהיו רוקדים בשמחת בית השואבה, וכל העם באו לראות אותם, ומדוע? כי כל מי שיותר קרוב להקב"ה השמחה שלו היא יותר אמיתית.

ואילו אצל הגויים רואים שהם משתכרים בימי אידם וכל הצרות באות בימי אידם, שאז הם מתפרעים, ועושים נזקים משמחתם שהיא בלי גבול, אבל אצלנו זה לא כך.

וזכורני שפעם למד בישיבה נכד של היהודי הקדוש מפשיסחא, ובאחת השנים הוא השתכר בשמחת תורה, וישב וגופו מתנודד, ופתאום הרים את ראשו ואמר בקול רם "דער ייד הקדוש האט גיזאגט אז א מצוה דארף מען טאהן בשלמות" – היהודי הקדוש אמר שמצוה צריכים לקיים בשלמות. ושוב נפל, ושוב הרים את ראשו, וחזר על מילים אלו "דער ייד הקדוש האט גיזאגט אז א מצוה דארף מען טאהן בשלמות". כך זה שמחה של יהודי.

שמחת תורה השפיע לחזור בתשובה

ופעם הגיע לישיבה בשמחת תורה יהודי מחוץ לארץ, ועמד ליד ראש הישיבה רבי דוד פוברסקי, ואחר כך אמר, הייתי בשמחת תורה בהרבה מקומות בחוץ לארץ, אבל כאן זה שמחת תורה אחר! וידוע שישנם גרים ובעלי תשובה שחזרו על ידי שמחת תורה, ומעשה שהיה באחד שהיה רחוק מיהדות, ושמע בשמחת תורה יהודים שרים, ונכנס לראות מה זה, וראה יהודים רוקדים ושמחים עם ספרי תורה, וזה השפיע עליו כל כך עד שחזר בתשובה.

בזמן שמחה ניכרות המעלות הפנימיות

והענין בזה, כי בזמני שמחה הפנימיות יותר ניכרת כלפי חוץ, וכשרואים יהודים בעלי מעלה ששמחים בשמחת תורה ומעלתם ניכרת עליהם, זה מושך גם כן להיות כמותם.

אם כן יש ענין להיות בישיבה בשמחת תורה, כי בתוך ציבור גדול בודאי יש כאלה עם יותר שלמות, שאפשר להכיר את זה עליהם, וכשרואים אותם זה משפיע, ומושך להתעלות ולהתקרב עוד יותר לשלמות.

ולכן בשמחת בית השואבה היו רוקדים דווקא חסידים ואנשי מעשה, ואמנם גם כל העם שרוקדים זה מעלה, אבל זה לא כל כך כמו חסידים ואנשי מעשה, כי למדן שרוקד, וכל מי שיותר קרוב להקב"ה, רואים עליו יותר מעלות! וכל העם באים לראות כדי שגם הם – שאמנם יש להם מעלות אבל לא כל כך בשלמות – יתעלו מזה עוד יותר.

(שמחת תורה תשנ"ה)

ברוך אלוקינו שבראנו לכבודו

ראינו בשמחת תורה שכל הציבור רקדו ושמחו עם התורה, ולא שמחו ב'ריקודים' אלא בתורה! ושרו את כל הפסוקים עם הניגונים, ברוך אלוקינו שבראנו לכבודו, והרגישו את מה שאומרים. ונתבונן מעט בפירוש המילים.

ביאור 'ברוך אלוקינו שבראנו לכבודו'

'ברוך אלוקינו', היינו שהקב"ה הוא מקור הברכות, שהכל תלוי בו, והוא אלוקינו, בעל הכוחות כולם, המשגיח עלינו בהשגחה פרטית. 'שבראנו לכבודו' – שכל תכלית הבריאה הוא להרבות כבוד שמים, כמו שאמרו בסוף פרקי אבות, כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא לכבודו שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו. ואמנם הקב"ה אינו צריך את הכבוד, ולא חסר לו כלום, כמו שכתוב (איוב לה, ז) "אם צדקת מה תתן לו או מה מידך יקח", אך התועלת בזה היא לטובת הברואים, שיעסקו בכבוד שמים, ועל ידי זה יזכו לעולם הבא שהוא התענוג האמיתי.

‘והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת’, היינו במעמד הר סיני, שאז הבדיל אותנו הקב"ה מכל האומות עובדי עבודה זרה, וזכינו לראות את האמונה בחוש, כמו שאמרו (מכות כד, א) אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו, וכל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה יצתה נשמתם של ישראל שנאמר נפשי יצאה בדברו (שבת פח, ב), ואז ראינו את האמונה בחוש, וגם קיבלנו את התורה שהיא התבלין ליצר הרע.

‘וחיי עולם נטע בתוכנו’, כמו נטיעה שיש לה שורשים ומצמיחה פירות, כך גם אנו נטוע בנו היצר הטוב, ובכל אחד מישראל קיים הטבע המצמיח פירות של תורה ומעשים טובים, ורק צריכים לטפל ולהשקות את הנטיעה, ואמרו חז"ל (ב"ק יז, א) אין מים אלא תורה שנאמר הוי כל צמא לכו למים, היינו שהתורה היא המים להשקות את הנטיעה שבתוכנו שתוציא פירות, ותצמיח את הכוחות של כל מה שצריכים לעשות תורה ומצוות ומעשים טובים. זהו הלשון ‘נטע’ בתוכנו.

‘הוא יפתח לבנו בתורתו’ – התורה פותחת הלב

ואחר כך מתחילים לבקש ‘הוא יפתח לבנו בתורתו’, היינו שהקב"ה יפתח לבנו על ידי תורתו, שנזכה לכל המעלות שהתורה מביאה להם, כמו שאמרו (ברכות יז, א) תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים, היינו שלא מספיק עסק התורה לבד, אלא יש גם תכלית והמשך שזוכים על ידי התורה, תשובה ומעשים טובים – תשובה על העבר ומעשים טובים מכאן ולהבא, ועל זה מבקשים ‘הוא יפתח לבנו בתורתו’ שהתורה תפתח לנו את הלב, שיהיה לנו לב טוב לתשובה ולמעשים טובים.

‘וישם בלבנו אהבתו ויראתו’ – אחרי שהתורה פותחת את הלב, שייך גם לבקש על אהבה ועל יראה, ואמנם מצינו בגמרא (שבת לא, א) שהיראה היא אוצר שהתורה משתמרת בתוכו, ואם כן צריך להקדים את היראה לתורה, אבל אין זו סתירה, ושניהם צריכים זה לזה, התורה צריכה ליראה והיראה צריכה לתורה, וכל אחד מוסיף לשני, כמו שאמרו (אבות ג, יז) אם אין חכמה אין יראה, ואם אין יראה אין חכמה.

‘וישם בלבנו אהבתו ויראתו’ – יראת הרוממות

ובאמת יש לעמוד על סדר הדברים, שמזכירים ‘וישם בלבנו אהבתו ויראתו’, היינו אהבה ואחר כך יראה, וכן בברכת אהבה רבה מבקשים ‘ויחד לבבנו לאהבה וליראה את שמך’, ולכאורה הרי היראה היא מדרגה פחותה מאהבה, וצריכים קודם להתחיל עם יראה, ורק אחר כך זוכים לאהבה שהיא מדרגה גבוהה יותר.

ויש לבאר שאין הכוונה כאן ליראת העונש, אלא ליראת הרוממות שהיא מדרגה יותר גבוהה מאהבה, ויכול להיות שאדם יהיה במדרגת האהבה, אך לא תהיה לו יראת הרוממות, כמו שני ידידים ובני משפחה, שיש ביניהם אהבה, אבל לא יראת הרוממות. ויש מדרגה של אהבה יותר גדולה, מתוך יראת הרוממות, כמו אדם שאוהב את החזון איש, שיש לו שמחה גדולה שהחזון איש ידבר איתו, אבל יחד עם זה יש לו יראת הרוממות, ואינו מדבר עם החזון איש כמו שמדבר עם כל אדם.

וכן אמר לי אחד שהיה מקורב למרן המשגיח בעל אור יחזקאל זללה"ה, שככל שהוא מכיר יותר את המשגיח, הוא יותר מפחד ממנו, ואין זה מפני שמפחד שיעניש אותו או שיצעק עליו, אלא מתוך יראת הרוממות, שהוא רואה יותר את המדרגה ואת הקדושה שלו, וממילא הוא מתבייש ממנו, ואינו מדבר איתו כמו חבר, אלא חושב לפני כל מילה שמדבר האם לומר או שלא לומר אותה. זוהי יראת הרוממות.

‘לעשות רצונו’ לנחת רוח, אפילו שלא חייבים

ואחר כך מבקשים ‘לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם’, היינו שנזכה לעשות רצון השם בשלמות, לא מפני שאנו מצפים לקבל שכר על זה בעולם הבא, אלא מפני שאנו רוצים לעשות רצונו – לנחת רוח לפניו יתברך.

ואמנם גם מי שעושה לשם העולם הבא, הוא צדיק גמור, וכדאיתא בפסחים דף ח' האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני או שאהיה בן העולם הבא הרי זה צדיק גמור, אבל יש דרגות יותר מצדיק, כמו שאמרו באבות פ"ו "ומכשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן", וצדיק היא המדרגה הנמוכה שבהם כמו שביאר ברוח חיים שם, ואילו חסיד נקרא מי שרוצה לעשות רצון השם, ואינו חושב על שכר העולם הבא.

וכן כתב בחובות הלבבות (עבודת האלוקים סוף פ"ד) שאדם שמקיים מצוות מפני שרוצה לקבל שכר בעולם הזה ובעולם הבא, אין זו דרגת השלמות, כי הוא רק דואג לעצמו ועושה מתוך אהבת עצמו, ולא מפני שרוצה לקיים רצון השם, ועל זה מבקשים שנזכה לדרגה הגבוהה ‘לעשות רצונו’, מתוך הכרת גדלותו ורוממותו יתברך.

וכלול בזה לעשות רצון השם אפילו בדברים שאין עליהם חיוב מפורש בתורה, וכדרך שני ידידים או בני משפחה, שכל אחד רוצה לעשות נחת רוח לזולתו, ומשתדל לעשות דברים שיגרמו לו הנאה, אף על פי שלא ביקש זאת ממנו. זוהי המדרגה ‘לעשות רצונו’, לעשות גם דברים שהם מידת חסידות ואין עליהם חיוב מפורש, ועל

זה אמרו (זוהר משפטים) איזהו חסיד המתחסד עם קונו, והאבות הקדושים היו בדרגה הזאת של מידת החסד, כמו שמזכירים בתפילה 'וזוכר חסדי אבות'.

'לעבדו בלבב שלם' – הרגשת עבדות מאהבה

'ולעבדו' היינו לקיים כל המצוות מתוך הרגשת עבדות, להרגיש שהוא עבד הקב"ה, והעבד חייב לעשות כל מה שהאדון דורש ממנו, וזוהי מדרגה נוספת שאינה שייכת ליראת הרוממות, ויתכן שיהיה אדם במדרגה של אהבה ויראה, אבל אינו מרגיש שהוא חייב, ועל זה מבקשים 'ולעבדו' – שנזכה לעשות רצונו מתוך הרגשת העבדות.

וצריך להרגיש שהוא עבד כזה שכל הכוחות שיש לו הם מהאדון. נתאר לעצמנו עבד שמקבל במתנה מהאדון כלי רכב, הרי ודאי שהוא חייב לנסוע עם הרכב לכל מקום שיבקש ממנו האדון, לקחת אותו להיכן שירצה ולהביא לו כל מה שיבקש, ומן הראוי שיציע זאת מעצמו גם בלי שהאדון יבקש ממנו. קל וחומר אדם, שכל הכוחות שיש לו הם מהקב"ה אדון הכל, ודאי שהוא חייב להשתמש עם כל הכוחות האלו לעשות רצון הקב"ה, לקיים את התורה והמצוות, ובפרט שחיוב העבדות מפורש בתורה, כמו שכתוב (דברים יא, יג) ולעבדו בכל לבבכם, וזה כולל את כל ענייני עבודת השם.

'בלבב שלם' – היינו לא מפני שהוא מוכרח, אלא מאהבה ובלב שלם, לשמוח בזה שהוא זוכה לקיים רצון השם, ולשמוח בחיוב המוטל עליו, כי הוא מתקדש על ידי עצם הציווי וכפי שאנו אומרים 'וקידשתנו במצוותיך', וזוכה בזה לדרגה הגבוהה של מצווה ועושה כמאמרם (קידושין לא, א) גדול המצווה ועושה וכו'.
(חשון תשע"ד)

אחר המועדים

‘והנחילנו’ תפילה להמשך מדרגות החג

אנו מבקשים בתפילה ביום טוב “והנחילנו השם אלוקינו בשמחה ובששון מועדי קדשך”, שהקב"ה ינחילנו את השפעת הימים הטובים, שתימשך אצלנו המדרגה שקיבלנו ביום טוב, כמו 'נחלה' שאין לה הפסק (ב"ב קכט, ב). וצריכים תפילה על זה להמשיך את המדרגה, שלא תהיה ירידה, וכל אחד שזכה לקיים שמחת יום טוב בשלמות לפי דרגתו, יכול על ידי התפילה לזכות שתימשך המדרגה הזו גם בכל השנה.

אבל תפילה צריכה להיות מעומקא דליבא, ואם לא מבקשים מעומק הלב אין זו תפילה, וצריכים באמת לרצות מאד את המדרגה הזו, ולבקש עליה בתחנונים ממש, כמו שאמרו (אבות ב, יג) אל תעש תפילתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום [ועיין שו"ע או"ח סימן צח סעיף ג'], ובלי תחנונים אין התפילה מתקבלת.

ו'תחנונים' היינו להרגיש שהוא מסכן אם תחסר לו המדרגה הזו, אם לא ימשיך את התענוג הזה, את השמחה של מצוה, וכשמבקשים מעומק הלב, אזי בסייעתא דשמיא אפשר לזכות לזה.

ואמנם אלו הן מדרגות גבוהות, ומי זוכה לזה, אך אנו מדברים רק בדרך לימוד והתבוננות במה שכתוב, ומתוך זה כל אחד יכול להתעלות, יש כאלה שיכולים בקלות להתקדם בזה, ויש שצריכים יותר להתאמץ, ומכל מקום ודאי שאי אפשר ברגע אחד לזכות לזה, וכל המדרגות של חובות הלבבות וענייני האמונה אינן נקנות בבת אחת, אלא בהתקדמות איטית מדרגה אחר מדרגה עד שההרגל נעשה טבע, וזה לוקח הרבה זמן.

והעצה להתקדם בכל העניינים האלו היא על ידי לימוד המוסר, כל אחד בספר שהוא מרגיש שמחמם אותו ומשפיע עליו, זוהי העצה היחידה, ובלי זה אדם שוכח ומסיח דעת, וצריך תמיד לעסוק בדברים המזכירים ומחזקים את האמונה, וכן דבקות בתורה ותפילה מועילים לחיזוק האמונה.

(ניסן תשע"ד)

האם שמחת תורה מביא לחיזוק ההתמדה?

שמחת תורה הוא יום ששמחים בתורה, מפני שמחשיבים את התורה, ומרגישים את חשיבות התורה. וראיתי את הצעירים בישיבה שרקדו ושמחו בשמחת תורה, וניגנו שירים של אהבת תורה, 'תורת השם תמימה משיבת נפש', 'עדות השם נאמנה מחכימת פתי', והיה ניכר שמחשיבים את התורה, ושמחים בה בכל לב ונפש, שמחה במה שיש לנו תורה, במה שלמדנו תורה ומה שאנו עתידים ללמוד עוד, וזו שמחה אמיתית ממש.

ולכאורה אם כן היה צריך להיות שאחרי שמחת תורה ילמדו בהתמדה גדולה מאד, שאם שמחים כל כך בתורה סימן שמחשיבים את התורה, וצריכים להמשיך את השמחה וללמוד בהתמדה גדולה, וגם אם התעייפו קצת מהריקודים, הרי כבר עברו כמה ימים וכל אחד הספיק לנוח ולחזור לכוחותיו, ובמציאות לא ניכר שיש התמדה מיוחדת בקרב הציבור דווקא לאחר שמחת תורה, בפרט שהימים הם בין הזמנים, ורק חלק מועט של הציבור לומדים בהתמדה מתוך שמחה והכרת חשיבות התורה, ורבים אין ניכר אצלם שינוי מיוחד לאחר שמחת תורה.

העצה למעשה – קביעות לימוד מוסר

והסיבה לזה היא מפני שאדם בטבעו אוהב את המנוחה ואינו רוצה להתאמץ, כמו שכתב המסילת ישרים בפרק ו' "כי טבע האדם כבד מאד, כי עפריות החומריות גס, על כן לא יחפוץ האדם בטורח ומלאכה", והיינו שגוף האדם הוא גוף גשמי כמו של בהמה, והגוף בטבעו רוצה הנאות העולם הזה, לאכול ולישון ולנוח, וכדי ללמוד בהתמדה צריכים להתגבר על טבע הגוף. ולכן צריכים ללמוד ספרי מוסר, המבארים את גודל החיוב ללמוד בהתמדה ובלי ביטול תורה.

והנה מלפנים היו שתי דעות בין הגדולים, האם לקבוע סדר מוסר בישיבות, והיו מגדולי ישראל שאמרו כי אמנם בודאי שכל אחד צריך ללמוד ספרי יראה ומוסר, אבל אין לקבוע זמן מסוים לזה, מפני שנמצאים באמצע הלימוד, ולא שייך לסגור את הגמרא כדי ללמוד מוסר, ומאידך היו גדולים אחרים שאמרו כי כשם שמפסיקים את הלימוד לתפילה ואין בכך ביטול תורה, כך גם אפשר להפסיק לצורך לימוד המוסר, ואין בכך ביטול תורה, כי זמן מוסר לחוד וזמן תורה לחוד.

אמנם בימינו הכל מודים שסדר המוסר הוא דבר הכרחי, וכן הנהיגו בכל הישיבות זמן קבוע ללימוד המוסר בכל יום, וכמו שכתב החפץ חיים במכתבו (בית

ישראל פ"ט) "ראוי ונחוץ לקבוע בכל הישיבות עת קבוע ללימוד המוסר בכל יום, וכן דיברתי עם גדולים שהתנגדו מלפנים ללימוד המוסר בישיבות, ועתה הודו הכל כי כהיום נחוץ מאד לימוד המוסר, ובלא לימוד המוסר אין אנו בטוחים שתקיים תורת השם ויראתו בידינו".

אם כן עכשיו בעמדנו לאחר שמחת תורה, העצה לחיזוק ההתמדה בתורה היא על ידי קביעות לימוד המוסר.

(תשרי תשע"ד, תשע"ה)

להמשיך מדרגת השמחה על ידי חיזוק האמונה

האמונה היא היסוד לכל התורה כולה, וצריכים תמיד חיזוק בזה, ועכשיו זכינו לזמנים של חיזוק האמונה, מתחילת חודש אלול, שבכל יום תקעו בשופר להתעורר לחרדת הדין, וכן אמרו מזמור 'לדוד השם אורי וישעי' שיש בו הרבה פסוקים של חיזוק האמונה ובקשות על רוחניות כגון הורני השם דרכך, ולאחר מכן היו הימים הנוראים, ראש השנה עשרת ימי תשובה ויום כיפור, ולאחריהם באו ימי השמחה של חג הסוכות, שמיני עצרת ושמחת תורה, שבהם זכינו לשמחת יום טוב, שמחה של מצוה עם ארבעת המינים, ושמחה לגומרה של תורה.

ובאמת שמחה של מצוה היא דרגה גבוהה מאד, ובמשנה ברורה (סימן תרס"ט) כתב על האר"י הקדוש שאמר כי כל המדרגות הגדולות שהשיג הם על ידי שמחה של מצוה, ויש הרבה מאמרי חז"ל על גודל מעלת השמחה במצוות, וכדי להמשיך את השמחה במצוות לכל השנה – צריכים חיזוק האמונה, אך זה נגד הטבע, כי היצר הרע משכיח את האמונה, והעצה היחידה לזה היא לימוד ספרי מוסר בקביעות.

(תשרי תשע"ו)

ענין תענית בה"ב לאחר המועדים

אחר המועדים יש תעניות בה"ב, שני וחמישי ושני, שבעבר היו מתענים בהם, וגם כיום יש יחידים שנוהגים כך, ועושים מניינים של בה"ב, ונתבונן מהו הענין בזה. באמת הענין של בה"ב מבואר כבר בראשונים (תוספות קידושין פא, א, ובטור או"ח סימן תצ"ב) שיש נוהגים להתענות בשני וחמישי ושני לאחר פסח ולאחר סוכות.

והטעם בזה, מפני שבחג היו עסוקים בשמחה, שבעה או שמונה ימים, ואף שזו שמחה של מצוה, טבע העולם הוא שלא כולם מקיימים את השמחה כפי דיני שמחת יום טוב, מצד 'נגילה ונשמחה בך' – בישועתך, בתורתך, ביראתך (שיר השירים רבה א, לב), השמחה של וישמחו 'בך' ישראל, לא כולם מקיימים את השמחה כהלכתה, מפני שיש אכילה ושתייה, וזה גורם קצת לחוסר רצינות, שלא מרגישים כל כך את העול תורה, ואיני רוצה לומר פריקת עול.

וממילא יש חשש שמתוך משתה ושמחה באו לידי עבירה, וצריכים תיקון, על ביטול תורה, או סתם זלזולים בדברים אחרים, צריכים תשובה על החשש של מה שנכשלו בסוכות ובפסח.

כמו שמצינו באיוב שהיה עושה משתה לכל המשפחה, ואחרי זה היה מקריב קרבנות כמספר הבנים שלו "כי אמר אולי חטאו בני" (איוב א, ה), והיינו שמא מתוך המשתה באו לידי חטא. והזכיר לשון חטא, דהיינו שוגג, חטאו בני, לא פשעו ולא עו, רק חטאו, בשוגג, וכל זה על הספק 'אולי חטאו', שלא ידע או ראה שחטאו, ולא היה ניכר שעשו משהו, אבל כיון שיש סיבה לחשוש שהיה חטא בשוגג, הקריב קרבנות כמספר כולם. ועל סמך זה תיקנו הראשונים בה"ב, מפני שהיו ימים טובים של פסח וסוכות, ויש לחשוש 'אולי חטאו בני'.

אבל למעשה אנו לא נוהגים להתענות בה"ב, מפני שכתוב במשנה (תענית טו, ב) שכאשר יש עצירת גשמים היו מתענים תענית ציבור, והוא תענית חמור מאד כמו תשעה באב. וכתוב שם שאנשי משמר, הכהנים שצריכים לעבוד שבוע שלם בבית המקדש, היה להם דין אחר, שאינם מתענים כמו כל הציבור, ובפרט אנשי בית אב שזה היום שלהם בעבודת המקדש [כל משמר היה מחולק לששה בתי אבות, בכל יום בית אב אחר] היו מקילים בתענית יותר מכולם. והטעם פירש רש"י, שאם הם היו מתענים לא היה להם כוח לעמוד בעבודה, ומאחר שהם צריכים לעבוד בבית המקדש, אם יתענו זה יחליש את העבודה שלהם, ויצא שכרו בהפסדו.

ואף על פי כן אמרו (שם י, א) שלפני שהתחילו כל הציבור להתענות היו היחידים מתענים, ואמרו שם בגמרא מאן יחידים וכו' רבנן, כנראה שרבנן צריכים יותר לדאוג לכל הציבור ולכן היו מתענים כבר קודם, וכפי הנראה הם היו יכולים ללמוד למרות התענית, ודווקא בעבודת המקדש שצריכים ללכת ולעבוד עבודה גופנית, אם יתענו לא יהיה להם כוח לעבוד, אבל לימוד התורה יש כאלה שהצום לא מפריע להם ללמוד, ורק עבודה גופנית זה יותר קשה, כך רואים.

ואמנם פסק השולחן ערוך (או"ח תקע"א סעיף ב'): "תלמיד חכם אינו רשאי לישב בתענית מפני שממעט במלאכת שמים, אלא אם כן כשהציבור מתענים שלא יפרוש עצמו מהם", ובביאור הלכה מביא בשם "המקובל האלוקי חסידא קדישא הרב ר"י לוריא אשכנזי ז"ל... כל מה שתמצא בסיגופים וכו' לא נזכרו אלא למי שאין עמלו בתורה, אבל מי שתורתו אומנותו ויודע דעת ויראת השם לא יחלש ולא יתבטל מלימודו", בני תורה לא צריכים להתענות, כי זה מחליש אותם מלימודם, ותלמוד תורה כנגד כולם, זכות התורה היא יותר מהכל.

ויש שעושים תענית דיבור כמה שעות, וכתב המשנה ברורה שם "ראיתי כתוב בספר אחד, שכשאדם רוצה להתנדב תענית, טוב יותר שיקבל תענית מן הדיבור ממה שיקבל עליו מן האכילה, כי ממנו לא יהיה לו נזק לא בגופו ולא בנשמתו ולא יחלש על ידי זה, וכעין זה כתב הגר"א באיגרתו, שצריך האדם לייסר עצמו לא בתענית וסיגופים כי אם ברסן פיו ובתאוותיו וזהו התשובה", וזה בודאי דבר גדול מאד, שלא מדברים דברים אסורים, ובמקום זה עוסקים בתורה.

(חשון תשס"ח)

שמחת תורה האחרון

פתיחה / תיאור מאחד הנוכחים

בשמחת תורה האחרון לחיי רבינו היה מעמד מפליא, שכל מי שנכח בו, בודאי לא ישכח, ונחרט בלבבות לזכרון עד.

בכל שנה בשמחת תורה היה רבינו נושא מדברותיו אחר התפילה, והיה מדבר על שמחת יום טוב, ולפעמים שאל על מה שקבעו שמחת תורה בשמיני עצרת, הרי אין מערבין שמחה בשמחה, והיה מאריך לבאר הענין מתוך הרגשת שמחת החג.

אך בשנה האחרונה, תשפ"ג, היה שונה לגמרי מכל השנים. רבינו דיבר שלא כדרכו, ודפק בידו על השולחן כמה פעמים, ברצינות מיוחדת.

אמנם בכל משך חג הסוכות היה שמח מאד, וכבר מערב יום טוב הרגישו את האווירה המיוחדת של החג, וגם בשמחת תורה היה כל הזמן בשמחה, אבל כשדיבר, היה עם רצינות מאד מיוחדת, ובצורה שלא הייתה רגילה אצלו.

בדבריו עמד על הנושא של יראת שמים, כמה שחסר היום יראת שמים וחסר יראת העונש, והאריך בגודל החיוב של יראת שמים, שצריך להרגיש כאילו חרב מונחת בין ירכותיו, שכל תזוזה קלה שאדם מתנהג לא לפי ההלכה, זה חרב! הוא צייר את זה כפשוטו, חי ומוחשי, כמו חרב שחותכת. וסיפר על היראת שמים שראו אצל רבי ברוך בער, שבזמנינו זה חסר ולא רואים יראת שמים. ואמר כי בזה מובנים כל מיני דברים, שאנשים שואלים למה קרה כך ולמה כך, והתשובה היא אחת: מפני שחסר יראת שמים. והיה נשמע שמתכוון לשני דברים, הא' למה קורה קשיים לבני אדם, למה סובלים, וגם כיצד רואים אנשים שנראים חשובים, שמתנהגים לא לפי ההלכה.

אחר כך ביקשו לברר מה היה כוונתו, ובתחילה ממש פחדו לגשת לדבר על זה, ורק מאוחר יותר שאלו, אבל הוא לא ענה, וסיפרו לו שהציבור לקח את הדברים באופן אישי וכל אחד חשב שרבינו מכוון אליו... והשיב: מצוין, טוב מאד!

גם במוצאי שמחת תורה חזר על חלק מהדברים במסיבת נעילת החג בישיבה. הדברים עוררו בשעתו רושם עצום, והשפיעו מאד על הציבור, והיו כאלה שקיבלו על עצמם חיזוקים מיוחדים למעשה, הנמשכים עד היום, כתוצאה מאותה השיחה. להלן יובאו עיקרי הדברים מדרשת החג ונעילתו כפי שנרשמו בשעתו, ואף שיש בהם מעט כפלות, לא נמנענו מלהביאם כאן בשלמות, לגודל יקרתם וחשיבותם.

דרשת החג בביתו

יש בעיה בזמן האחרון, שחסר יראת שמים, יש הרבה שאין להם יראת שמים, האמונה הפשוטה, שיש גיהנום ויש גן עדן, יש שכר ועונש, בעולם הבא ובעולם הזה, חסר האמונה! ורואים את זה בהרבה פרטים, שחסר אמונה ויראת שמים, יראת שמים זה לא דבר טבעי שבא ממילא, זו עבודה ומלאכה גדולה.

ויש יראת שמים שמקבלים ממה שרואים גדולי יראה, כפי שסיפר לי אדם שמשמש בתפקיד ציבורי ויש עליו הרבה לחצים שצריך לעמוד בניסיון להתנהג על פי ההלכה, והוא למד בישיבה וראה את הרב מפוניבז' ואת המשגיח רבי יחזקאל, ואצלם ראה מה היא יראת שמים, ומזה קיבל את היראה והכוח לעמוד בניסיונות.

אבל לא תמיד מספיק מה שרואים יראת שמים, ולפעמים אדם חושב: מה זה שייך אלי? השני ירא שמים כי כך הוא חושב... אבל אני לא חושב כך ואינני צריך להיות ירא כמותו.

ומצינו בגמרא (סנהדרין ז, א) "לעולם יראה דיין עצמו כאילו חרב מונחת לו בין ירכותיו וגיהנום פתוחה לו מתחתיו", ונזכרו כאן שני עניינים: חרב וגיהנום, וזהו משל לשני מיני עונשים שיכולים להיות, הא' חרב, דהיינו עונש בעולם הזה, והב' גיהנום, שהוא עונש בעולם הבא, ועל זה אמרו כי דיין כשבא לפסוק את הדין צריך לזכור כי אם יעשה עוולה יש עונש בגיהנום וגם חרב בעולם הזה.

וכבר כתב רבי ישראל סלנטר באיגרת המוסר, שזה שייך גם לכל אחד ואחד, כי כל אדם הוא 'דיין' לעצמו, שצריך להכריע ולהחליט על כל מעשה האם לעשות או לא לעשות, וצריך כל הזמן יראת שמים להרגיש כאילו חרב בין ירכותיו וגיהנום פתוחה מתחתיו, שאם יעשה איזה דבר שלא כדין יהיו עונשים בעולם הזה ובעולם הבא.

ובדורנו חסרה מאד האמונה הזו, ואין יראת שמים, וזה התשובה להרבה קושיות ששואלים, למה כך ולמה כך... התשובה היא אחת: שאין יראת שמים! וזוהי הבעיה של הדור. יש כאלה שקיבלו יראת שמים ממה שראו בבית, אצל האבא ואצל האמא, וכשרואים בבית זה משפיע, כי יודעים שהאבא בר סמכא והוא אדם ישר, ואם הוא ירא גם אני ירא, אבל יש כאלה שלא ראו יראת שמים בבית, ומה העצה לזה?

רבינו יונה כותב בתחילת השערי תשובה (ש"א יא, יז, כ) שצריכים תמיד לעסוק בהוספת יראת שמים, שיש הרבה מדרגות בזה, וצריכים כל הזמן להוסיף במדרגות היראה. וכן בתפילה יש הרבה מדרגות, עד לדרגה שכתוב בשולחן ערוך (או"ח סימן צח סעיף א) על חסידים הראשונים שהיו מתפללים בהתפשטות הגשמיות, וגם בדורות האחרונים, בדור שלי, היו אנשים גדולים שהתפללו כך, ומעשה שהיה בגדול אחד, שהיה מתפלל שמונה עשרה בקול רם לצורך הכוונה (כשהתפלל ביחידות, שלא הפריע לאחרים), ופעם שמעו ששכח לומר יעלה ויבוא, והזכירו ואמרו לו 'יעלה ויבוא', אך הוא לא שמע! כי היה בהתפשטות הגשמיות וחוש השמיעה לא פעל מרוב הריכוז בתפילתו.

ובדורות קודמים כמו הקצות והנתיבות ורבי עקיבא איגר בודאי אין לשער את היראת שמים שהייתה להם, וגם בדורות האחרונים היו מדרגות כאלה, אבל בזמנינו חסרה היראה והאמונה הפשוטה הזו של שכר ועונש.

ומה העצה? ללמוד ספרי מוסר! שמעתי שהחפץ חיים היה לומד בספר שערי תשובה לרבינו יונה, והגר"ח מוואלוז'ין אמר לרבי זונדל מסלנט "כל ספרי מוסר טוב ללמוד אבל מסילת ישרים יהיה מנהלך", וכן מרן הגר"ז למד כל יום פרק בספר מסילת ישרים, עוד פרק ועוד פרק, וכשסיים חזר שוב ללמוד מתחילת הספר.

ועל רבי ברוך בער מסופר גודל שקיעותו בתורה, שפעם באו לשאול אותו שאלה באיזה ענין, והוא לא הצליח להתרכז להבין את דברי השואל, מרוב שהיה שקוע בלימודו, וביקש מחתנו רבי ראובן שיענה לשואל במקומו.

ומסופר כי בעת שהגיעו הגרמנים ימ"ש לעיר קמניץ מקום מגוריו של רבי ברוך בער, הם לא נגעו ביהודים לרעה, ולמרות שבכל מקום הם הרגו את היהודים, בקמניץ הם לא פגעו ביהודים, ונתנו לרבי ברוך בער את כל מה שביקש. זהו כוח התורה, שאפילו הרוצחים האכזריים ביותר 'ויראו ממך', כי שם השם נקרא עליך!

ושמעתי מאאמו"ר זללה"ה על היראת שמים של רבי ברוך בער, כי כשהיה צריך לברך ברכה זה היה קשה לו מאוד, ולקח זמן עד שהוציא מפיו את המילים ברוך אתה וכו', מרוב יראת שמים שהייתה לו.

אך בזמנינו חסרה היראה, וזוהי התשובה לכל השאלות ששואלים, למה היה כך ולמה היה כך... הסיבה היא מפני שאין יראת שמים! ואמנם אלו שנמצאים כאן כפי שאני מכירם ברוך השם יראי שמים, אבל אצל כלל הציבור זה חסר, גם אצל שומרי תורה ומצוות, וצריכים להתפלל שתהיה יראת שמים לכל הציבור.

ובאמת אנו מבקשים בתפילה 'ויחד לבבנו לאהבה וליראה', ואם מבקשים כן בנוסח התפילה סימן שהתפילה יכולה לעזור, וזוהי בקשה בלשון רבים על כל כלל ישראל, ויחד לבבנו – ליראה!

אך צריכים לבקש מכל הלב, שבאמת יהיה אכפת לי על מה שיש כאלה שאינם יראי שמים, וזוהי מדרגה, שיכאב לי על מה שחסר לשני יראת שמים, ואם באמת זה היה כואב והיו מבקשים על זה מכל הלב, זה היה משפיע, ויתכן שיש כאלה שמתפללים ומבקשים כך, אבל הם יחידים.

וכן כל התפילה מבקשים בלשון רבים השיבנו לתורתך וקרבתנו לעבודתך, חננו מאתך דעה בינה והשכל, על כל אחינו בני ישראל! ומן השמים ירחמו שכל כלל ישראל יזכו ליראת שמים, ונזכה לשמחת תורה אמיתית.

נעילת החג בישיבת פוניבז'

מה העצה להיות 'אדם השלם', כמו שכתוב במסילת ישרים 'המקודש בקדושתו יתברך', אדם השלם שבזכות זה יהיו לו חיי נצח טובים מאד שעין לא ראתה, במה וכיצד זוכים לדרגה הזו, לחיי נצח מאושרים.

איך זוכים לזה בעולם הזה, מה הדרך והעצה, הרי יש יצר הרע, והיצר הרע חזק מאוד, ומפתה את האדם, עד שמרגיש כאילו הוא בעצמו רוצה את פיתויי היצר [אבל זה היצר הרע ולא הוא], והיצר הרע פיקח מאד, ומפתה על עבירה שהיא מצוה, ועל מצוה שהיא עבירה, וכיצד אפשר לזכות לסייעתא דשמיא להתגבר כנגדו?

צריך סייעתא דשמיא, ובלי סייעתא דשמיא לא שייך! על הכל צריך סייעתא דשמיא, ובאיזה זכות יזכה האדם לסייעתא דשמיא לזכות לחיי נצח אמיתיים ושלא יהיה לו גיהנום?

אין לנו מושג מה זה הגיהנום, ובגמרא אמרו (ברכות נז, ב) שהאש שלנו היא אחד מששים בגיהנום, אחד מששים! וכמו דבר שבטל בששים (עיין מהרש"א) שזה משהו אחר לגמרי, כך האש שלנו היא רק אחד מששים בגיהנום, והגיהנום הוא ייסורים איומים, שהגוף לא יכול לסבול ייסורים כאלה, והנפש סובלת, ייסורים איומים כאלה שהנפש סובלת, והנפש היא נצחית, וסובלת-וסובלת-וסובלת, ומצדיקה את הדין ואומרת: יפה דנת, יפה זיכית, ויפה חייבת (עירובין יט, א), וכיצד אפשר להינצל מהגיהנום הזה? מה העצה ובמה זוכים לסייעתא דשמיא לזכות כנגד היצר הרע המפתה?

העצה היא אחת: יראת שמים! אמונה! כמו שאמרו (מכות כד, א) בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה, האמונה שיש משפטי אמת, משפטי השם אמת, ויש משפט על כל דבר, על מעשים טובים יש תענוגי העולם הבא שעין לא ראתה, ועל חטא יש גיהנום איום, ואין לנו מושג מה זה הגיהנום, גיהנום הנפש, שהגוף לא יכול לסבול את זה, אבל הנפש סובלת, ומצדיקה את הדין, והעצה היא רק יראת שמים! אם אדם חי עם יראת שמים ואמונה, שעל כל חטא יש גיהנום, וזה ייסורים איומים, פי ששים מהאש שלנו. רק האמונה, שיש דין ויש דיין ויש עונשים, זו העצה היחידה.

ובגמרא (סנהדרין ז, א) אמרו לעולם יראה דיין עצמו כאילו חרב מונחת לו בין ירכותיו וגיהנום פתוחה לו מתחתיו. דיין, כדי שהדין יהיה דין אמת, צריך יראת שמים, כאילו חרב מונחת בין ירכותיו, שכל תזוזה שלא כהלכה, מיד יש חרב, דהיינו עונשים בעולם הזה, וגיהנום פתוחה לו מתחתיו, עוד יותר גרוע, גיהנום! ורק באופן זה הוא ידון דין אמת, אחרת לא יכול להיות דין אמת, כי יש לחצים איך להתנהג, כידוע, שיש שני בעלי דברים ויש לחצים מכאן ומכאן, וצריך יראת שמים, יראת שמים של 'חרב' בעולם הזה, וגם 'גיהנום' בעולם הבא, ייסורי הגיהנום, זו העצה היחידה.

ובגמרא זה נאמר על דיין, אך כבר כתב רבי ישראל באיגרת המוסר שגם כל אחד ואחד הרי הוא 'דיין' על ההנהגה שלו, והוא דן את עצמו כל הזמן האיך להתנהג,

מה לדבר ומה לא לדבר, מה לחשוב ומה לא לחשוב, מה לעשות ומה לא לעשות, ועל כל פעולה של האדם יש יצר הרע שמפתה אותו, והעצה היחידה היא לדעת: חרב בין ירכותיו! יש משפטי השם בעולם הזה, וגיהנום פתוחה לו מתחתיו בעולם הבא גם כן, יש גיהנום, זו העצה היחידה לאדם שיינצל מהפיתויים של היצר הרע.

אבל כיצד עושים את זה ומה הדרך? צריכים בכל יום ויום חיזוק האמונה, שיש דין ויש דיין, כי האמונה אינה דבר טבעי, ורק אברהם אבינו 'הכיר' (נדרים לב, א) וזוהי מדרגה של אברהם אבינו, אבל אנחנו לא כאלה, ואנחנו צריכים בכל יום חיזוק ליראת שמים, להוסיף יראת שמים, כי אם לא מוסיפים יראת שמים היראה נחלשת, כך המציאות, והדרך לזה היא רק על ידי קביעות יום יומית ליראת שמים, בלימוד ספרי יראה.

וכבר אמרו (קידושין ל, ב) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, ומה היא התורה תבלין? רבי ישראל סלנטר כותב באיגרת המוסר, וכן הביא המשנה ברורה בסימן א' בשם קדמונים, כי אמנם כל תורה היא תבלין, אבל אף על פי כן היצר הרע חזק מאד, ויש תבלין ישיר נגד היצר הרע: ללמוד ספרי יראה ומוסר. ו'תבלין' פירושו שזה טעים, כמו תבלין שנותן טעם באוכל, כך לימוד המוסר נותן חיים מאושרים, יראת שמים נותנת חיים מאושרים!

וזה דבר ידוע, ומעשים שהיו שאדם התחיל ללמוד מוסר בכל יום, ופתאום בבית שאלו אותו: מה קרה איתך? אתה נהיית אדם אחר! וגם בבית האווירה יותר נעימה ממה שהיה פעם, ומה הסיבה? יראת שמים! כי הוא עוסק בכל יום ביראת שמים! וכבר אמרו (ברכות לב, ב) ארבעה צריכים חיזוק, ופירש רש"י מהו חיזוק? "תמיד ובכל כוחו", 'בכל כוחו' – עם כל האפשרויות שלו, ו'תמיד' זה לכל הפחות פעם ביום. רק זו היא העצה היחידה, לעסוק בספרי יראה, יראת שמים ויראת שמים ויראת שמים!

יש הרבה מדרגות ביראת שמים, ורבינו יונה בשערי תשובה כותב (ש"א יא, יז, כ, וש"ג טו, יז) שאדם חייב להוסיף מדרגות ביראת שמים, שהיא מהמעלות העליונות, והיא מצות עשה, את השם אלוקיך תירא (דברים י, כ), וזו מצות עשה שהיא חיוב – וגם עצה, חוץ מהמצוה עצמה זה גם עצה נגד היצר הרע על כל צעד ושעל, רק קביעות יום יומית לעסוק ביראת שמים, ספרי יראה, כפשוטו, שערי תשובה, ומסילת

ישרים, ויש עוד ספרי יראה, חובות הלבבות, ועוד הרבה ספרי יראה שמחזקים את היראת שמים.

ולכן נועד סדר המוסר שבישיבות, וצריכים לדעת שאין זה מידת חסידות, אלא זה ממש חיי נפש, החיים הרוחניים, פיקוח נפש רוחני! בלי מוסר לאדם יש יצר הרע והוא מוכרח להיכשל, כי היצר הרע חזק מאד, והעצה היחידה היא חיזוק היראה, ובכל יום ויום צריך לחזק את היראה, ואם לא מחזקים את היראה היא נחלשת, כי יראת שמים אינה דבר טבעי, ואין זה דבר שקיים ממילא בטבע, אלא צריכים לעסוק 'להכניס' את היראת שמים, ו'להוסיף' יראה כמו שכתב רבינו יונה, להוסיף על היראה ולחזק את היראה.

יש כיום הרבה קושיות על דברים שלא מבינים, איך יכול להיות דברים כאלו, אצל אנשים חשובים, ומתפלאים מה זה, ומה זה, ומה זה... אבל התשובה היא אחת: כי חסר היראה! זו הסיבה, חסרון היראה גורם לטעויות, ואמנם יכול להיות שאדם שוגג, אבל הרי גם השוגג ענוש ייענש (שע"ת ד, טו), ומדוע הוא שוגג? כי הוא חייב ללמוד מוסר ולא לומד מוסר, ושגגת תלמוד עולה זדון (אבות ד, יג), מפני שלא למד, ונתבע על כך למה לא למדת ומדוע אינך יודע? ! יש תורה ויש ספרי יראה, ומדוע אינך עוסק בהם?!

וזו העצה היחידה לזכות לסייעתא דשמיא והנהגה שתהיה כפי התורה כפי הדין לזכות לחיי נצח, וגם בעולם הזה, יש פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא, וזוכים לזה רק על ידי תלמוד תורה כנגד כולם, ותלמוד תורה כולל את כל דברי התורה, ובכללם גם תורת היראה, את השם אלוקיך תירא, וגם והלכת בדרכיו, מידות טובות, ועל הכל עסק התורה הוא התבלין. זו הדרך היחידה לזכות להינצל מן הגיהנום, ואין עצה אחרת.

לכן סדר המוסר שבישיבה הוא דבר הכרחי מאד ופיקוח נפש רוחני, וגם בבין הזמנים, יש כאלה שבאמת גם בבין הזמנים לומדים מוסר בכל יום, כי הם מבינים את הענין הזה, מה זה יראת שמים, להוסיף יראת שמים, להוסיף ולהוסיף, כי אם לא מוסיפים זה נחלש, ויהי רצון שנזכה כולנו, כל אחד מאיתנו וכל כלל ישראל בכל מקום שהם, יזכו למדרגה של את השם אלוקיך תירא לחיים מאושרים בעולם הזה ובעולם הבא!

